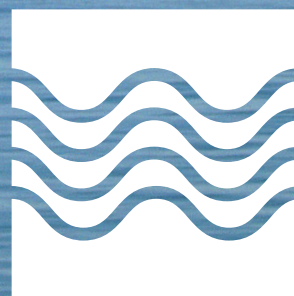

Programa de dones del món rural i marítim de Catalunya

2016-2020

Programa de dones del món rural i marítim de Catalunya 2016-2020

Generalitat de Catalunya
**Departament d'Agricultura,
Ramaderia, Pesca i Alimentació**

Programa de dones del món rural i marítim
de Catalunya 2016-2020

© Generalitat de Catalunya
Departament d'Agricultura,
Ramaderia, Pesca, Alimentació

Coordinació: Brígida Lorenzo Caselles
Equip de treball: Gabinet Tècnic i d'Estudis Sectorials
Fundació del Món Rural

Disseny de coberta: Eulàlia Farell Lozano

Primera edició: octubre de 2016

Dipòsit legal: B 22082-2016

Presentació

Em plau presentar-vos el **Programa de dones del món rural i marítim 2016-2020**, un compromís del Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació (DARP) que té com a màxim objectiu esdevenir un marc per continuar impulsant millores per a les dones que viuen i treballen en els entorns rurals i marítics del nostre país.

El **Programa de dones del món rural i marítim 2016-2020** és una mostra de la voluntat inequívoca i perseverant del DARP per desenvolupar i millorar les polítiques públiques que impliquen les dones rurals i del mar, i respon a la voluntat decidida d'incorporar la dimensió de gènere en totes les seves actuacions, a fi de promoure una política activa i visible d'integració de la perspectiva de gènere.

L'entrada en vigor de la Llei 17/2015, de 21 de juliol, d'igualtat efectiva de dones i homes, constitueix un avenç molt significatiu per al nostre sector, en fer referència explícita, per primera vegada, al necessari apoderament de les dones del món rural i a la necessitat de posar en valor el seu protagonisme en el desenvolupament rural del segle XXI.

El **Programa de dones del món rural i marítim 2016-2020** posa de manifest algunes de les qüestions fonamentals que afecten les dones, i que condicionen la seva participació més activa en el desenvolupament rural. Aporta un conjunt de dades estadístiques i de context que ens mostren que, malgrat alguns progressos, la igualtat de dones i homes en la vida quotidiana rural encara no és una realitat, i que aquestes desigualtats massa sovint es fonamenten en estereotips presents en la família, l'educació, la cultura, els mitjans de comunicació o el món laboral.

Creiem fermament que no hi haurà revitalització de l'economia sense la plena participació de les dones, i això passa per la integració de manera sistemàtica de la transversalitat de gènere en les fases de concepció i execució dels programes i projectes de desenvolupament rural. Altrament dit: la igualtat d'oportunitats entre homes i dones és una necessitat per a la viabilitat del sector agroalimentari, forestal i pesquer.

Cal recordar que les zones rurals de Catalunya representen més del 85% del territori i acullen aproximadament el 25% de la població. Aquests territoris són actualment la base d'un ampli ventall d'activitats econòmiques que van molt més enllà de les estrictament relacionades amb la pagesia. En el model de desenvolupament multifuncional de la societat rural, no solament es valora la producció d'aliments i de matèries primeres, sinó també la conservació dels espais rurals i la seva biodiversitat, l'ocupació equilibrada del territori, els paisatges i la gestió sostenible dels recursos naturals. I és justament en aquest model d'indiscutible progrés on les dones aporten emprenedoria i lideratge, professionalitat i coneixement del territori, innovació, diversificació, cura del medi ambient i qualitat de vida. Perquè sense dones no hi ha relleu generacional ni desenvolupament rural.

És en aquest marc que el **Programa de dones del món rural i marítim 2016-2020** es planteja com un instrument de treball que ajudi a reforçar la visibilitat i el reconeixement a les tasques que duen a terme les dones dins el marc de les explotacions agràries i pesqueres. Es formula com un mitjà per destacar les activitats que afavoreixen la incorporació de les dones del món rural i marítim a l'àmbit laboral i a les organitzacions i entitats professionals i representatives. Es concep com una via per esperonar majors quotes d'equilibri entre homes i dones pel que fa la presa de decisions; un canal que enforteixi la solidaritat i l'ajuda mútua entre les dones actives, i una eina que posi en relleu tot allò que, en l'àmbit de la millora en igualtat de gènere, desplegui el Programa de desenvolupament rural de Catalunya 2014-2020.

En definitiva, garantir la igualtat d'oportunitats entre homes i dones és una de les prioritats del Govern de Catalunya. El mandat és molt clar: la igualtat de gènere ha d'esdevenir una realitat i ha d'assolir una qualitat màxima.

Estem convençuts de l'objectiu i disposem de les eines. Ara cal que tothom treballi per convertir-nos en referència i exemple.

Finalment, vull expressar el meu agraïment a totes les persones que han participat directament en la redacció d'aquest programa, i també a aquelles que van participar en els grups de treball de la jornada del dia 25 de maig, on es van establir les bases que després s'han desenvolupat i concretat en aquest llibre; i, al mateix temps, voldria encoratjar-les a continuar treballant en benefici de la dona rural i marítima.

Meritxell Serret i Aleu

Consellera d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació

Índex

Pàgina

1 Introducció	13
2 Antecedents i marc normatiu	
2.1 Antecedents	15
2.1.1 Polítiques de gènere en l'àmbit rural i marítim a Catalunya	16
2.1.2 En altres comunitats autònomes	17
2.2 Marc normatiu del programa	17
2.2.1 Marc normatiu internacional	18
2.2.2 Marc normatiu europeu	19
2.2.3 Marc normatiu espanyol	24
2.2.4 Marc normatiu català	26
3 Àmbit d'aplicació	
3.1 Què entenem per món rural	29
3.2 Què entenem per àmbit marítim	31
4 Situació de la dona en el món rural i marítim	
4.1 Introducció	33
4.2 Població i demografia	33
4.2.1 La població segons el gènere	33
4.2.2 L'evolució de la població	36
4.2.3 Envel·liment i sobreenvelliment	40
4.2.4 Creixement natural i migracions de població	45
4.3 La qualitat de vida en el món rural	50
4.3.1 Les infraestructures per a la mobilitat i el món rural	52
4.3.2 Tecnologies de la informació i la comunicació	57
4.3.3 Serveis bàsics al món rural	60
4.3.4 Pensions contributives	63
4.3.5 Estructura de les llars	64
4.3.6 Els usos del temps i la conciliació familiar	68

4.4 Formació	71
4.5 Ocupació i atur	75
4.5.1 Afiliacions per gènere i sectors econòmics	75
4.5.2 Tipologia de contractes i jornada laboral	77
4.5.3 Atur registrat per gènere	78
4.5.4 Dona i empresa	80
4.5.4.1 Empreses dirigides per dones	81
4.5.4.2 La dona a les cooperatives de treball	82
4.5.4.3 La dona emprenedora	83
4.6 La dona al sector primari	86
4.6.1 Mà d'obra femenina a les explotacions agràries	86
4.6.2 Titularitat de les explotacions agràries	90
4.6.2.1 L'explotació agrària prioritària	93
4.6.2.2 L'explotació agrària segons l'Orientació Tecnicoeconòmica (OTE)	95
4.6.2.3 L'explotació agrària de producció ecològica i integrada	100
4.6.3 La incorporació de la dona al sector agrari	106
4.6.4 Escoles de Capacitació Agrària	109
4.6.5 La dona a les cooperatives agràries	114
4.7 La dona al sector marítim	117
4.7.1 Sector pesquer i aqüícola	120
4.7.2 Sector maritimorecreatiu	122
5 Detecció de necessitats i DAFO	
5.1 Detecció de necessitats: conclusions de la Jornada participativa de treball i l'enquesta Participa.gencat.cat	125
5.1.1 Conclusions del grup de treball 1: qualitat de vida	125
5.1.2 Conclusions del grup de treball 2: visibilitat i reconeixement	127
5.1.3 Conclusions del grup de treball 3: emprenedoria, activitat econòmica i lideratge	128
5.1.4 Conclusions del grup de treball 4: participació	128
5.1.5 Conclusions del grup de treball 5: transversalitat	129

	<i>Pàgina</i>
5.2 DAFO	130
6 Estructura del Programa	
6.1 Principis rectors	133
6.2 Objectius estratègics i objectius operatius	135
6.3 Actuacions	142
6.3.1 Tipologies d'actuació	142
6.3.2 Contingut de les actuacions	142
6.3.3 Indicadors de seguiment	143
6.4 Governança del Programa	144
6.4.1 Elaboració	144
6.4.2 Instruments de coordinació	144
6.4.3 Execució, seguiment i difusió	145
6.4.4 Avaluació	146
7 Annex	
7.1 Jornada de treball participativa d'elaboració del II PDMMR 2016-2020	147
7.2 Informe de retorn a les aportacions fetes al portal Participa.gencat.cat	153
7.3 Glossari de termes	160

Índex de mapes

	<i>Pàgina</i>
Mapa 1. Delimitació rural al PDR 2014-2020 de Catalunya. Grups d'Acció Local	30
Mapa 2. La dinàmica demogràfica comarcal en els períodes 2001-2007 i 2008-2014	39
Mapa 3. Pes de la població de 65 i més anys per municipis, 2014	44
Mapa 4. Ruralitats a Catalunya	51
Mapa 5. La dinàmica socioeconòmica de la ruralitat catalana	52
Mapa 6. Accessibilitat viària	53
Mapa 7. La xarxa d'autopistes i vies d'alta capacitat, 2016	54
Mapa 8. Xarxa exprés de busos, 2016	56
Mapa 9. Xarxa de ferrocarril regional, 2016	57
Mapa 10. Les TIC a les llars, 2013	58
Mapa 11. Cobertura 4G, 2016	59
Mapa 12. Els consultoris locals, els CAP i la seva àrea d'influència	60
Mapa 13. Taxa de places de centres de dia, 2012	61
Mapa 14. Taxa de places en centres residencials, 2012	62
Mapa 15. Llars integrades només per gent gran, en percentatge, 2011	67
Mapa 16. Titularitat de la dona en les explotacions del sector porcí, 2016	97
Mapa 17. Titularitat de la dona en les explotacions del sector boví, 2016	98
Mapa 18. Titularitat de la dona en les explotacions del sector cunícola, 2016	99
Mapa 19. Matriculats a les Escoles de Capacitació Agrària i relació familiar amb el sector, 2015	111

Índex de gràfics

	<i>Pàgina</i>
Gràfic 1. Grau de satisfacció segons variables i grandària del municipi, 2013	55
Gràfic 2. Nivell d'estudis de dones i homes en el medi rural (esquerra) i urbà (dreta) espanyol	72
Gràfic 3. Evolució de l'atur registrat per gènere i grau de ruralitat	79
Gràfic 4. Distribució per gènere dels col·lectius emprenedors a Catalunya, 2015	85
Gràfic 5. Titularitat i percentatge per gènere de les explotacions agràries prioritàries físiques	94
Gràfic 6. Elaboradors de productes ecològics, 2016	105
Gràfic 7. Afiliacions al Règim Especial del Mar per grans sectors i gènere	118
Gràfic 8. Evolució 2010-2015 de la presència de dones en la formació del sector pesquer i la nàutica d'esbarjo	123
Gràfic 9. Principis rectors del Programa de dones del món rural i marítim 2016-2020	134
Gràfic 10. Objectius estratègics 2016-2020	135

Índex de taules

	<i>Pàgina</i>
Taula 1. Delimitació de la ruralitat a Catalunya en xifres, 2015	31
Taula 2. Població total i masculinitat per comarques, desembre de 2015	34
Taula 3. Població per gènere segons grau de ruralitat, 2015	35
Taula 4. Evolució de la població per gènere i comarca, 2005-2015	37
Taula 5. Evolució de la població 2005-2015 per grau de ruralitat	38
Taula 6. Pes de la població per grups d'edat, comarques i índex d'envelliment, 2015	42
Taula 7. Població per grups d'edat segons grau de ruralitat, 2015	43
Taula 8. Creixement natural de la població per comarques, 2014	46
Taula 9. Creixement natural segons grau de ruralitat, 2014	47
Taula 10. Migracions internes i externes segons grau de ruralitat, 2014	48
Taula 11. Creixement total per grau de ruralitat, 2014	48
Taula 12. Creixement total per comarques, 2014	49
Taula 13. Tipus de pensió per gènere i grau de ruralitat, 2014	64
Taula 14. Llars amb un sol nucli per gènere i comarques, 2011	65
Taula 15. Tipus de llars segons grandària del municipi, 2011	66
Taula 16. Distribució temporal de les activitats diàries en un dia mitjà per gènere i grups d'edat. Catalunya (2011). Dades en unitats: mitjana en hores i minuts (hh:mm)	69
Taula 17. Temps dedicat al treball domèstic, Espanya	70
Taula 18. Estudis superiors per gènere, franja d'edat i grau de ruralitat, 2011	73
Taula 19. Afiliacions a la Seguretat Social per gènere, sector econòmic i grau de ruralitat, 2016	75
Taula 20. Ocupats i tipus de contracte segons grau de ruralitat, 2011	77
Taula 21. Pes del tipus de contracte per gènere i grau de ruralitat, 2011	77
Taula 22. Evolució de l'atur registrat per gènere i grau de ruralitat	78
Taula 23. Evolució del pes de l'atur registrat per gènere i grau de ruralitat	79

Pàgina

Taula 24. Evolució de la presència femenina a les empreses	81
Taula 25. Dones en els òrgans decisoris dels GAL, 2016	82
Taula 26. Evolució del pes de la dona a les cooperatives no agràries	83
Taula 27. Beneficiaris dels ajuts Leader segons règim jurídic, gènere i GAL, 2015	84
Taula 28. Mà d'obra familiar a les explotacions agràries per comarques, 2009	87
Taula 29. Mà d'obra familiar a les explotacions agràries segons grau de ruralitat, 2009	88
Taula 30. Mà d'obra assalariada a les explotacions agràries per comarques, 2009	89
Taula 31. Evolució de la titularitat de les explotacions agràries segons el gènere	91
Taula 32. Titularitat de les explotacions agràries a Catalunya segons gènere i comarca, 2015	92
Taula 33. Titularitat de les explotacions agràries a Catalunya segons gènere i grau de ruralitat, 2015	93
Taula 34. Titularitat de les explotacions segons gènere i OTE, 2015	96
Taula 35. Explotacions de producció ecològica i integrada per comarques, 2015	101
Taula 36. Explotacions de producció ecològica i integrada segons titularitat, 2015	102
Taula 37. Pes de la dona a les explotacions agràries ecològiques i integrades per comarques, 2015	104
Taula 38. Evolució de la incorporació de joves al sector agrari català per gènere	107
Taula 39. Joves que es volen incorporar a l'activitat agrària per gènere i comarca, sol·licituds 2015	108
Taula 40. Sol·licituds d'incorporació per gènere i grau de ruralitat, 2015	109
Taula 41. Evolució de l'alumnat de formació reglada a les ECA per gènere	112
Taula 42. Evolució del pes de la dona a les cooperatives agràries	115
Taula 43. Pes de la dona a les cooperatives agràries per comarques, 2015	116

Pàgina

Taula 44. Evolució 2013-2016 dels afiliats al Règim Especial del Mar segons divisió econòmica i gènere	119
Taula 45. Percentatge de dones matriculades en formació d'àmbit marítim	120
Taula 46. Evolució de la presència de les dones a les confraries de pescadors com a confreres	120
Taula 47. Pes de la dona en el cens per a les eleccions als càrrecs de govern de les confraries de pescadors de Catalunya i càrrec de secretària de Confraria	121
Taula 48. Titulacions nàutiques d'esbarjo anys 2014-2015	123
Taula 49. DAFO	130
Taula 50. Distribució de les respostes per gènere i edat	153
Taula 51. Distribució de les respostes per sector econòmic a què pertanyen les persones participants a l'enquesta	153
Taula 52. Escala de valoració dels reptes. Enquesta Participa.gencat.cat	156

1 Introducció

El passat 21 de juliol de 2015, el Parlament de Catalunya va aprovar la Llei 17/2015, d'igualtat efectiva de dones i homes.

En el seu article 50, sobre l'Apoderament de les dones del món rural i pesquer, insta el Govern de la Generalitat a posar en valor la funció de les dones com a eix estratègic per al desenvolupament rural, a vetllar per la presa de decisions de les dones com a mesura per a lluitar contra la despoblació, l'escassa presència de dones i l'empobriment en l'àmbit rural, i a fer efectiva la transversalitat de la perspectiva de gènere fent valer les aportacions de les dones en les polítiques agrícoles, ramaderes, agroalimentàries, forestals i pesqueres. S'assumeix d'aquesta manera que les dones que viuen en el medi rural i pesquer constitueixen una prioritat d'acció, atès el seu major risc de vulnerabilitat, i s'insta a promoure l'adequat desenvolupament de llurs condicions socioeconòmiques. En execució d'aquest objectiu, i per donar resposta a aquesta necessitat, el Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació aprova el Programa de dones del món rural i marítim 2016-2020.

Les xifres posen de manifest la manca de visibilitat de l'activitat de les dones del medi rural. L'Idescat, a partir de dades de l'Enquesta de població activa de l'INE del segon trimestre de 2015, quantifica l'ocupació en el sector de l'agricultura, ramaderia, silvicultura i pesca en un 14,64% de dones enfront d'un 85,36% d'homes.

Les condicions específiques del medi rural, com ara la masculinització de l'activitat agrària i pesquera, l'envelliment, les majors dificultats per accedir als diferents serveis, en particular als relatius a les noves tecnologies, o l'escassa representativitat de les dones rurals en llocs de responsabilitat i presa de decisions fan que les dones rurals tinguin dificultats afegides precisament per viure en el medi rural, dins el qual s'inclouen també les zones tradicionalment vinculades a la pesca i l'aqüicultura.

Tot això es tradueix en una amenaça per a la vida en els petits municipis a causa de la manca d'oportunitats de les dones i d'accés en igualtat de condicions a una feina o a llocs de direcció. I, en definitiva, dibuixa un paisatge de risc de despoblament. Les dones joves abandonen el seu mitjà a la recerca de millors oportunitats per a elles, els seus fills i filles, i el progressiu envelliment del medi rural és una realitat que no desapareix, sinó que augmenta amb el pas dels anys. Les dones que viuen en el medi rural són clau en el desenvolupament sostenible dels nostres pobles i de la nostra societat en el seu conjunt. Per garantir aquesta sostenibilitat, cal fer front a la invisibilitat i les desigualtats que encara pateixen les dones en el medi rural, en molts casos més encara i tot que les dones de les zones urbanes.

Les singularitats territorials i de gènere presents en el medi rural català requereixen una atenció específica d'acord amb llurs diferències, necessitats i expectatives. Aconseguir la plena igualtat d'oportunitats entre dones i homes és una qüestió de drets fonamentals i de responsabilitat ètica, però també és una qüestió de compromís en el suport per al desenvolupament econòmic, i de vertebració social i territorial.

Davant d'aquesta situació reconeguda, el DARP va posar el marxa l'any 2013 el PDMMR 2013-2015, que ha permès conèixer amb més profunditat les diferents realitats de la dona rural i marítima i les eines i els agents territorials amb capacitat efectiva per incidir en la millora d'aquestes diferències.

Així mateix, el PDMMR 2013-2015 ha posat les bases per elaborar aquest Programa que, a diferència de l'anterior, comptarà amb la col·laboració d'altres departaments per poder sumar sinergies en tant que responsables també de les àrees competencials pròpies en les zones rurals. Aquesta col·laboració permetrà posar en marxa de manera integral i coordinada actuacions que promoguin les condicions adequades per disminuir tant com sigui possible les desigualtats de gènere que es pateixen encara actualment en el sector agrari i marítim, i abastarà possibles aspectes com els serveis socials o mecanismes que facilitin i impulsin l'accés a les tecnologies de la informació i la comunicació per a les dones del món rural, per posar algun exemple.

Amb aquesta finalitat, no només cal desenvolupar accions concretes d'acord amb les necessitats, sinó sobretot incorporar criteris i orientacions en les diferents polítiques sectorials. El Programa vol ser el marc d'acció en matèria de gènere en aquests sectors, i és per això que n'estableix els principis rectors i els objectius estratègics i operatius a què la política pública ha de fer front.

En definitiva, el PDMMR 2016-2020, en resposta a les necessitats manifestades pel sector i al mandat del Parlament de Catalunya mitjançant la Llei 17/2015, vol contribuir a fer efectives les polítiques d'igualtat de gènere en el si del món rural i marítim. Cal ser conscient que l'assoliment de quotes majors d'igualtat entre homes i dones contribueix a fer possible una evolució positiva del creixement econòmic i del benestar de la població, i, per tant, és una aposta per a la millora de la qualitat de vida del conjunt del país.

2 Antecedents i marc normatiu

2.1 Antecedents

2.1.1 Polítiques de gènere en l'àmbit rural i marítim a Catalunya

2.1.2 En altres comunitats autònomes

2.2 Marc normatiu del programa

2.2.1 Marc normatiu internacional

2.2.2 Marc normatiu europeu

2.2.3 Marc normatiu espanyol

2.2.4 Marc normatiu català

2.1 Antecedents

La igualtat de tracte i d'oportunitats entre dones i homes constitueix un dret cabdal en una societat democràtica moderna, així com un indicador del nivell de desenvolupament i cohesió social. La consecució d'una societat plenament desenvolupada passa per assolir la igualtat efectiva.

Tot i no tenir el reconeixement que es mereixen, les dones han representat i representen un paper fonamental en el desenvolupament de les zones rurals, en el qual no només constitueixen gairebé la meitat de la població, sinó que hi exerceixen funcions de vital importància. Això també es pot estendre a l'àmbit del mar.

Els canvis estructurals de la manera de viure agrícola esdevinguts des de finals del segle XX han condicionat la permanència de les dones en l'àmbit rural, desplaçant en molts casos la seva activitat des de l'agricultura cap a altres sectors, principalment cap al sector serveis i, en altres ocasions, promovent l'èxode de les dones cap a zones urbanes, on les seves possibilitats laborals són més àmplies.

El futur d'un medi rural sostenible i en igualtat passa per la creació de més oportunitats per a les dones i la millora de la situació laboral fomentant la seva participació en la presa de decisions, tant a nivell econòmic, com polític i social. I tot això sense oblidar el suport d'opcions educatives, culturals, d'oci, d'accés a noves tecnologies, serveis i infraestructures que tinguin com a resultat un món rural amb la qualitat de vida necessària per fer atractiva l'opció d'arrelar-s'hi i tendir cap un equilibri territorial.

Perquè es compleixi plenament aquest dret, no només ha d'ésser reconegut legalment, sinó que s'ha d'exercir d'una manera efectiva que abasti tots els aspectes de la vida: polítics, econòmics, socials i culturals. Cal, per tant, un impuls des de les institucions públiques a les accions que ajudin a assolir aquesta fita.

2.1.1 Polítiques de gènere en l'àmbit rural i marítim a Catalunya

Catalunya disposa d'una dilatada trajectòria en el desplegament de plans estratègics d'igualtat que han permès avançar fins a la situació actual. En l'àmbit sectorial, però, no és fins a l'any 2013 que s'elabora el I Programa del món rural i marítim de Catalunya 2013-2015.

I Programa de dones del món rural i marítim de Catalunya 2013-2015

El I PDMMR va ser la resposta al mandat parlamentari de la Resolució 671/VIII del Parlament de Catalunya sobre el món agrari, de 14 d'abril de 2010, reforçada posteriorment per la també Resolució 739 del Parlament de Catalunya, que instava el Govern a implantar mesures per a avançar cap a una igualtat real de gènere en el món rural, i concretament a:

- a) Establir un programa interdepartamental per a la promoció de les dones del món rural tant en el vessant econòmic com en els vessants propis de la vida social, i a tenir cura especialment de les qüestions relatives a la seguretat i a la vellesa.
- b) Afavorir la participació de les dones pageses en tots els àmbits sindicals, professionals, cooperatius i polítics.
- c) Visibilitzar i reconèixer les tasques que les dones pageses exerceixen dins el marc de l'explotació familiar agrària, i donar suport a llurs iniciatives productives, comercials i de gestió com una eina fonamental per afavorir la gestió i l'equilibri territorials.

Així doncs, fent-ho també extensiu a l'àmbit marítim, es va elaborar el I PDMMR 2013-2015 que ha suposat el marc d'actuació del DARP en matèria de gènere durant aquest període.

La posada en marxa del primer PDMMR ha suposat l'execució d'una cinquantena d'actuacions anuals amb un assoliment del 85% d'aquestes i un pressupost d'aproximadament 30 M€.

En el transcurs dels tres anys de funcionament del programa, s'ha pogut constatar una creixent conscienciació del personal tècnic i polític i de les diferents unitats del DARP pel que fa a la incorporació de la transversalitat de gènere en les diferents àrees de treball. També ha permès aflorar diversos projectes amb l'objectiu d'impulsar i visibilitzar el paper de la dona arreu del territori català, i també possibles col·laboracions amb altres departaments, comunitats autònomes o regions europees.

Un dels reptes que s'ha hagut d'afrontar ha sigut la dificultat de disposar de dades desagregades per gènere i la necessitat d'incorporar en els registres i bases de

dades, de manera sistemàtica, aquesta diferenciació que permet obtenir informació per poder conèixer i analitzar la realitat i l'evolució del sector des de la perspectiva de gènere. En aquest sentit, el primer PDMMR ha permès constatar la necessitat de disposar de polítiques que impulsin la participació de les dones en el sector agrari i marítim, ja que la seva presència reconeguda és minsa i en canvi són peces clau en el manteniment de sostenibilitat del territori, sense les quals no és possible un sector potent econòmicament i sostenible.

2.1.2 En altres comunitats autònomes

Pel que fa als antecedents en altres comunitats, volem fer esment de l'*Estatuto de las mujeres agricultoras*, aprovat per la Llei 8/2015 del Parlament Basc el passat 15 d'octubre de 2015 (BOPV 200, de 21 d'octubre de 2015).

Euskadi ha estat la primera comunitat autònoma que regula amb una llei exclusiva per a aquest sector la situació laboral femenina en el sector primari i l'entorn rural, amb l'objectiu principal de fer més visible la feina de les dones agricultores i promoure el seu accés a la titularitat de les explotacions.

Amb l'aprovació de l'Estatut de la dona agricultora, el País Basc concedeix reconeixement a la dona en el sector primari des del punt de vista professional, i als seus drets laborals, socials i fiscals, entre d'altres.

L'Estatut recull tot un seguit de mesures per aconseguir la igualtat de tracte i oportunitats de dones i homes del sector agrari, i també per incorporar la perspectiva de gènere en tots els àmbits del sector, ateses les diferents condicions i necessitats de dones i homes, també constatades en el País Basc.

Castella i Lleó també regula la situació de la dona del sector agrari, en aquest cas mitjançant directrius.

2.2 Marc normatiu del programa

El recorregut breu a través de les diverses normatives, tant internacionals i europees com estatals, pretén sintetitzar de quina manera el principi d'igualtat ha passat d'un reconeixement estrictament formal, que té un resultat insuficient perquè no incideix en la desigualtat social, a la incorporació del principi de transversalització que representa un avenç important en el reconeixement implícit dels drets de les dones en diferents àmbits i nivells de manera simultània.

2.2.1 Marc normatiu internacional

El principi d'igualtat de dones i homes es troba present en els drets humans fonamentals dels ordenaments jurídics dels diferents països per esdevenir un pilar bàsic de tota societat democràtica moderna.

Així doncs, el marc jurídic del present Programa parteix a nivell internacional de la Carta de les Nacions Unides de l'any 1945, en la qual es prohibeix la discriminació per raó de sexe i s'eleva així a l'esfera dels drets humans. Posteriorment, múltiples declaracions, conferències i convencions d'efecte jurídic vinculant han anat marcant punts d'inflexió en l'evolució jurídica en aquest àmbit, destacant-ne d'entre totes la Convenció per a l'eliminació de totes les formes de discriminació contra les dones, adoptada per les Nacions Unides el 1979 i ratificada per Espanya el 16 de desembre de 1983 (CEDAW).

Aquesta Convenció, que a l'article 14 fa referència explícita a la situació de les dones rurals, reconeix l'important paper que hi exerceixen i exigeix als estats signants que adoptin les mesures oportunes per garantir, en condicions d'igualtat, la participació de les dones en els processos de desenvolupament rural a tots els nivells, a més de millorar el seu accés als sistemes de seguretat social, finançament, serveis sanitaris, educació i ocupació.

D'altra banda, la Resolució 41/128 de les Nacions Unides relativa al Dret al desenvolupament (1986) també reconeix que la igualtat d'oportunitats en el desenvolupament "és una prerrogativa tant de les nacions com dels individus que els componen". El Dret al desenvolupament forma part de la Tercera Generació dels Drets Humans, també coneguts com a Drets de la Solidaritat o dels Pobles.

Una altra font és la Declaració de Rio sobre el medi ambient i el desenvolupament, aprovada en el marc de la Cimera Mundial sobre la Terra (1992). S'hi incorpora el terme *desenvolupament sostenible*, que es defineix com el procés que aconsegueix satisfer les necessitats actuals dels éssers humans sense comprometre els recursos ni les oportunitats de les generacions futures. I és en aquest marc que es reconeix el paper fonamental que les dones ocupen en el desenvolupament i en l'ordenació del medi ambient, considerant imprescindible la seva plena participació.

L'any 1992, també es va signar la Declaració de Ginebra sobre les dones rurals que estableix, entre els seus objectius principals, la formulació de polítiques adreçades a la millora de la qualitat de vida de les dones rurals on s'incloguin la millora de la **salut**, l'**educació** i l'**ocupació**, i que redueixin la seva càrrega de treball domèstic no remunerat.

Un dels punts d'inflexió amb més impacte a nivell normatiu internacional en matèria de gènere es va donar l'any 1995 amb la celebració de la IV Conferència Mundial sobre la Dona (ONU), on es va signar la Declaració i Plataforma d'Acció de Beijing. Aquest document, actual a dia d'avui, aborda la situació de les dones en 12 esferes d'especial preocupació i estableix **dues estratègies fonamentals** per assolir la igualtat entre dones i homes: la integració de la transversalitat de gènere (*gender mainstreaming*) i l'apoderament.

L'assumpció explícita dels governs de l'estratègia de la transversalització de la perspectiva de gènere en totes les polítiques i programes permet analitzar les conseqüències per a les dones i els homes, respectivament, abans de prendre decisions i a la vegada fa més fàcil la combinació de mesures, instruments legislatius i accions concretes que, en reforçar-se mútuament, fomenten la promoció de la igualtat de gènere.

Va ser també en aquesta Conferència Mundial que es va acordar establir el 15 d'octubre com a "Dia Internacional de la Dona Rural".

2.2.1 Marc normatiu europeu

El marc normatiu europeu ha estat marcat per l'evolució de l'ordenament jurídic internacional. El principi d'igualtat entre dones i homes ha estat present en els diferents tractats de la UE, els quals han anat recollint i madurant el seu compromís vers les polítiques de gènere.

Actualment, la igualtat entre dones i homes constitueix un valor fonamental de la Unió Europea, recollit en els articles 2 i 3 del Tractat de la Unió Europea, en els articles 8, 10, 153 i 157 del Tractat de Funcionament de la Unió Europea i en els articles 21 i 23 de la Carta dels Drets Fonamentals de la Unió Europea.

Fent un repàs des de la pròpia creació l'any 1957 amb el Tractat de Roma de la llavors Comunitat Econòmica Europea i ara Unió Europea, s'observa l'important nombre de normes que conformen el pilar fonamental de la política d'igualtat d'oportunitats.

S'incorpora el principi d'igualtat d'oportunitats entre dones i homes en el Tractat de Roma l'any 1957 en la mesura que reconeix el dret a la igualtat de retribució per un mateix treball (article 114, antic article 119). El Tractat d'Amsterdam (1999) avança en l'assumpció del principi d'igualtat entre dones i homes a la UE, sobretot pel que fa a la igualtat de tracte entre els treballadors i les treballadores, que es constitueix com un dret fonamental. A més, apunta al principi de la transversalització de gènere en la mesura que totes les accions de la política pública se subordinen a l'objectiu

d'eliminar les desigualtats entre les dones i els homes. L'any 2001, el Tractat de Niça no solament estableix la igualtat com un dret, sinó que ja reconeix la necessitat d'emprendre accions positives per fomentar la participació de les dones en el mercat laboral. Finalment, el Tractat de la Unió Europea converteix el principi d'igualtat entre homes i dones en un valor comú de la UE (article 2) que els estats membres han de respectar i garantir a l'hora d'establir requisits per a noves incorporacions d'estats (article 3.5). Al mateix temps, l'article 3.3 TUE i els articles 8 i 10 del Tractat de funcionament de la Unió Europea estableixen la igualtat entre dones i homes i la lluita contra tota discriminació per raó de sexe com a objectius de la Unió que han d'estar presents en totes llurs accions i polítiques, i per tant amb el reconeixement del caràcter transversal de la igualtat. La projecció d'aquest principi igualtat legitima les polítiques legislatives orientades cap a la promoció d'accions positives que incideixin no només en les oportunitats, sinó també en els resultats per eradicar les disparitats de fet (art. 141.4 TUE). La igualtat de dones i homes és també un dret fonamental que cal garantir en tots els àmbits, d'acord amb l'article 23 de la Carta de drets fonamentals de la Unió.

Destaquen la Directiva 92/85/CEE del Consell, de 19 d'octubre de 1992, relativa a l'aplicació de mesures per promoure la millora de la seguretat i de la salut en el treball de la treballadora embarassada, que hagi donat a llum o en període de lactància; la Directiva 2004/113/CE, sobre aplicació del principi d'igualtat de tracte entre homes i dones en l'accés a béns i serveis i el seu subministrament; la Directiva 2006/54/CE del Parlament Europeu i del Consell, de 5 de juliol de 2006, relativa a l'aplicació del principi d'igualtat d'oportunitats i igualtat de tracte entre homes i dones en assumptes d'ocupació i ocupació (refosa); i finalment, la Directiva 2010/18/UE del Consell, de 8 de març de 2010, per la qual s'aplica l'Acord marc revisat sobre el permís parental, celebrat per BUSINESSSEUROPE, la UEAPME, el CEEP i les CES, i es deroga la Directiva 96/34/CE.

Cal subratllar també que el març de 2010, per commemorar el 15è aniversari de la Declaració i la Plataforma d'Acció de Beijing i el 30è aniversari de la Convenció de les Nacions Unides sobre l'eliminació de totes les formes de discriminació contra la dona, la Comissió Europea va adoptar la Carta de la dona, en la qual renova el seu compromís amb la igualtat entre els sexes i insisteix en la necessitat d'incorporar la igualtat de tracte i oportunitats entre dones i homes, de manera transversal, en totes les seves polítiques.

Cal destacar la Directiva 41/2010, de 7 de juliol de 2010, del Parlament Europeu i del Consell, sobre l'aplicació del principi d'igualtat de tracte entre homes i dones que exerceixen una activitat autònoma, incloses les activitats agrícoles, d'obligat compliment a partir del 5 d'agost de 2012, on es preveu l'acció positiva de mesures adoptades pels estats membres a fi de garantir en la pràctica la plena igualtat entre

homes i dones en la vida laboral, com, per exemple, fomentar iniciatives d'activitat empresarial entre les dones.

Per la seva banda, el maig de 2011, cinc anys després del primer Pacte Europeu per la Igualtat de Gènere de 2006, el Consell de la Unió Europea, conscient de la necessitat de reafirmar i donar suport a la estreta relació entre l'Estratègia de la Comissió Europea per la igualtat entre dones i homes (2010-2015) i l'Estratègia Europa 2020, va reafirmar el seu compromís de complir els objectius de la Unió Europea en matèria d'igualtat de tracte i d'oportunitats entre dones i homes i va adoptar un segon Pacte Europeu per la igualtat de Gènere (2011-2020). En aquest Pacte, el Consell insta els estats membres i la Unió Europea a adoptar mesures per tancar les bretxes de gènere en l'ocupació, lluitar contra la segregació en el mercat laboral, promoure una millor conciliació de la vida per a les dones i els homes al llarg de tota la seva vida i combatre totes les formes de violència contra les dones.

Atès que la igualtat entre dones i homes és un principi transversal en l'àmbit de la Unió Europea, en els seus esforços per augmentar la cohesió econòmica, territorial i social, la Unió ha de tenir com a objectiu, en el marc de la seva Política Regional i dels Fons Europeus Estructurals i d'Inversió, lluitar contra qualsevol forma de discriminació i eliminar les desigualtats entre homes i dones.

En aquesta línia, el Reglament (CE) 1083/2006, pel qual s'estableixen les disposicions generals relatives al Fons Europeu de Desenvolupament Regional (FEDER), al Fons Social Europeu (FSE) i al Fons de Cohesió, incorpora les prioritats comunitàries en matèria de creixement econòmic i desenvolupament sostenible, i afirma en l'article 16 que la Comunitat i els estats membres han de vetllar per la inclusió de les qüestions de gènere en totes les etapes de l'execució dels fons.

Al seu torn, la Decisió del Consell 2006/702/CE, relativa a les directrius estratègiques comunitàries en matèria de Cohesió, reconeix entre els seus objectius el foment de la igualtat entre homes i dones mitjançant l'ús de mesures específiques per a promoure la igualtat o lluitar contra la discriminació. Entre les seves directrius estableix a més el suport a la diversificació econòmica de les zones rurals i pesqueres i les zones amb desavantatges naturals.

Per la seva banda, el Reglament (CE) 1698/2005, relatiu a l'ajuda al desenvolupament rural a través del Fons Europeu Agrícola de Desenvolupament Rural (FEADER), estableix les normes generals que regulen la Política Comunitària de Desenvolupament Rural per al període de programació 2007-2013. Fa especial èmfasi en la necessitat de fomentar la igualtat de gènere i el desenvolupament sostenible, afirmant que "en el context de la seva acció a favor del desenvolupament rural, la Comunitat pretén eliminar les desigualtats i promoure la igualtat entre homes i dones i la no discriminació".

L'article 8 estableix la necessitat d'incorporar un enfocament de gènere en cadascuna de les fases del programa (disseny, aplicació, seguiment i avaluació). Aquest escenari ha quedat, igualment, incorporat en el marc reglamentari del nou període de programació 2014-2020.

A més, el Reglament (CE) 1081/2006, relatiu al Fons Social Europeu, inclou així mateix entre els seus objectius el foment de la igualtat de gènere i la igualtat d'oportunitats, i preveu finançar accions, tant dirigides a fomentar la igualtat entre homes i dones en tots els àmbits, inclosos l'accés a l'ocupació, la progressió en la carrera professional, la conciliació de la vida laboral i la vida privada i la promoció d'igual remuneració per igual treball, com per lluitar contra totes les formes de discriminació i la promoció de la igualtat d'oportunitats.

En conseqüència, i d'acord amb el Reglament 1303/2013, pel qual s'estableixen disposicions comunes relatives als Fons de la Unió Europea, els estats membres i la Comissió han de vetllar perquè es tingui en compte i promogui la igualtat entre homes i dones i la integració de la perspectiva de gènere en totes les fases de preparació i execució dels programes finançats amb fons estructurals de la Unió Europea.

En l'àmbit rural, és de gran ajuda la Resolució del Parlament Europeu, de 5 d'abril de 2011, sobre el paper de les dones en l'agricultura i les zones rurals, on es demana a la Comissió que faci una anàlisi en profunditat de les repercussions de les mesures adoptades en relació amb la situació de les dones en les zones rurals; que es creï una base de dades sobre la situació econòmica i social de les dones i la participació empresarial en les zones rurals; que s'ampliï la formació i l'assessorament que se'ls ofereixi; que es creï una xarxa europea; que es reconegui el paper de la dona en la promoció local de les zones rurals; que es fomenti l'esperit emprenedor; que es fomenti la participació de les dones en els grups d'acció local en el marc del programa Leader, etc.

Com a complement als objectius de l'acció comunitària prevista per a la promoció de la igualtat efectiva de dones i homes, cal assenyalar l'aprovació de diversos documents estratègics i programes d'acció comunitària. Així, tot i que ja s'ha esmentat anteriorment, Europa 2020, una Estratègia per a un creixement sostenible, intel·ligent i integrador, fa un pas més en la incorporació de la igualtat entre dones i homes a les estratègies europees. Amb la voluntat de fer créixer Europa d'una manera sostenible, intel·ligent i integradora, l'Estratègia 2020 inclou com un dels objectius principals incrementar fins al 75% la taxa d'ocupació de dones i homes d'entre 20 i 64 anys. Aquest objectiu demana, en definitiva, augmentar la presència de les dones en el mercat laboral i eliminar les barreres que en dificulten la participació. Alhora, les directrius per a les polítiques d'ocupació de la UE basades en l'Estratègia marquen la importància d'unes polítiques d'ocupació que promoguin

la igualtat de gènere i la conciliació de la vida familiar i laboral. Així, posa en relleu la contribució de la igualtat entre homes i dones al creixement econòmic i al desenvolupament sostenible.

També destaquen el Pacte europeu per a la igualtat entre homes i dones 2011-2020, els reglaments dels Fons Europeus per al període 2014-2020 i el vigent full de ruta de la UE en matèria d'igualtat recollida en el Compromís estratègic per a la igualtat entre dones i homes 2016-2019, documents que incideixen en la necessitat de reforçar la governança mitjançant la integració de la dimensió de gènere de gènere en totes les polítiques.

Pel que fa a la normativa europea específica del sector pesquer, el compliment del principi d'igualtat entre dones i homes apareix recollit en una de les consideracions inicials del Fons Europeu Marítim i de Pesca (FEM), i més concretament en l'article 29 sobre Foment del capital humà, creació d'ocupació i diàleg social, en què es preveu la concessió d'ajudes destinades al "treball en xarxa i l'intercanvi d'experiències i millors pràctiques entre els grups d'interès, entre els quals les organitzacions dedicades a promoure: la igualtat d'oportunitats entre homes i dones, el paper de la dona en les comunitats de pescadors i els grups infrarepresentats que participen en la pesca costanera artesanal o en la pesca a peu".

2.2.2 Marc normatiu espanyol

Pel que fa a l'ordenament jurídic espanyol, l'article 14 de la Constitució espanyola estableix que la població espanyola és igual davant la llei, "sense que pugui prevaler cap discriminació per raó de naixement, raça, sexe, religió, opinió o qualsevol altra condició o circumstància personal o social". Per la seva banda, l'article 9.2 assenyala que són els poders públics els que han de "promoure les condicions perquè la llibertat i la igualtat de les persones i dels grups en què s'integren siguin reals i efectives; remoure els obstacles que impedeixin o dificultin la seva plenitud; i facilitar la participació de tots els ciutadans en la vida política, econòmica, cultural i social".

Moltes han estat les normes que han anat introduint la igualtat de tracte en les relacions familiars i laborals. Destaquen entre elles la Llei 39/1999, de 5 de novembre, per promoure la conciliació de la vida familiar i laboral de les persones treballadores o la Llei 30/2003, de 13 d'octubre, sobre mesures per incorporar la valoració de l'impacte de gènere en les disposicions normatives que elabori el Govern.

També s'han aprovat lleis que pretenen donar una resposta integral al problema de la violència i de les desigualtats que pateixen les dones, com la Llei orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere i la Llei orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva de dones i homes.

Aquesta última regula la incorporació amb caràcter transversal de la igualtat d'oportunitats a la totalitat de les Polítiques Públiques, tant estatals com autonòmiques i locals, i dedica l'article 30 al Desenvolupament rural, inclòs en el capítol II Acció administrativa per a la igualtat, on recull la figura jurídica de la titularitat compartida com a mesura adreçada a fer efectiva la igualtat entre dones i homes en el sector agrari i aconseguir el ple reconeixement de la tasca i el treball de les dones en l'àmbit rural. És important destacar que aquesta llei orgànica preveu que en les actuacions adreçades al desenvolupament del medi rural, s'han d'incloure també accions per millorar el nivell educatiu i de formació de les dones, especialment les que afavoreixin la seva incorporació al mercat laboral i als òrgans de direcció d'empreses i associacions.

La titularitat compartida és una opció voluntària que s'ofereix als matrimonis, les parelles de fet i les persones que mantenen relacions semblants de gestionar de manera conjunta una explotació agrària perquè les persones cotitulars no solament comparteixen la feina a l'explotació, sinó també la gestió, els drets, les quotes i les subvencions.

A fi de desenvolupar la figura de la titularitat compartida, cal fer un esment especial a la Llei 35/2011, de 4 d'octubre, sobre titularitat compartida de les explotacions

agràries, l'objecte és millorar la participació femenina en les organitzacions agràries i fer visible el treball de les dones en les explotacions agràries, fomentar la igualtat i millorar la qualitat de vida en el medi rural, i ajudar a l'assentament de la població rural. Una llei que, entre altres avenços possibilita l'administració, representació i responsabilitat sobre l'explotació compartida dels dos membres d'aquesta, el repartiment de rendiments al 50%, la consideració de tots dos titulars com a beneficiaris directes de les ajudes i subvencions de què sigui objecte l'explotació, oferint una via singular i específica per a la seva cotització a la Seguretat Social.

En relació amb la titularitat compartida també cal tenir en compte la Llei 19/1995, de 4 de juliol, de modernització de les explotacions agràries i la Llei 35/2011, de 4 d'octubre, sobre titularitat compartida de les explotacions agràries. Aquesta darrera llei, que va entrar en vigor el 5 de gener de 2012, intenta promoure la igualtat real i efectiva de les dones en el medi rural.

Cal dir que a Catalunya l'impacte de la figura de la titularitat compartida és molt baixa, perquè amb l'aplicació del Dret Civil català la gran majoria dels beneficis que aporta la llei queden superades per l'aplicació d'aquest ordenament superior. Un altre instrument en el marc espanyol és el Pla estratègic per a la igualtat d'oportunitats 2014-2016, un document que ha definit, en aquells àmbits que són competència de l'Estat, els objectius i les mesures prioritàries per eliminar qualsevol discriminació per raó de sexe que pugui persistir i per assolir la igualtat d'oportunitats entre dones i homes. I en aquest Pla el Govern ha considerat fonamental prestar especial atenció a les dones del medi rural, actores clau en el desenvolupament equilibrat i sostenible del nostre territori. Aquest pla proclama que "cal millorar les condicions de vida i de treball en les zones rurals per garantir la seva permanència i supervivència, però, de manera particular, cal fer-ho atenent a la particular situació que viuen les dones del medi rural, ja que aquestes s'enfronten a obstacles específics que limiten el desenvolupament de les seves expectatives laborals, socials i econòmiques". El Pla estratègic d'igualtat d'oportunitats 2014-2016 preveu el seu desenvolupament a través del *Plan para la promoción de mujeres del medio rural*.

D'altra banda, en relació al sector pesquer, amb la recent reforma de la Llei 3/2001 de Pesca Marítima de l'Estat, ha quedat inclòs el principi fonamental d'igualtat de tracte i oportunitats entre dones i homes en aquest àmbit d'activitat.

En línia amb aquest marc legal, la Secretaria General de Pesca ha desenvolupat un Pla per a la Igualtat de Gènere en el Sector Pesquer i Aquícola 2015-2020, que parteix d'un enfocament integral per a l'aplicació transversal del principi d'igualtat en l'activitat pesquera i aquícola a partir d'una sèrie de prioritats, objectius i actuacions.

2.2.3 Marc normatiu català

L'Estatut d'autonomia de Catalunya, de 19 de juliol de 2006, dedica 11 articles a la igualtat d'oportunitats entre dones i homes. L'article 41.2 disposa que els poders públics han de garantir la transversalitat en la incorporació de la perspectiva de gènere i de les dones en totes les polítiques públiques per aconseguir la igualtat real i efectiva i la paritat entre dones i homes.

Hi ha múltiples disposicions que desenvolupen aquests mandats, entre les quals destaca la recentment aprovada Llei d'igualtat efectiva entre dones i homes (Llei 17/2015, del 21 de juliol, de la Generalitat de Catalunya), la qual té l'objectiu de fer constar i reconèixer la legalitat de les accions que s'hagin d'emprendre per promoure, millorar i aconseguir la igualtat efectiva entre homes i dones, i eliminar el sistema patriarcal androcèntric i sexista.

Llei 17/2015, del 21 de juliol, d'igualtat efectiva entre dones i homes

En l'elaboració de la Llei 17/2015 no es parteix de zero, ja que s'inspira en les reivindicacions que les associacions que lluiten pels drets de les dones han reclamat històricament. La Generalitat de Catalunya ha assumit al llarg de la seva història la responsabilitat de promoure el paper de les dones, i des de l'Estatut d'autonomia del 1979 s'han elaborat lleis específiques en aquest àmbit, com ara la Llei 11/1989, de 10 de juliol, de creació de l'Institut Català de la Dona; la Llei 4/2001, de 9 d'abril, de modificació de l'apartat 2 de l'article 63 de la Llei 13/1989, de 14 de desembre, d'organització, procediment i règim jurídic de l'Administració de la Generalitat de Catalunya, per la qual s'estableixen, amb caràcter pioner en l'àmbit europeu i de l'Estat espanyol, els informes d'impacte de gènere, que han d'acompanyar tota la normativa elaborada per l'Administració de la Generalitat, i la Llei 5/2008, de 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista. Hi ha també actes del Govern que han d'ésser considerats no solament antecedents, sinó també continguts prenortius, com ara els plans de polítiques de dones, que són una eina transversal per a l'aplicació de les polítiques d'igualtat de gènere del Govern de la Generalitat.

L'aprovació de la Llei d'igualtat efectiva de dones i homes s'inspira en els preceptes estatutaris i legals esmentats en matèria de gènere i drets de les dones amb l'objectiu de complir-los. Es tracta d'una regulació pròpia i singular, feta d'acord amb les competències de l'autogovern de Catalunya, que completa la normativa relativa a la paritat i s'emmarca dins la categoria de norma específica complementària de la Llei orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la igualtat efectiva de dones i homes, que incorpora modificacions legislatives substancials per avançar cap a aquesta igualtat efectiva, i estableix mesures transversals en tots els ordres de la

vida, amb la finalitat d'eradicar les discriminacions contra les dones, a més d'adequar-se al marc normatiu comunitari i als objectius més avançats en matèria de transversalitat de gènere que formulen diferents institucions de la Unió Europea.

La Llei estableix el marc general a Catalunya per a l'adopció d'accions positives en diferents àmbits de la realitat social i fixa 8 principis que han de regir en totes les polítiques i actuacions dels poders públics:

1. Transversalitat de la perspectiva de gènere i de les polítiques d'igualtat.
2. Equilibri entre el treball de mercat i treball domèstic i coresponsabilitat en el treball.
3. Eradicació de la violència masclista.
4. Apoderament de les dones.
5. Democràcia paritària i participació paritària de dones i homes en els afers públics.
6. Perspectiva de les dones: els poders públics han de fer valer les aportacions de les dones en la construcció, el manteniment i la transformació de la societat.
7. Justícia social i redistribució de la riquesa: els poders públics han de garantir la distribució equitativa dels recursos i l'exercici correcte de drets i deures, amb polítiques correctores i distributives que fomentin la prevenció i actuïn contra l'explotació i l'exclusió social de les dones.
8. Ús no sexista ni estereotipat dels llenguatges.

En relació amb l'àmbit rural i marítim, la Llei 17/2015 dedica tot l'article 50 a l'apoderament de les dones del sector rural i pesquer, i n'estableix els mandats següents, que aquest Programa es fa propis per al pròxim període 2016-2020:

1. L'Administració de la Generalitat ha de posar en valor la funció de les dones com a eix estratègic per al desenvolupament rural. En aquest sentit, ha de:
  - a) Vetllar per incorporar la perspectiva de gènere en les actuacions sobre desenvolupament rural.
  - b) Garantir la igualtat d'oportunitats i la plena participació de les dones, amb equitat i en tots els àmbits del món rural, molt especialment en els processos de planificació i execució de les polítiques públiques.
2. L'Administració de la Generalitat ha de vetllar per la presa de decisions de les dones com a mesura per a lluitar contra la despoblació, l'escassa presència de dones i l'empobriment en l'àmbit rural i, en concret, ha de:

- a) Potenciar el desenvolupament d'activitats que generin ocupació i afavoreixin la incorporació de les dones del món rural a l'àmbit laboral i contribueixin a evitar-ne el despoblament.
  - b) Facilitar l'accés a la formació de les dones del món rural.
  - c) Contribuir a eliminar la 'breixa digital' de gènere i territorial amb mecanismes que facilitin i impulsin l'accés a les tecnologies de la informació i la comunicació de les dones del món rural.
  - d) Vetllar per aconseguir la plena participació social de les dones del món rural, i també perquè participin plenament en els òrgans de direcció d'empreses i associacions.
  - e) Incentivar la cotitularitat de dones i homes a les explotacions agràries.
  - f) Promoure la representació paritària de dones i homes en els càrrecs de decisió de les organitzacions agràries.
3. Per a fer efectius els principis primer i sisè de l'article 3, les polítiques agrícoles, ramaderes, agroalimentàries, forestals i pesqueres han de:
- a) Fomentar la transmissió dels sabers tradicionals de les dones en aquests àmbits, reconèixer i fer visible llur contribució al manteniment de les explotacions familiars, i promoure les xarxes de proximitat i de serveis socials per a atendre els infants, la gent gran i les persones dependents.
  - b) Potenciar les iniciatives empresarials d'emprenedores i les actuacions de desenvolupament agrari i pesquer promogudes per dones.
  - c) Facilitar la incorporació de dones joves als sectors agrícola, ramader, agroalimentari, forestal i pesquer.

3. Àmbit d'aplicació

3.1 Què entenem per món rural 3.2 Què entenem per àmbit marítim

El Programa de dones del món rural i marítim 2016-2020 és un programa sectorial que vetlla per la igualtat de gènere entre el conjunt de la ciutadania que viu en les zones considerades rurals, i entre les persones i espais que desenvolupen activitats econòmiques relacionades amb el sector del mar.

3.1 Què entenem per món rural

La necessitat d'atribuir l'etiqueta de rural a determinats municipis va lligada a la necessitat de distribuir d'una manera equitativa els recursos públics que Catalunya, Espanya i Europa dediquen per millorar-ne el desenvolupament socioeconòmic.

Hi ha diversitat de criteris a l'hora de definir la ruralitat. A la pràctica, l'indicador més utilitzat és la densitat de població, que ens indica de manera sintètica com es reparteix la població en el territori i amb quina intensitat. Seguint aquest criteri, l'Organització per a la Cooperació i el Desenvolupament Econòmic (OCDE) va establir fa anys un llindar utilitzat àmpliament pels països que en formen part. A grans trets, estableix que un municipi és rural si la seva densitat de població és inferior als 150 hab./km².

A Catalunya, el Programa de desenvolupament rural (PDR) per al període 2014-2020 es basa en el criteri de l'OCDE per classificar i prioritzar les zones d'actuació i definir els diferents Grups d'Acció Local arreu del territori. Concretament, i segons allò que estableix el mateix PDR¹, considera territoris rurals aquells que no són urbans. D'aquesta manera, traslladant el llindar dels 150 hab./km² que delimita un municipi rural a escala comarcal, estableix que a Catalunya hi ha 10 comarques urbanes, i, per tant, 31 de rurals².

¹ Enllaç al [PDR de Catalunya 2014-2020](#).

² Cal prendre en consideració la comarca del Moianès, constituïda a posteriori de la redacció del PDR de Catalunya 2014-2020.

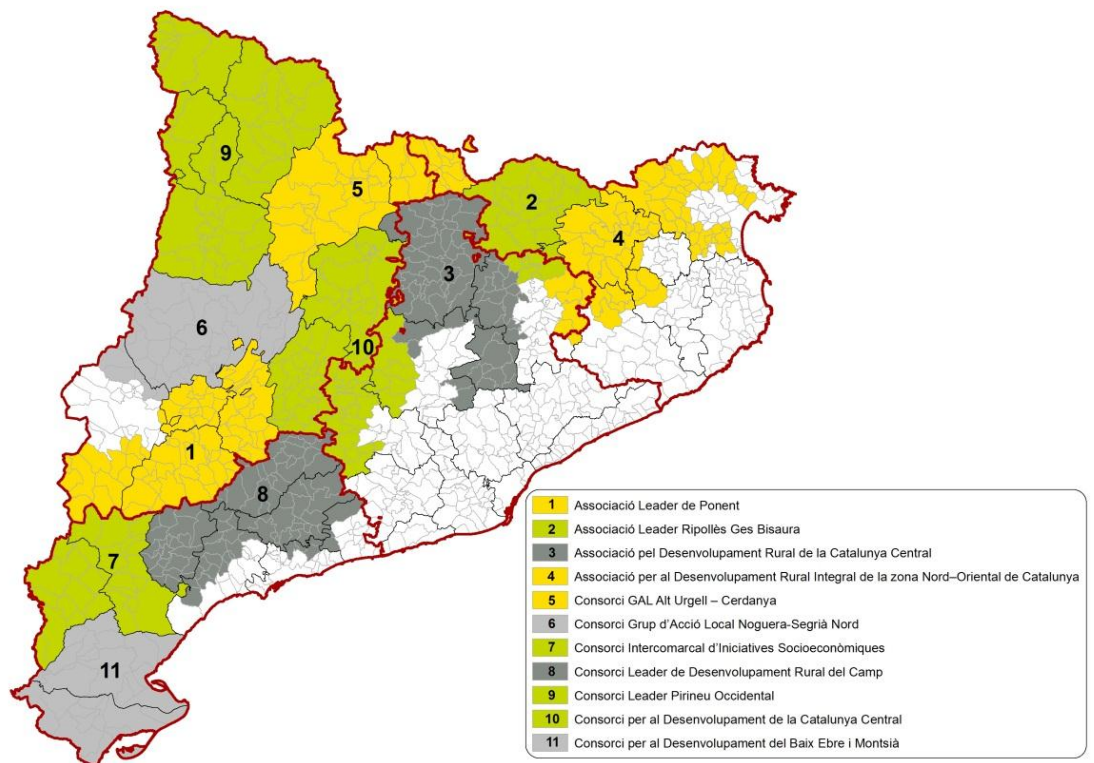

No obstant, el PDR català va més enllà, i, a l'hora de delimitar les zones d'actuació Leader, no només té en compte les comarques, sinó que també hi afegeix alguns municipis, que, tot i formar part de comarques urbanes, són considerats rurals. En total, selecciona 25 municipis de 4 comarques urbanes limítrofs a les comarques amb un grau de ruralitat més elevat, seleccionades amb el llindar de 90 hab./km² i altres variables que es poden consultar al PDR. Aquestes comarques són: el Baix Camp, el Tarragonès, el Baix Penedès i el Gironès.

Per tant, el mapa final de les zones que considerarem rurals a Catalunya en aquest Programa de dones contindrà les zones delimitades pels 11 Grups d'Acció Local, representat a continuació, que inclou les 31 comarques seleccionades segons el criteri de l'OCDE més 32 municipis de 5 comarques urbanes.

L'anàlisi estadística del capítol 4 d'aquest Programa està elaborat sota aquest criteri, i s'hi afegeix el Moianès, constituït posteriorment a l'aprovació del PDR.

Mapa 1. Delimitació rural al PDR 2014-2020 de Catalunya. Grups d'Acció Local

Font: elaboració pròpia amb dades del Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació

Taula 1. Delimitació de la ruralitat a Catalunya en xifres, 2015

	Superfície	Població total	%	Homes	% homes	Dones	% dones
Rural	85%	1.889.829	25%	949.789	50,26%	940.040	49,74%
rural		417.627		211.873	50,73%	205.754	49,27%
rural intermedi **		1.472.202		737.916	50,12%	734.286	49,88%
Urbà	15%	5.618.277	75%	2.741.956	48,80%	2.876.321	51,20%
Catalunya	32,108 km ²	7.508.106		3.691.745	49,17%	3.816.361	50,83%

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat

** S'hi afegeixen els municipis rurals de les comarques urbanes

3.1 Què entenem per àmbit marítim

Pel que fa a l'àmbit marítim, el context queda delimitat a les zones litorals i aquells espais on tenen lloc activitats que poden impulsar el sector, dinamitzar l'economia i l'ocupació, i promoure les sinergies que hi ha entre el mar i les activitats socioeconòmiques del territori en aigües marítimes i continentals, principalment la pesca, l'aqüicultura, el transport marítim i les activitats marítimes recreatives.

El sector de la pesca abasta les àrees de influència de cadascuna de les 32 confraries de pescadors que actualment hi ha a Catalunya (vegeu l'apartat 4.7).

Pel que fa a la delimitació de zones rurals vinculades al món marítim, el DARP va publicar el passat 21 de juliol de 2016 l'Ordre ARP/193/2016³, de 14 de juliol, per la qual es fa pública la convocatòria per a la selecció dels Grups d'Acció Local de la Pesca en el marc del desenvolupament local participatiu del Fons Europeu Marítim i de la Pesca del període 2014-2020.

L'Ordre marca el llindar de població territorial que hauran de tenir els grups GAL de pesca: entre un mínim de 10.000 i un màxim de 150.000 habitants. En el cas de nuclis més grans, se'n podrà justificar la participació per raó que la població està directament involucrada amb activitats del sector pesquer i aquícola. Els candidats a GAL de pesca hauran de tenir activitat econòmica relacionada amb la pesca i/o l'aqüicultura i treballadors dependents d'aquests sectors econòmics.

³ [Ordre ARP/193/2016, de 14 de juliol.](#)

4 Situació de la dona en el món rural i marítim

4.1 Introducció

4.2 Població i demografia

4.2.1 La població segons el gènere

4.2.2 L'evolució de la població

4.2.3 Envel·liment i sobreenvelliment

4.2.4 Creixement natural i migracions de població

4.3 La qualitat de vida en el món rural

4.3.1 Les infraestructures per a la mobilitat i el món rural

4.3.2 Tecnologies de la informació i la comunicació

4.3.3 Serveis bàsics al món rural

4.3.4 Pensions contributives

4.3.5 Estructura de les llars

4.3.6 Els usos del temps i la conciliació familiar

4.4 Formació

4.5 Ocupació i atur

4.5.1 Afiliacions per gènere i sectors econòmics

4.5.2 Tipologia de contractes i jornada laboral

4.5.3 Atur registrat per gènere

4.5.4 Dona i empresa

4.5.4.1 Empreses dirigides per dones

4.5.4.2 La dona a les cooperatives de treball

4.5.4.3 La dona emprenedora

4.6 La dona al sector primari

4.6.1 Mà d'obra femenina a les explotacions agràries

4.6.2 Titularitat de les explotacions agràries

4.6.2.1 L'explotació agrària prioritària

4.6.2.2 L'explotació agrària segons l'Orientació Tecnicoeconòmica (OTE)

4.6.2.3 L'explotació agrària de producció ecològica i integrada

4.6.3 La incorporació de la dona al sector agrari

4.6.4 Escoles de Capacitació Agrària

4.6.5 La dona a les cooperatives agràries

4.7 La dona al sector marítim

4.7.1 Sector pesquer i aquícola

4.7.2 Sector maritimorecreatiu

4.1 Introducció

L' anàlisi estadística realitzada en aquest capítol pretén ser una ampliació a escala comarcal i una actualització de l'anàlisi realitzada al Programa de dones del món rural i marítim 2013-2015, a fi d'anar coneixent amb més detall la realitat i l'evolució de la seva presència i valor en el sector agrari i àmbit marítim de Catalunya.

El capítol també pretén mostrar característiques pròpies de la ruralitat del territori que incideixen en la qualitat de vida de les persones que hi viuen, i, per tant, directament o indirectament al fet que les dones triïn quedar-se en el món rural.

Cal ser conscient que continua sent complicat disposar en molts casos de dades desagregades per gènere i comarca en referència a certs aspectes clau del sector. Aquest fet suposa una dificultat afegida per a les persones investigadores a l'hora de fer qualsevol anàlisi sobre la ruralitat i la situació de la dona en aquests àmbits.

Aquest apartat ha estat elaborat amb la col·laboració de la Fundació del Món Rural (FMR) i de l'Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT).

4.2 Població i demografia

Aquest apartat fa una breu aproximació a la realitat demogràfica de Catalunya des del punt de vista del gènere, amb especial èmfasi en l'existència de diferències significatives a escala territorial entre urbà i rural i entre graus de ruralitat.

4.2.1 La població segons el gènere

La població total de Catalunya l'any 2015 era de 7.508.106 habitants. El 49,17% són homes i el 50,83% són dones. La mitjana d'edat de la població, que va en augment respecte de l'any 2011, és de 42,1 (2014).

La taula 2 mostra la població de cada comarca segons el gènere i la respectiva relació de masculinitat. A més, les comarques s'han agrupat segons el grau de ruralitat. S'observa que, com més rural és un municipi, menys dones s'hi queden a viure.

Taula 2. Població total i masculinitat per comarques, desembre de 2015

	Població total	Homes	Dones	% dones	Relació masculinitat
Comarques rurals					
Alta Ribagorça	3.884	2.002	1.882	48,46	106
Aran	9.926	5.046	4.880	49,16	103
Baix Ebre	79.748	40.347	39.401	49,41	102
Conca de Barberà	20.482	10.394	10.088	49,25	103
Garrigues	19.342	10.012	9.330	48,24	107
Moianès	13.098	6.649	6.449	49,24	103
Montsià	68.524	34.481	34.043	49,68	101
Noguera	39.109	20.043	19.066	48,75	105
Pallars Jussà	13.609	6.973	6.636	48,76	105
Pallars Sobirà	7.060	3.624	3.436	48,67	105
Pla d'Urgell	37.053	18.821	18.232	49,21	103
Priorat	9.547	4.996	4.551	47,67	110
Ribera d'Ebre	22.723	11.505	11.218	49,37	103
Ripollès	25.342	12.608	12.734	50,25	99
Terra Alta	11.872	6.056	5.816	48,99	104
Urgell	36.308	18.316	17.992	49,55	102
Comarques rurals intermèdies					
Alt Camp	44.306	22.374	21.932	49,50	102
Alt Empordà	139.838	70.161	69.677	49,83	101
Alt Penedès	106.168	53.104	53.064	49,98	100
Alt Urgell	20.695	10.276	10.419	50,35	99
Anoia	117.444	58.919	58.525	49,83	101
Bages	174.604	86.203	88.401	50,63	98
Baix Empordà	132.355	66.052	66.303	50,09	100
Berguedà	39.517	19.618	19.899	50,36	99
Cerdanya	17.870	9.205	8.665	48,49	106
Garrotxa	56.063	27.890	28.173	50,25	99
Osona	154.925	77.219	77.706	50,16	99
Pla de l'Estany	31.536	15.837	15.699	49,78	101
Segarra	22.647	11.690	10.957	48,38	107
Segrià	209.324	105.145	104.179	49,77	101
Selva	168.555	85.561	82.994	49,24	103
Solsonès	13.414	6.825	6.589	49,12	104

	Població total	Homes	Dones	% dones	Relació masculinitat
Comarques urbanes					
Baix Camp*	175.159	86.133	89.026	50,83	97
Baix Llobregat	806.651	397.736	408.915	50,69	97
Baix Penedès*	97.419	48.997	48.422	49,70	101
Barcelonès	2.225.144	1.064.071	1.161.073	52,18	92
Garraf	145.983	72.264	73.719	50,50	98
Gironès*	180.219	89.060	91.159	50,58	98
Maresme	439.512	217.399	222.113	50,54	98
Tarragonès*	247.154	123.031	124.123	50,22	99
Vallès Occidental	900.661	443.232	457.429	50,79	97
Vallès Oriental	400.375	200.033	200.342	50,04	100
Catalunya	7.508.106	3.691.745	3.816.361	50,83	97

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat

* Comarques urbanes sense els seus municipis rurals

Efectivament, la major presència masculina que tradicionalment s'ha observat en territoris rurals no canvia amb les dades de l'any 2015. Com hi podem observar, de manera majoritària, les comarques amb un índex de ruralitat més elevat presenten un percentatge de dones més baix, que no arriba al 50%. A la comarca del Priorat, per exemple, les dones representen el 47% de la població. D'altra banda, a les comarques amb una ruralitat intermèdia, aquest percentatge ja s'aproxima més al 50%. En el cas de les comarques considerades urbanes, la situació es capgira, i tendeix a un percentatge de dones superior a la meitat. Aquesta anàlisi se simplifica en la taula 3:

Taula 3. Població per gènere segons grau de ruralitat, 2015

	Població total	Homes	Dones	% dones	Relació masculinitat	Superfície
Rural	1.889.829	949.789	940.040	49,74	101	85%
rural	417.627	211.873	205.754	49,27	103	
rural intermedi **	1.472.202	737.916	734.286	49,88	100	
Urbà	5.618.277	2.741.956	2.876.321	51,20	95	15%
Catalunya	7.508.106	3.691.745	3.816.361	50,83	97	

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat

** S'hi afegeixen els municipis rurals de les comarques urbanes

Segons el grau de ruralitat, podem interpretar que les comarques més rurals presenten una població amb menor representació de dones (al voltant del 49,27%). En el cas de les comarques amb una ruralitat intermèdia, aquest percentatge s'incrementa poc fins al 49,88%. Si les analitzem conjuntament, veiem que les comarques "rurals" presenten una població amb un 49,74% de dones; per tant, hi predominen els homes; en canvi, a les comarques urbanes, les dones representen més de la meitat de la població (51,2%). En el conjunt de Catalunya, la població segons el gènere es troba força equilibrada, però amb una lleugera majoria de dones (50,83%).

Idees clau

- Les comarques rurals continuen presentant una població més masculina, i amb menys dones, que les poblacions urbanes.
- Les comarques amb un índex de ruralitat més elevat presenten un percentatge de dones més baix, que no arriba al 50%.

4.2.2 L'evolució de la població

Des d'un punt de vista evolutiu, primer de tot podem observar com la tendència general és que el creixement de les dones sempre és més gran que en el cas dels homes, ja sigui en les comarques rurals com en les urbanes. Fins i tot, en el cas d'alguns creixements negatius, la pèrdua no és tant representativa en el cas de les dones com en el cas dels homes. Si ens fixem en el cas de l'Alta Ribagorça, per exemple, veiem com es dona una pèrdua de població en general del 2005 al 2015, però que majoritàriament correspondria a població masculina, ja que en el cas de les dones fins i tot tindria un valor positiu (guany de població). Malgrat tot, aquesta tendència no es donaria en algunes comarques on el creixement de dones és inferior al dels homes; en són exemples les comarques del Moianès o la Noguera.

Si ens fixem en l'evolució de la població segons la ruralitat, veiem com les comarques més rurals són les que presenten creixements menys importants. Destaca un creixement de la població de dones molt important a l'Aran si tenim en compte el dels homes. A les comarques amb una ruralitat intermèdia, els creixements solen ser més importants i, per tant, tenen tendència acollir més població, també de dones. Pel que fa a les comarques urbanes, l'increment de la població és clarament més important en el cas de les dones. En alguna comarca, com el Baix Llobregat, fins i tot s'arriba a duplicar el creixement a favor de les dones respecte al dels homes.

Ens trobem amb una població amb una representació cada vegada més important de la dona, on a les comarques rurals encara destaca més pels creixements positius que s'hi observen.

Taula 4. Evolució de la població per gènere i comarca, 2005-2015

	Població total 2015	Homes 2015	Dones 2015	Població total 2005	Homes 2005	Dones 2005	Creixement total	Creixement homes	Creixement dones
Comarques rurals									
Alta Ribagorça	3.884	2.002	1.882	4.004	2.133	1.871	-3,00	-6,14	0,59
Aran	9.926	5.046	4.880	9.219	4.855	4.364	7,67	3,93	11,82
Baix Ebre	79.748	40.347	39.401	74.962	38.304	36.658	6,38	5,33	7,48
Conca de Barberà	20.482	10.394	10.088	20.057	10.205	9.852	2,12	1,85	2,40
Garrigues	19.342	10.012	9.330	19.974	10.353	9.621	-3,16	-3,29	-3,02
Moianès	13.098	6.649	6.449	11.705	5.933	5.772	11,90	12,07	11,73
Montsià	68.524	34.481	34.043	64.181	32.705	31.476	6,77	5,43	8,16
Noguera	39.109	20.043	19.066	37.565	19.135	18.430	4,11	4,75	3,45
Pallars Jussà	13.609	6.973	6.636	12.566	6.369	6.197	8,30	9,48	7,08
Pallars Sobirà	7.060	3.624	3.436	6.883	3.596	3.287	2,57	0,78	4,53
Pla d'Urgell	37.053	18.821	18.232	33.105	17.003	16.102	11,93	10,69	13,23
Priorat	9.547	4.996	4.551	9.665	5.015	4.650	-1,22	-0,38	-2,13
Ribera d'Ebre	22.723	11.505	11.218	22.925	11.715	11.210	-0,88	-1,79	0,07
Ripollès	25.342	12.608	12.734	26.400	13.224	13.176	-4,01	-4,66	-3,35
Terra Alta	11.872	6.056	5.816	12.724	6.588	6.136	-6,70	-8,08	-5,22
Urgell	36.308	18.316	17.992	34.117	17.503	16.614	6,42	4,64	8,29
Comarques rurals intermèdies									
Alt Camp	44.306	22.374	21.932	40.017	20.425	19.592	10,72	9,54	11,94
Alt Empordà	139.838	70.161	69.677	118.950	59.988	58.962	17,56	16,96	18,17
Alt Penedès	106.168	53.104	53.064	93.408	47.504	45.904	13,66	11,79	15,60
Alt Urgell	20.695	10.276	10.419	20.936	10.583	10.353	-1,15	-2,90	0,64
Anoia	117.444	58.919	58.525	105.376	53.245	52.131	11,45	10,66	12,27
Bages	174.604	86.203	88.401	161.060	79.891	81.169	8,41	7,90	8,91
Baix Empordà	132.355	66.052	66.303	120.302	61.022	59.280	10,02	8,24	11,85
Berguedà	39.517	19.618	19.899	39.746	19.697	20.049	-0,58	-0,40	-0,75
Cerdanya	17.870	9.205	8.665	16.862	8.922	7.940	5,98	3,17	9,13
Garrotxa	56.063	27.890	28.173	51.786	25.953	25.833	8,26	7,46	9,06
Osona	154.925	77.219	77.706	142.031	71.511	70.520	9,08	7,98	10,19
Pla de l'Estany	31.536	15.837	15.699	27.905	14.004	13.901	13,01	13,09	12,93
Segarra	22.647	11.690	10.957	20.996	11.028	9.968	7,86	6,00	9,92

	Població total 2015	Homes 2015	Dones 2015	Població total 2005	Homes 2005	Dones 2005	Creixement total	Creixement homes	Creixement dones
Segrià	209.324	105.145	104.179	183.954	92.677	91.277	13,79	13,45	14,13
Selva	168.555	85.561	82.994	144.420	74.366	70.054	16,71	15,05	18,47
Solsonès	13.414	6.825	6.589	12.764	6.592	6.172	5,09	3,53	6,76
Comarques urbanes									
Baix Camp*	175.159	86.133	89.026	156.863	78.486	77.909	11,66	9,74	14,27
Baix Llobregat	806.651	397.736	408.915	757.814	379.466	378.348	6,44	4,81	8,08
Baix Penedès*	97.419	48.997	48.422	77.945	39.943	37.868	24,98	22,67	27,87
Barcelonès	2.225.144	1.064.071	1.161.073	2.215.581	1.064.709	1.150.872	0,43	-0,06	0,89
Garraf	145.983	72.264	73.719	127.928	63.925	64.003	14,11	13,04	15,18
Gironès*	180.219	89.060	91.159	156.904	78.281	78.499	14,86	13,77	16,13
Maresme	439.512	217.399	222.113	398.502	199.223	199.279	10,29	9,12	11,46
Tarragonès*	247.154	123.031	124.123	210.462	105.619	104.767	17,43	16,49	18,48
Vallès Occidental	900.661	443.232	457.429	815.628	405.613	410.015	10,43	9,27	11,56
Vallès Oriental	400.375	200.033	200.342	357.974	181.005	176.969	11,84	10,51	13,21
Catalunya	7.508.106	3.691.745	3.816.361	6.995.206	3.468.235	3.526.971	7,33	6,44	8,21

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat

* Comarques urbanes sense els seus municipis rurals

A la taula 5, podem veure com hi ha un creixement de la població entre el 2005-2015, on destaquen proporcionalment els creixements de la població femenina a les comarques rurals, però també al conjunt de Catalunya. Per tant, podem deduir que la població catalana ha crescut en aquest període, on el creixement de les dones és més important proporcionalment en el conjunt, tant en les comarques rurals com en les urbanes.

Taula 5. Evolució de la població 2005-2015 per grau de ruralitat

	Població total 2015	Homes 2015	Dones 2015	Població total 2005	Homes 2005	Dones 2005	Creixement total	Creixement homes	Creixement dones
Rural	1.889.829	949.789	940.040	1.719.605	871.965	848.442	9,90	8,93	10,80
rural	417.627	211.873	205.754	400.052	204.636	195.416	4,39	3,54	5,29
rural intermedi **	1.472.202	737.916	734.286	1.319.553	667.329	653.026	11,57	10,58	12,44
Urbà	5.618.277	2.741.956	2.876.321	5.275.601	2.596.270	2.678.529	6,50	5,61	7,38
Catalunya	7.508.106	3.691.745	3.816.361	6.995.206	3.468.235	3.526.971	7,33	6,44	8,21

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat

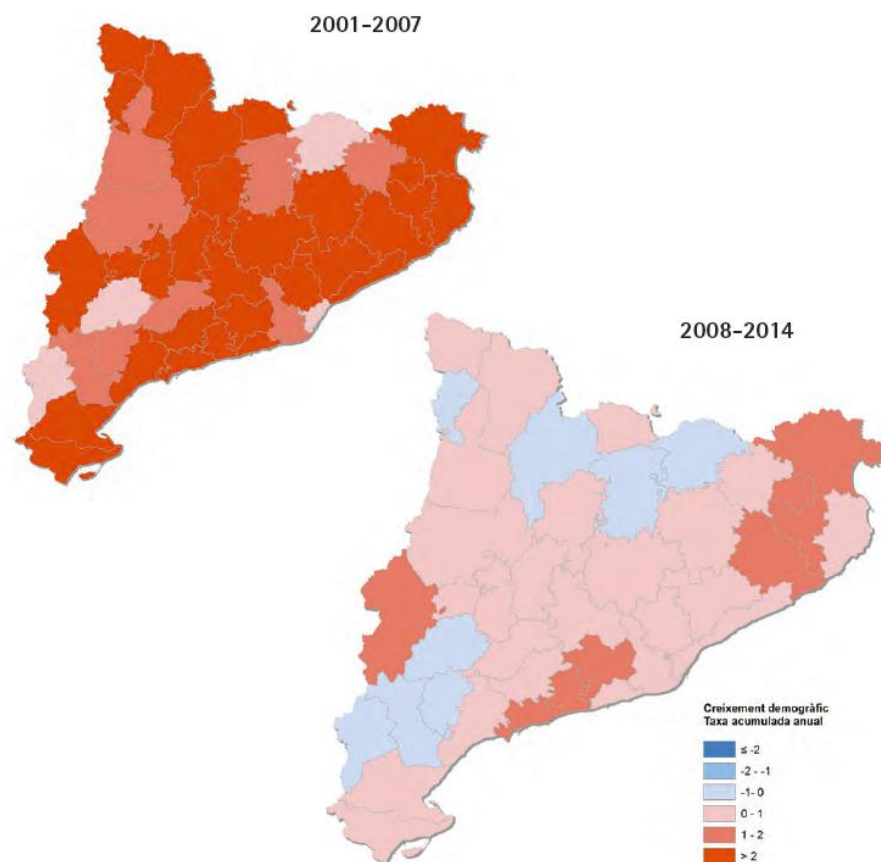
** S'hi afegeixen els municipis rurals de les comarques urbanes

Per complementar les dades anteriors, l'*Atles del món rural* analitza la dinàmica demogràfica comarcal en els períodes 2001-2007 i 2008-2014, cosa que ens permet situar sobre el mapa les comarques amb recessió, i, per tant, localitzar aquells territoris més vulnerables des del punt de vista de gènere. Observem que hi ha fins a 8 comarques que presenten una evolució total moderadament negativa, amb decrements que no arriben a l'1% anual.

Mapa 2. La dinàmica demogràfica comarcal en els períodes 2001-2007 i 2008-2014

Font: Atles de la nova ruralitat, 2015

Són 4 comarques pirinenques, l'Alta Ribagorça, l'Alt Urgell, el Berguedà i el Ripollès, més les comarques catalanes del sud, les Garrigues, el Priorat, la Ribera d'Ebre i la Terra Alta. Totes comarques rurals.

Analitzant aquests decrements des del punt de vista de gènere, les comarques que han perdut habitants, han perdut més homes que dones, tret del Priorat i el Berguedà, que presenten més pèrdua de dones que d'homes. Aquest fet és lògic atesa la masculinització existent en el món rural.

Idees clau

- L'evolució total de la població en el període 2005-2015 ha sigut creixent i indica una tendència general de major representació de la dona, tant pel que fa a les comarques rurals com les urbanes.
- El creixement poblacional de les comarques rurals és superior a les urbanes.
- Hi ha una clara diferència de creixement segons el grau de ruralitat. El creixement s'alenteix en les comarques més rurals.
- Les comarques catalanes que perden població femenina són rurals: l'Alta Ribagorça, l'Alt Urgell, el Berguedà, el Ripollès, les Garrigues, el Priorat, la Ribera d'Ebre i la Terra Alta.
- De les 8 comarques catalanes que perden població, el Priorat i el Berguedà perden més dones que homes.
- En els darrers 10 anys, la comarca que ha perdut més població i més dones és la Terra Alta.

4.2.3 Envel·liment i sobreenvelliment

El relleu generacional és quelcom clau en qualsevol sector econòmic, però segurament ho és més en l'activitat agrària atesa la seva peculiaritat i incidència en el repartiment de tasques de cura de la gent gran, que en el món rural recauen d'una manera més clara que en el món urbà sobre les dones i afecten en molts casos llur perspectiva laboral.

En relació amb això, és important conèixer que les zones rurals catalanes presenten un índex d'envelliment notablement superior al del conjunt de Catalunya (que actualment està en el valor de 115 i un sobreenvelliment de 16). També hi ha més homes que dones en les franges d'edat productiva, de manera que l'índex de masculinitat en aquestes zones se situa lleugerament per sobre de la mitjana catalana.

La taula 6 aplega la població per grups d'edat i gènere per cada comarca i grau de ruralitat, incloent els índexs d'envelliment i sobreenvelliment.

En un primer cop d'ull, podem veure com la població a les comarques més rurals sol ser més envellida, com indiquen els índexs d'envelliment però també l'anàlisi per grups d'edat. Ens hem de fixar que els percentatges de població jove entre 0-14 anys solen ser inferiors al 15%, mentre que els percentatges de població amb edats superiors als 65 anys solen ser superiors al 20% majoritàriament (hi ha una clara excepció a l'Aran, on gairebé tres quartes parts de la població està compresa en el grup d'edat entre 15 i 64 anys. Aquest fet es podria explicar per la població empadronada no resident).

Pel que fa a les comarques amb un tipus de ruralitat intermèdia, aquesta tendència manté una estructura de població clarament envellida, però es comencen a observar uns percentatges de població jove superiors al 15% (en el cas d'Osona, l'Anoia o l'Alt Penedès superiors al 17%) i una tendència a disminuir la població de més de 65 anys per sota el 20% (destaca l'excepció del Berguedà, amb un 23,8% de població amb més de 65 anys).

Per la seva banda, a les comarques urbanes aquesta anàlisi s'inverteix, i la població jove compresa entre els 0-14 anys és superior a la població de més de 65 anys majoritàriament, i, per tant, amb uns índexs d'envelliment molt inferiors als de les comarques rurals.

Si ens fixem en l'estructura de població segons el gènere, podem observar com a les comarques rurals aquesta població més envellida presenta percentatges més elevats de dones en la majoria de casos. El percentatge de població de més de 65 anys a les comarques amb una ruralitat més elevada és superior al 20% (en alguns casos com al Pallars Jussà o la Terra Alta, aquest percentatge se situa al voltant del 30%), mentre que el dels homes no hi arriba. Fins i tot, podem veure com els percentatges de població de persones de més de 85 anys corresponen més habitualment a dones que a homes a les comarques amb més ruralitat.

Aquesta tendència d'una població envellida amb una clara presència de dones se segueix complint per a les comarques amb una ruralitat intermèdia, encara que en un menor grau. Per contra, si analitzem les dades a les comarques urbanes, es pot veure una població menys envellida on, malgrat això, les dones segueixen tenint més presència als grups d'edat més avançats. Tanmateix, sembla que els percentatges entre els grups d'edat tendeixen a equilibrar-se entre homes i dones.

Taula 6. Pes de la població per grups d'edat, comarques i índex d'envelliment, 2015

	% 0-14	% 15-64	% 65+	% 0-14 homes	% 15-64 homes	% 65+ homes	% 85+ homes	% 0-14 dones	% 15-64 dones	% 65+ dones	% 85+ dones	Índex envelli- ment ¹	Índex sobre- envelliment ²
Comarques rurals													
Alta Ribagorça	13,1	67	19,9	13,2	69,5	17,2	3,6	13	64,3	22,7	4,5	130	21
Aran	14,4	72,7	12,9	14,5	73,8	11,7	1,5	14,4	71,6	14,1	2,8	81	13
Baix Ebre	14,8	64	21,2	15,3	65,8	18,9	2,5	14,2	62,2	23,6	4,5	123	13
Conca de Barberà	14,7	64,1	21,2	14,8	66,7	18,6	3,1	14,6	61,4	24	5,6	126	17
Garrigues	12,8	61,7	25,5	12,9	64,5	22,5	3,8	12,7	58,6	28,7	6,6	174	17
Moianès	16,4	64,6	19	16,2	67,2	16,6	2,2	16,5	61,9	21,5	4,5	102	14
Montsià	15	64,9	20	15,7	66,2	18,1	2,5	14,4	63,6	22	4,4	115	14
Noguera	14,6	64	21,5	14,7	66,5	18,8	3,1	14,5	61,2	24,3	5,7	128	17
Pallars Jussà	12,6	62,9	24,5	12,4	66,5	21,1	4,3	12,9	59	28,1	6,5	170	20
Pallars Sobirà	13,5	67,3	19,3	12,9	69,8	17,3	3,3	14,1	64,6	21,4	5,4	134	19
Pla d'Urgell	17,8	65	17,2	16,5	67,7	15,8	2,6	16,3	62,5	21,2	4,5	95	16
Priorat	12,4	62,2	25,4	12,3	64,5	23,2	3,6	12,4	59,7	27,9	6,5	188	15
Ribera d'Ebre	12,6	63,8	23,6	12,7	66,2	21,1	3,4	12,5	61,3	26,2	5,9	166	16
Ripollès	12,8	62,6	24,6	13,5	65,2	21,4	3	12,2	60,1	27,7	5,6	159	14
Terra Alta	11,8	59,6	28,5	11,9	62	26,1	4,7	11,8	57,2	31	7,2	220	18
Urgell	16,2	64,3	19,5	16,5	66,6	16,9	2,7	15,9	61,9	22,2	5,1	103	16
Comarques rurals intermèdies													
Alt Camp	16,2	65,7	18,1	16,5	67,6	16	2,1	16	63,8	20,2	4,2	97	13
Alt Empordà	16,4	66	17,6	16,6	67,5	15,9	1,8	16,2	64,5	19,3	3,6	96	11
Alt Penedès	17,8	65,4	16,8	18,4	66,8	14,8	1,9	17,3	64	18,7	3,7	80	13
Alt Urgell	13,8	65,7	20,5	14,3	67	18,7	2,9	13,2	64,4	22,4	4,9	130	15
Anoia	17,7	65,1	17,2	18,2	66,8	15	1,7	17,2	63,5	19,3	3,5	82	11
Bages	16	64,5	19,5	16,7	66,8	16,6	2,2	15,3	62,3	22,3	4,6	99	13
Baix Empordà	15,8	66,1	18,1	16,4	67,4	16,2	1,8	15,3	64,8	19,9	3,5	99	11
Berguedà	12,9	63,2	23,8	13,7	65,6	20,8	3,4	12,2	61	26,8	5,8	152	17
Cerdanya	14,7	68,3	17	14,6	70,3	15,1	2	14,9	66,1	19	3,6	104	13
Garrotxa	15,2	64,5	20,3	15,9	66,6	17,5	2,8	14,6	62,4	23	5,5	110	16
Osona	17	65,6	17,4	17,7	67,5	14,9	2	16,3	63,7	20	4	84	14
Pla de l'Estany	16,4	65,1	18,5	18,3	66,5	15,1	2,4	17,2	63,5	19,3	4,1	83	16
Segarra	16,7	65,7	17,6	17	67,9	15,2	2,8	16,4	63,4	20,2	4,8	89	19
Segrià	15,8	67,2	17	16	69,5	14,4	2	15,5	64,8	19,7	3,9	90	14
Selva	16,1	67,6	16,4	16,3	69,1	14,6	1,5	15,8	65,9	18,2	3,1	89	11
Solsonès	15,8	64,2	19,9	16,2	66,2	17,6	2,4	15,5	62,2	22,3	4,4	109	13

	% 0-14	% 15-64	% 65+	% 0-14 homes	% 15-64 homes	% 65+ homes	% 85+ homes	% 0-14 dones	% 15-64 dones	% 65+ dones	% 85+ dones	Índex envelliment ¹	Índex sobre-envelliment ²
Comarques urbanes													
Baix Camp*	17,5	66,5	16,1	18,2	67,5	14,4	1,6	16,8	65,5	17,7	3,1	79	11
Baix Llobregat	17,1	66,4	16,5	17,9	67,6	14,6	1,3	16,4	65,3	18,3	2,8	82	9
Baix Penedès*	17	65,3	17,7	17,5	66,1	16,4	1,3	16,6	64,4	19	2,8	94	8
Barcelonès	13,3	65,8	20,9	14,3	68	17,7	2,2	12,4	63,7	23,9	4,6	124	12
Garraf	16,5	67,2	16,3	17,1	68,4	14,5	1,3	15,9	66,1	18	2,8	85	9
Gironès*	18,2	67,3	14,4	19	68,6	12,4	1,5	17,5	66	16,4	3,2	65	12
Maresme	16,6	66,3	17,2	17,3	67,6	15,1	1,6	15,9	64,9	19,2	3,6	87	10
Tarragonès*	17	67,5	15,5	17,7	68,8	13,6	1,4	16,4	66,2	17,4	2,9	77	11
Vallès Occidental	17,7	66,8	15,6	18,5	68	13,5	1,4	16,9	65,5	17,6	3	73	10
Vallès Oriental	17,5	67,1	15,4	18,1	68,2	13,7	1,4	17	65,9	17,2	2,9	76	10
Catalunya	15,8	66,1	18,1	16,5	67,8	15,7	1,8	15	64,5	20,5	3,8	95	12

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat

* Comarques urbanes sense els seus municipis rurals

(1) Població de 65 anys i més per 100 habitants de menys de 15 anys

(2) Població de 85 anys i més per 100 habitants de 65 anys i més

L'anàlisi pel conjunt de Catalunya ens mostra una població envellida, on destaca una població jove majoritàriament masculina i una població de més de 65 anys amb una clara presència de la dona. En termes de ruralitat, aquesta estructura es manté augmentant proporcionalment el paper de la dona. A les comarques més rurals, gairebé el 24% de dones té més de 65 anys i més del 5% que supera els 85 anys; per contra, a les comarques urbanes, amb una població menys envellida, disminueix clarament la presència de la dona als grups d'edat més avançats.

Taula 7. Població per grups d'edat segons grau de ruralitat, 2015

	% 0-14	% 15-64	% 65+	% 0-14 homes	% 15-64 homes	% 65+ homes	% 85+ homes	% 0-14 dones	% 15-64 dones	% 65+ dones	% 85+ dones	Índex envelliment ¹	Índex sobre-envelliment ²
Rural													
rural	15,9	65,5	18,6	16,3	67,4	16,3	2,2	15,5	63,6	21	4,2	100	14
rural intermedi	14,5	64,2	21,3	14,8	66,4	18,8	2,9	14,2	61,9	23,8	5,1	127	15
Urbà													
	16,3	65,9	17,9	16,7	67,7	15,6	2	15,8	64	20,1	3,9	93	13
Catalunya	15,7	66,3	18	16,6	67,9	15,5	1,7	14,9	64,8	20,3	3,7	94	11

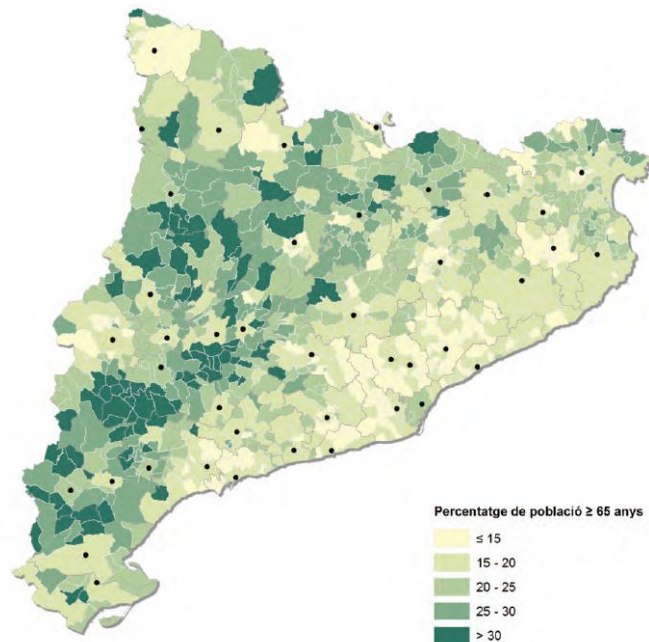
Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat

(1) Població de 65 anys i més per 100 habitants de menys de 15 anys

(2) Població de 85 anys i més per 100 habitants de 65 anys i més

Mapa 3. Pes de la població de 65 i més anys per municipis, 2014

Font: *Atles de la nova ruralitat*, 2015

L'envelliment de la població en l'àmbit municipal varia poc en relació amb els precedents. S'aprecia com els municipis amb una proporció més elevada de població major de 65 anys (per sobre del 30%) es concentren en el límit entre les comarques lleidatanes i tarragonines, i també al Prepirineu. Coincideix amb les àrees menys habitades del territori i menys dinàmiques econòmicament, zones eminentment agràries.

Idees clau

- La població a les comarques més rurals és més envellida que la que resideix en comarques urbanes.
- En aquesta població més envellida de les zones rurals, destaca una major presència de dones.
- En totes les comarques, el percentatge d'homes en la franja d'edat productiva és superior al de dones.
- Hi ha menys dones en edat productiva en les comarques més rurals.
- En el món rural, es manté la situació d'envelliment de la població i masculinització en els estrats d'edat productius.

4.2.4 Creixement natural i migracions de població

Dos aspectes importants a l'hora d'analitzar els moviments poblacionals d'un territori són el creixement natural, la diferència entre naixements i defuncions, i els moviments migratoris, interns i externs. En ambdós casos, l'anàlisi per gènere dona una idea acurada de les variacions acumulades i ajuda a resoldre algunes idees preconcebudes que tenim quan parlem d'aquests temes entre homes i dones.

Ens fixarem primer en el creixement natural de la població, que podem veure a les taules 8 i 9. En primer lloc, cal dir que Catalunya va créixer l'any 2014 en 6.248 homes i 4.022 dones si només comptem la diferència entre naixements i defuncions. Si ens fixem en les comarques urbanes, passa igualment: creixen en la mateixa proporció entre homes i dones i acumulen un creixement total de 9.637 persones.

Si observem les comarques rurals intermèdies, passa el mateix: creixen positivament de manera natural i acumulen 1.450 persones, però en aquest cas el saldo entre naixements i defuncions és favorable a les dones. La diferència més gran recau en les comarques rurals més profundes. En aquest cas, la població no és capaç de créixer de manera natural i perd en el seu conjunt 817 persones; perd més homes que dones. Cal destacar comarques com el Ripollès, les Garrigues, la Noguera o la Ribera d'Ebre, on aquest fenomen és especialment present. Crida l'atenció el Berguedà, que, tot i estar classificada com a comarca rural intermèdia, és la comarca que l'any 2014 perd més població per causes naturals després del Barcelonès, 222 persones.

Taula 8. Creixement natural de la població per comarques, 2014

	Creixement natural Naixements		Creixement natural Defuncions		Creixement natural Saldo		
	Home	Dona	Home	Dona	Home	Dona	Total
Comarques rurals							
Alta Ribagorça	15	10	17	15	-2	-5	-7
Aran	64	43	31	29	33	14	47
Baix Ebre	328	389	393	380	-65	9	-56
Conca de Barberà	89	88	120	108	-31	-20	-51
Garrigues	58	86	135	112	-77	-26	-103
Moianès	50	43	66	58	-16	-15	-31
Montsià	302	277	342	300	-40	-23	-63
Noguera	186	171	230	225	-44	-54	-98
Pallars Jussà	50	44	91	90	-41	-46	-87
Pallars Sobirà	19	23	38	27	-19	-4	-23
Pla de l'Estany	176	167	166	138	10	29	39
Priorat	32	36	56	66	-24	-30	-54
Ribera d'Ebre	92	79	138	129	-46	-50	-96
Ripollès	84	80	160	178	-76	-98	-174
Terra Alta	27	48	81	79	-54	-31	-85
Urgell	185	182	148	194	37	-12	25
Comarques rurals intermèdies							
Alt Camp	181	208	193	203	-12	5	-7
Alt Empordà	697	659	599	483	98	176	274
Alt Penedès	572	501	414	393	158	108	266
Alt Urgell	64	87	122	102	-58	-15	-73
Anoia	597	560	496	466	101	94	195
Bages	840	852	827	827	13	25	38
Baix Empordà	600	572	574	531	26	41	67
Berguedà	145	142	273	236	-128	-94	-222
Cerdanya	80	74	66	69	14	5	19
Garrotxa	274	240	298	255	-24	-15	-39
Osona	835	754	631	635	204	119	323
Pla d'Urgell	201	209	183	159	18	50	68
Segarra	123	114	126	92	-3	22	19
Segrià	1.082	995	917	893	165	102	267
Selva	767	712	668	547	99	165	264
Solsonès	69	53	65	66	4	-13	-9
Comarques urbanes							
Baix Camp	1.003	902	766	679	237	223	460
Baix Llobregat	4.105	3.835	2.850	2.788	1.255	1.047	2.302
Baix Penedès	504	426	419	344	85	82	167
Barcelonès	10.390	9.638	9.863	10.392	527	-754	-227
Garraf	658	664	516	499	142	165	307
Gironès	1.190	1.051	643	673	547	378	925
Maresme	2.174	1.990	1.702	1.782	472	208	680
Tarragonès	1.395	1.250	896	787	499	463	962
Vallès Occidental	4.841	4.374	3.139	3.076	1.702	1.298	3.000
Vallès Oriental	1.970	1.847	1.408	1.348	562	499	1.061
Catalunya	37.114	34.475	30.866	30.453	6.248	4.022	10.270

Font:
elaboració
pròpia a partir
de dades de
l'Idescat

Contràriament al que es pugui pensar, a Catalunya neixen més homes que dones. Només en les comarques més rurals neixen més dones que homes, però la proporció és pràcticament del 50%. En el cas de les defuncions, la igualtat entre homes i dones és més evident, però cal destacar que a les comarques urbanes moren més dones que homes i que és a les rurals on moren més homes que dones.

Taula 9. Creixement natural segons grau de ruralitat, 2014

	Creixement natural Naixements		Creixement natural Defuncions		Creixement natural Saldo		
	Home	Dona	Home	Dona	Home	Dona	Total
Rural	8.884	8.498	8.664	8.085	220	413	633
rural	1.757	1.766	2.212	2.128	-455	-362	-817
rural intermedi	7.127	6.732	6.452	5.957	675	775	1.450
Urbà	28.230	25.977	22.202	22.368	6.028	3.609	9.637
Catalunya	37.114	34.475	30.866	30.453	6.248	4.022	10.270

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat

Si analitzem les migracions internes i externes segons el grau de ruralitat de les comarques, ràpidament ens adonem que només les comarques urbanes creixen fruit de migracions internes i ho fan en més proporció les dones (3.176) que els homes (2.005). Per a la resta d'escenaris, el saldo migratori sempre és negatiu. En el cas de les migracions internes de les comarques rurals, podem observar que són les dones les qui marxen més que els homes. En el cas de les comarques rurals, marxen el doble de dones que homes. Només disposem de dades de 2014, però, si fem la lectura de les dades conjuntament amb les que proporciona el Programa Odisseu de la Generalitat de Catalunya¹, en què s'assenyala per als anys 2000-2011 que el saldo migratori intern és negatiu per a les comarques rurals, igual que a l'any 2014, i que són les dones i especialment les dones joves les que decideixen marxar de les comarques rurals, ens adonem que és una tendència que és vigent.

¹ Podeu consultar la diagnosi a <http://www.odisseujove.cat/recursos/documentacio/>

Taula 10. Migracions internes i externes segons grau de ruralitat, 2014

	Migració interna Immigracions		Migració interna Emigracions		Migració interna Saldo			Migració amb l'estranger Immigracions		Migració amb l'estranger Emigracions		Migració amb l'estranger Saldo		
	Home	Dona	Home	Dona	Home	Dona	Total	Home	Dona	Home	Dona	Home	Dona	Total
Rural	37.988	35.823	38.568	37.011	-580	-1.188	-1.768	10.294	8.399	16.187	11.309	-5.893	-2.910	-8.803
rural	7.817	7.140	7.973	7.572	-156	-432	-588	1.924	1.513	3.499	2.365	-1.575	-852	-2.427
rural intermedi	30.171	28.683	30.595	29.439	-424	-756	-1.180	8.370	6.886	12.688	8.944	-4.318	-2.058	-6.376
Urbà	113.485	111.321	111.480	108.145	2.005	3.176	5.181	42.644	38.206	54.282	40.588	-11.638	-2.382	-14.020
Catalunya	151.473	147.144	150.048	145.156	1.425	1.988	3.413	52.938	46.605	70.469	51.897	-17.531	-5.292	-22.823

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat

Pel que fa al saldo migratori amb l'estranger, actualment totes les comarques catalanes perden població. Aquest és un fenomen principalment masculí, atès que majoritàriament són homes els qui fan el viatge inicial per acollir la família sencera en el futur. Cal tenir en compte l'impacte de la crisi econòmica dels darrers anys, que ha invertit la tendència a l'alça de persones immigrades que s'havia iniciat a començaments del segle XXI.

Taula 11. Creixement total per grau de ruralitat, 2014

	Creixement total		
	Home	Dona	Total
Rural	-6.253	-3.685	-9.938
rural	-2.186	-1.646	-3.832
rural intermedi	-4.067	-2.039	-6.106
Urbà	-3.605	4.403	798
Catalunya	-9.858	718	-9.140

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat

Si fem un cop d'ull al saldo migratori total, tenint en compte el creixement natural de la població i les immigracions i emigracions internes i externes, com podem veure resumit a la taula 11, l'any 2014 Catalunya va perdre al voltant de 9.000 habitants. Ja hem vist que majoritàriament aquesta pèrdua poblacional és per la marxa de persones a l'estranger. Només el conjunt de comarques urbanes creix, i són les comarques rurals les que concentren la major pèrdua poblacional, especialment les comarques rurals intermèdies.

La taula següent mostra el creixement total per comarques, on destaquen el Montsià i el Baix Ebre.

Taula 12. Creixement total per comarques, 2014

	Creixement total		
	Home	Dona	Total
Comarques rurals			
Alta Ribagorça	-17	0	-17
Aran	-13	-53	-66
Baix Ebre	-569	-402	-971
Conca de Barberà	-94	-54	-148
Garrigues	-194	-105	-299
Moianès	8	19	27
Montsià	-619	-378	-997
Noguera	-136	-153	-289
Pallars Jussà	146	4	150
Pallars Sobirà	-110	-48	-158
Pla de l'Estany	-18	0	-18
Priorat	8	-41	-33
Ribera d'Ebre	-104	-114	-218
Ripollès	-199	-164	-363
Terra Alta	-183	-81	-264
Urgell	-92	-76	-168
Comarques rurals intermèdies			
Alt Camp	-168	-102	-270
Alt Empordà	-397	-270	-667
Alt Penedès	5	-54	-49
Alt Urgell	-100	-93	-193
Anoia	-235	-113	-348
Bages	-482	-325	-807
Baix Empordà	-541	-305	-846
Berguedà	-272	-183	-455
Cerdanya	-153	-67	-220
Garrotxa	-127	39	-88
Osona	179	180	359
Pla d'Urgell	-5	62	57
Segarra	-133	-53	-186
Segrià	-299	70	-229
Selva	-1.330	-781	-2.111
Solsonès	-9	-44	-53
Comarques urbanes			
Baix Camp	-1.123	-542	-1.665
Baix Llobregat	0	1.202	1.202
Baix Penedès	-254	-184	-438
Barcelonès	-2.876	329	-2.547
Garraf	-225	-119	-344
Gironès	-260	85	-175
Maresme	408	1.004	1.412
Tarragonès	-130	551	421
Vallès Occidental	610	1.518	2.128
Vallès Oriental	245	559	804
Catalunya	-9.858	718	-9.140

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat

Idees clau

- A les comarques rurals neixen i moren més homes que dones.
- Només les comarques rurals profundes perden població per causes naturals. No són capaces de mantenir la població per si mateixes.
- El saldo migratori de les comarques rurals és negatiu. Marxen més dones que homes, especialment les dones joves.
- Catalunya perd població. Aquesta pèrdua de població es concentra a les comarques rurals.

4.3 La qualitat de vida en el món rural

Amb l'objectiu de caracteritzar les zones rurals de Catalunya sobre aspectes que afecten directament o indirectament la qualitat de vida dels habitants, i especialment les dones d'aquests territoris, es mostra en aquest apartat informació sobre infraestructures i serveis bàsics en aquestes àrees.

Abans d'entrar en cadascun dels aspectes principals, cal classificar i situar les diferents ruralitats catalanes a fi de concretar l'anàlisi posterior. Segons el criteri de la *Délégation à l'Aménagement* francesa (Datar, 2012) utilitzat per l'*Atles de la nova ruralitat 2015*², a Catalunya podem diferenciar fins a 5 ruralitats diferents. Ho podem veure en el mapa 4, on destaquen els colors verd clar i verd fosc, corresponents a les zones rurals poc poblades i les de muntanya.

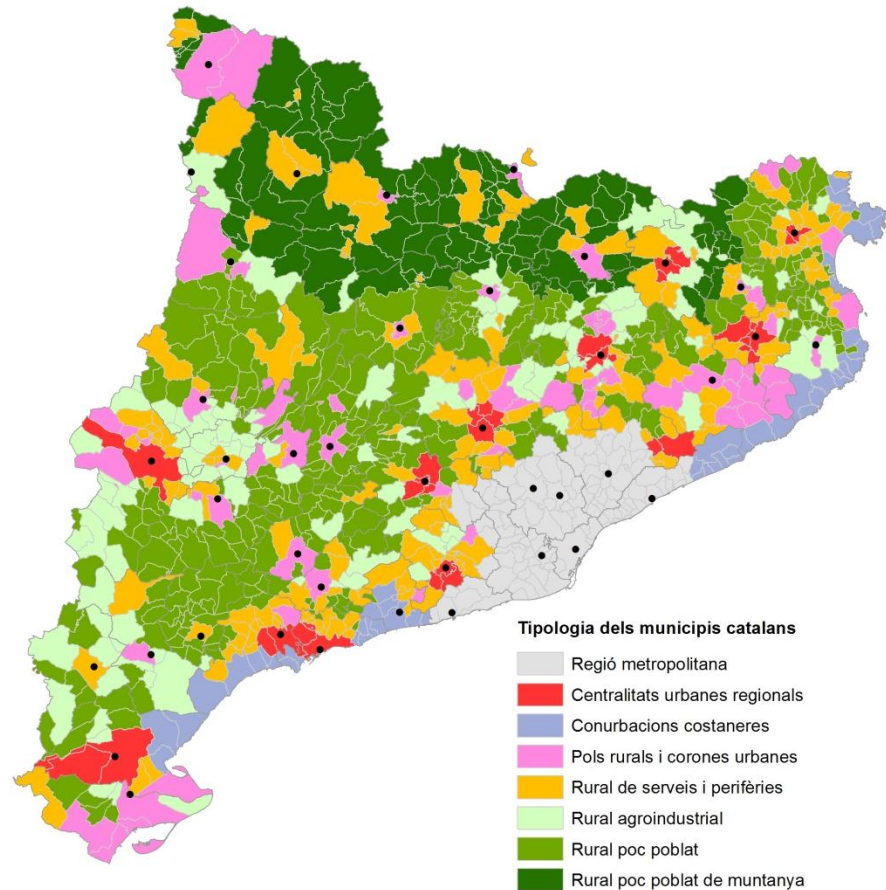
A l'apartat anterior, hem vist com, a Catalunya, la pèrdua de població es concentra a les comarques rurals, i són les dones, especialment les més joves, les que marxen. Aquest fet, de causa multifactorial, està relacionat amb les característiques intrínseques de la ruralitat que fan que aquests territoris siguin més o menys atractius a l'hora de triar on arrelar-se.

---

² Per a més detall, consulteu les pàgines 96 i 97 de l'*Atles de la nova ruralitat 2015* a www.fmr.cat/atles.

Mapa 4. Ruralitats a Catalunya

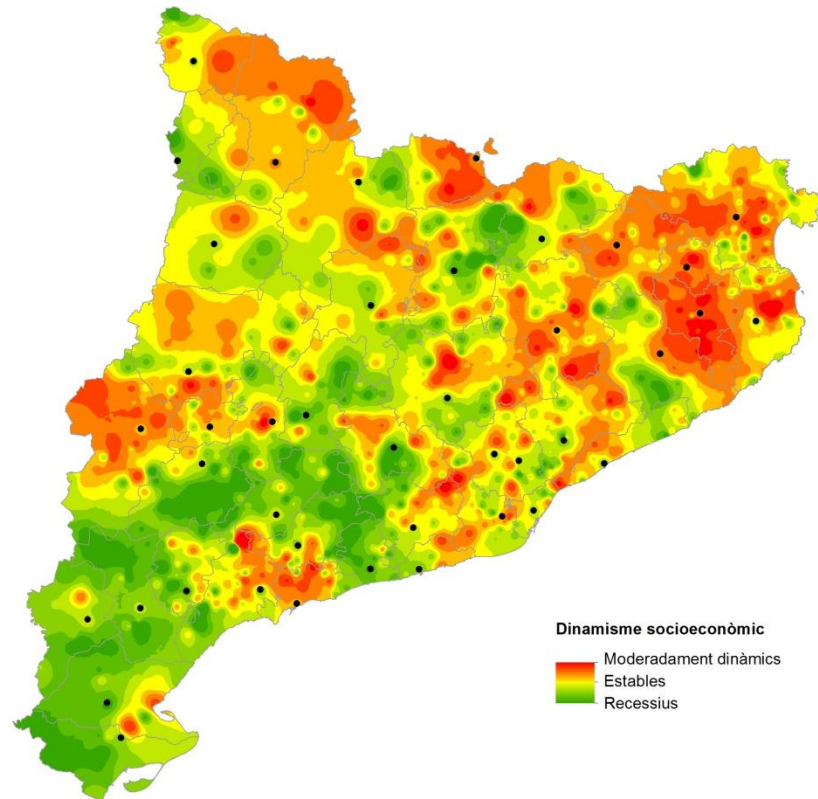

Font: *Atles de la nova ruralitat 2015*

El mapa també situa els pols rurals que tenen certa dinàmica socioeconòmica, i ajuda en la lectura del proper mapa, on es poden interpretar les zones rurals amb una dinàmica econòmica recessiva que, com veurem més endavant, coincidirán amb les zones on els serveis bàsics i les principals infraestructures tenen una especial mancança.

Mapa 5. La dinàmica socioeconòmica de la ruralitat catalana

Font: *Atles de la nova ruralitat 2015*

Si ens fixem en els colors verdosos i groguencs, és fàcil d'identificar quines zones catalanes necessiten una major atenció per promoure el seu desenvolupament local. Destaquen les Terres de l'Ebre, el sud de Ponent i el Prepirineu com a zones menys dinàmiques.

4.3.1 Les infraestructures per a la mobilitat i el món rural

La situació al mapa de cada nucli de població és, al cap i a la fi, la que ens determina la seva proximitat als principals pols aglutinadors de serveis bàsics i no bàsics, i, per tant, ens indica el seu grau d'aïllament i d'accessibilitat. Davant la impossibilitat lògica que hi hagi la majoria de serveis a la majoria de pobles arreu del territori, la mobilitat dels habitants rurals i la seva qualitat pren un protagonisme

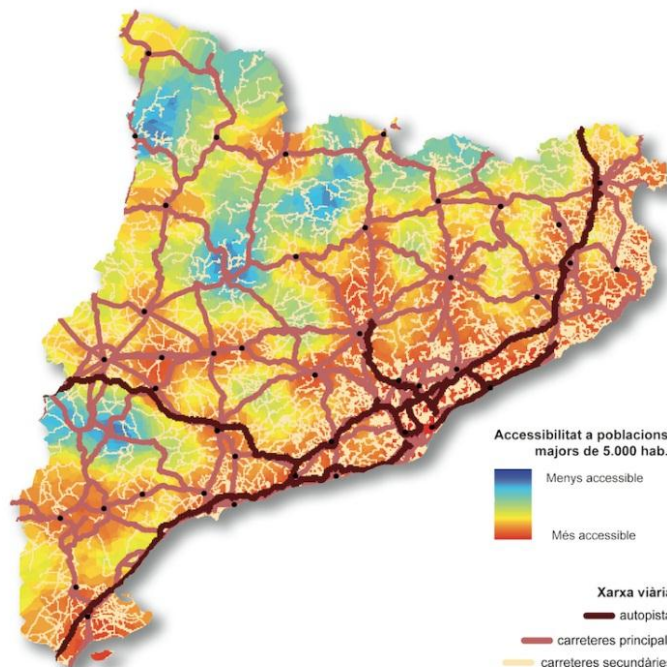

cabdal per a les seves condicions de vida. La mobilitat ha estat i continua sent un fenomen social i econòmic en augment arreu del territori. Les àrees rurals han vist com la mobilitat diària obligada per motius d'estudi o treball, i també els desplaçaments forçats per la manca de determinats serveis bàsics (salut, educació, etc.) i no bàsics (privats, compres, oci, etc.) s'han incrementat. Aquesta mobilitat conté elements singulars, com les mitjanes de desplaçament normalment superiors a les urbanes, l'important ús del transport privat i les mancances en el transport públic.

Si bé és cert que la intensificació de la mobilitat en l'àmbit rural ha comptat amb la millora de d'algunes infraestructures viàries arreu de Catalunya, aquesta no ha estat del tot suficient per a algunes zones del territori. Podem destacar zones com el Pirineu, zones prepirinenques entre el Solsonès, la Noguera i l'Alt Urgell, i zones interiors entre el sud del Segrià, l'oest de les Garrigues i el nord del Priorat i la Ribera d'Ebre, on la mobilitat és més complicada i afecta directament la dinàmica demogràfica de les seves poblacions (vegeu les dades en l'apartat de demografia).

El mapa 6 mostra els principals eixos viaris de Catalunya, a la vegada que posa damunt de la taula les zones amb una xarxa viària de menys qualitat que afecta directament el temps de mobilitat de les persones que hi viuen.

Mapa 6. Accessibilitat viària

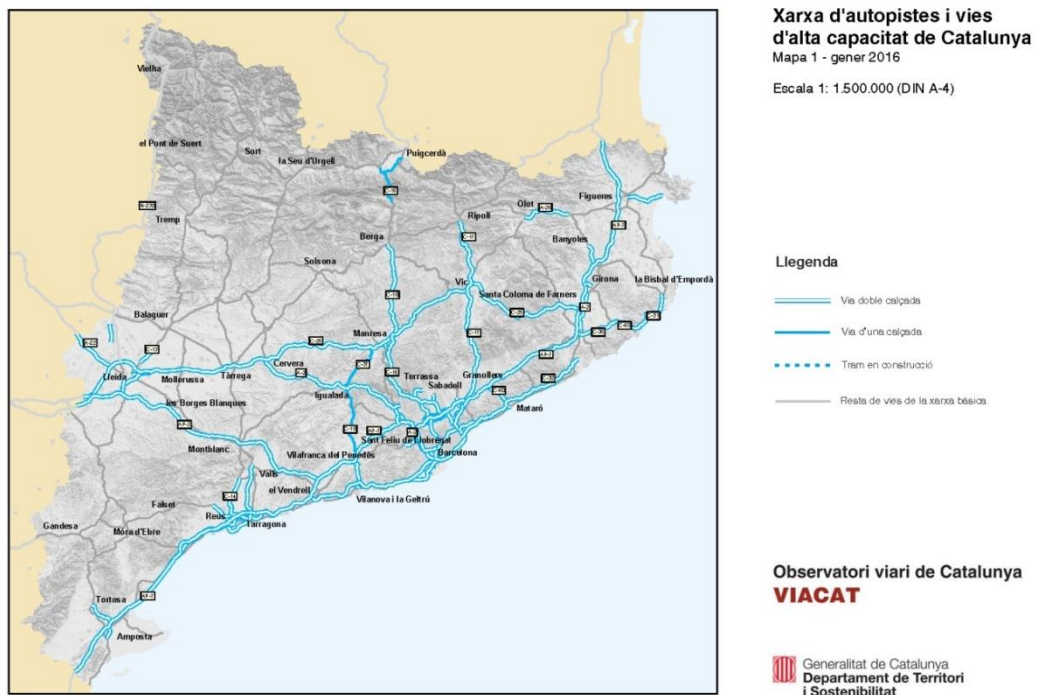
Font: *Atles de la nova ruralitat 2015*

La informació del mapa anterior es complementa amb la del mapa 7, on es pot veure la xarxa d'autopistes i vies d'alta capacitat de Catalunya. Les zones que hem comentat disposen d'una menor qualitat en la xarxa viària.

Mapa 7. La xarxa d'autopistes i vies d'alta capacitat, 2016

Font: Departament de Territori i Sostenibilitat, Observatori VIACAT

Tot i les millores efectuades en els darrers anys en la xarxa secundària de carreteres, hi continua havent zones amb limitacions de mobilitat important. Seria el cas, per exemple, dels desplaçaments est-oest entre les valls del Pirineu o en comarques com la Terra Alta o la Ribera d'Ebre.

L'any 2013, el Gabinet d'Estudis Socials i Opinió Pública (GESOP) va realitzar una enquesta sobre l'índex de satisfacció municipal en la qual, entre altres qüestions, es demanava als enquestats la seva opinió sobre el transport públic en el seu municipi. La pregunta obté un 6,2 sobre 10 en grau de satisfacció i es veu reduïda en dues dècimes respecte de la mateixa enquesta realitzada l'any 2011.

Si analitzem les dades per a municipis de menys de 5.000 habitants, els resultats criden l'atenció. El transport públic no aprova i obté una nota sobre 10 de 4,4 i deixa damunt de la taula la insatisfacció dels usuaris amb el servei prestat.

Gràfic 1. Grau de satisfacció segons variables i grandària del municipi, 2013

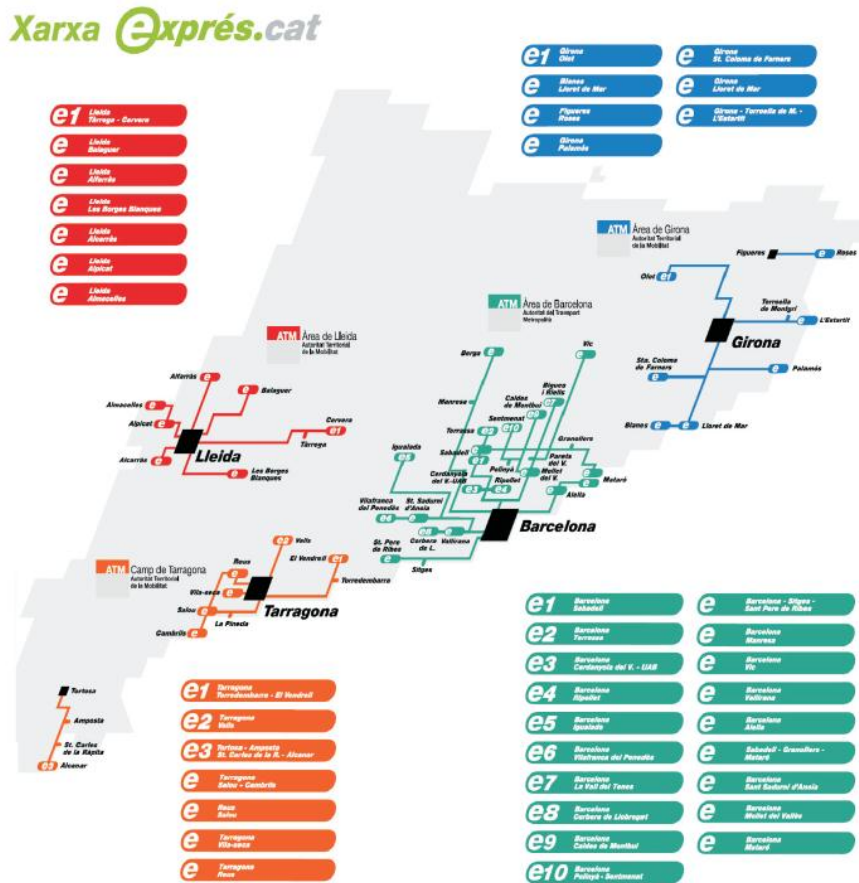
Font: Enquesta sobre l'Índex de Satisfacció Municipal 2013, GESOP

El Pla de transports de viatgers de Catalunya 2020 ressalta la importància de fomentar el transport públic per carretera i especifica que tots els municipis del país han de disposar d'aquest servei, amb especial atenció a:

- La connexió directa o indirecta amb la capital comarcal.
- La comunicació amb la xarxa de serveis exprés o de vertebració i als serveis d'aportació a la xarxa ferroviària.
- Atendre els desplaçaments per motius sanitaris: CAP i hospital de referència.

Mapa 8. Xarxa exprés de busos, 2016

Font: Departament de Territori i Sostenibilitat, PTVC 2020

Com queda palès en el mapa 8, la xarxa exprés de busos arreu de Catalunya no dóna servei a les zones on la mobilitat és més limitada: el Pirineu i gran part de les Terres de l'Ebre i el sud del Ponent.

Passa una cosa similar amb el servei regional de ferrocarril. Deixant de banda l'Àrea Metropolitana, hi ha moltes zones catalanes on el tren no arriba, i on, si hi arriba, els temps de desplaçament són encara un repte a millorar. Cal destacar la posada en funcionament del tren de la Pobla de Segur el passat mes de juliol de 2016.

Mapa 9. Xarxa de ferrocarril regional, 2016

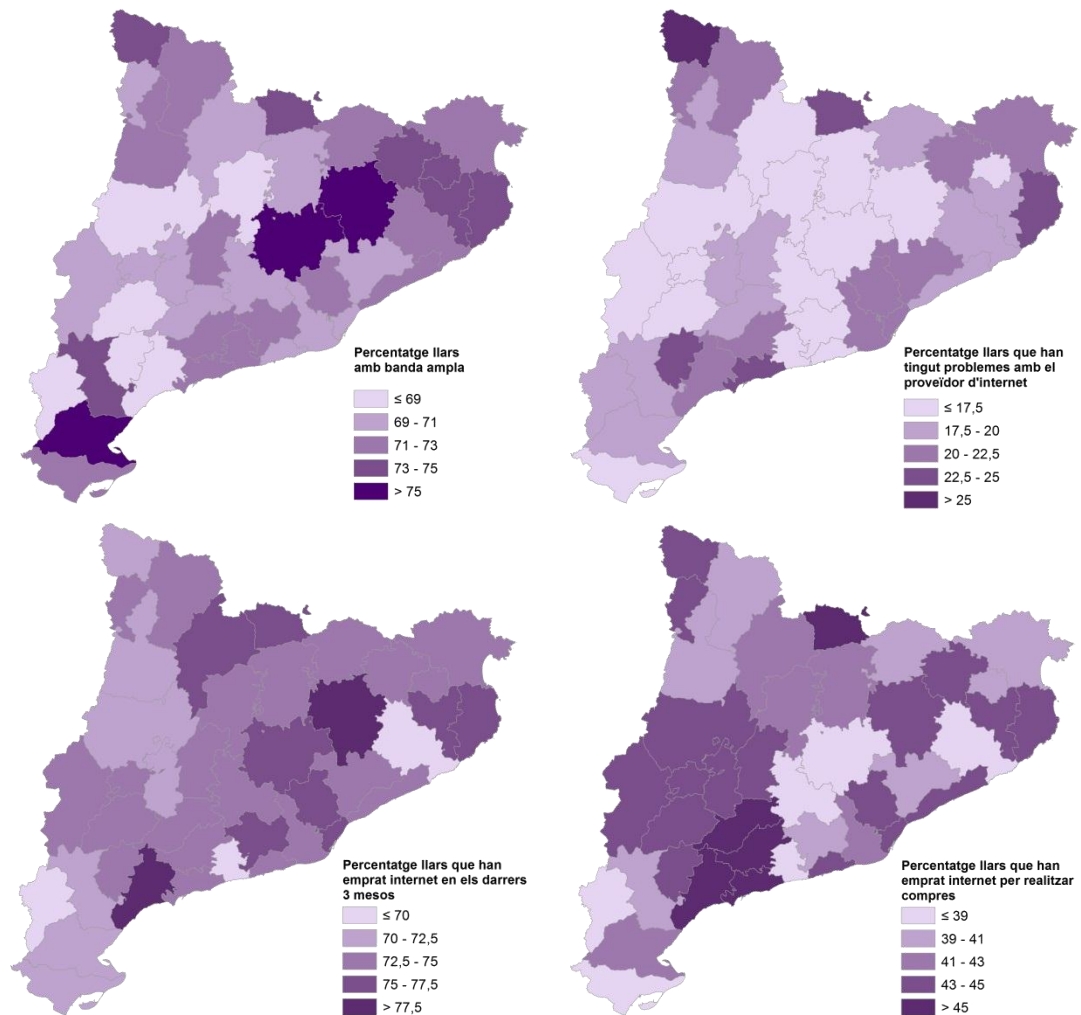
Font: Departament de Territori i Sostenibilitat, PTVC 2020

4.3.2 Tecnologies de la informació i la comunicació

Pel que fa a les noves Tecnologies de la Informació i la Comunicació (TIC), ens hem de basar en les dades que ens facilita la darrera enquesta sobre TIC a les llars catalanes de l'any 2013. Com es pot observar en els mapes següents, la presència de banda ampla i l'ús d'Internet arreu del territori català és força extens, i supera el 70% de llars a totes les comarques. Les dades no inclouen la cobertura de fibra òptica arreu del territori, però, atès que encara hi ha zones urbanes que no disposen de la instal·lació necessària per oferir el servei, entenem que a gran part dels municipis rurals del país encara no es pot gaudir d'aquest servei.

Mapa 10. Les TIC a les llars, 2013

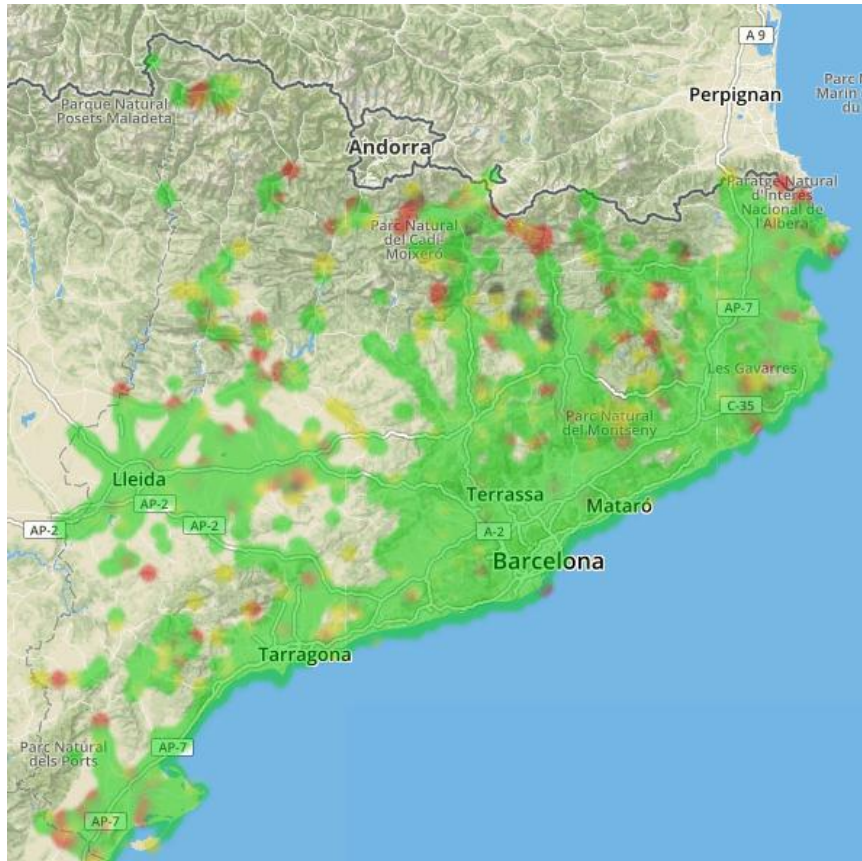

Font: *Atles de la nova ruralitat 2015*

Per complementar les dades sobre les TIC, hem agafat informació de l'APP Cobertura Mòbil de la Generalitat de Catalunya. Segons aquesta aplicació, la cobertura mòbil agafant tots els operadors i tots els tipus de xarxa (2G, 3G i 4G) cobreix pràcticament tot el territori. Si només seleccionem la xarxa 4G, la realitat canvia i ens trobem que la cobertura de dades més potent que es pot oferir de moment a Catalunya no arriba a moltes de les zones rurals catalanes.

Mapa 11. Cobertura 4G, 2016

Font: APP Cobertura Mòbil de la Generalitat de Catalunya

Idees clau

- Tot i les millores en carreteres, hi ha zones del país que no queden ben comunicades.
- El servei de transport públic és deficient a les zones rurals més apartades.
- Les cobertures de fibra òptica i cobertura 4G no arriben a moltes zones rurals.
- Els usuaris del món rural no estan satisfets amb el transport públic segons l'enquesta del GESOP.

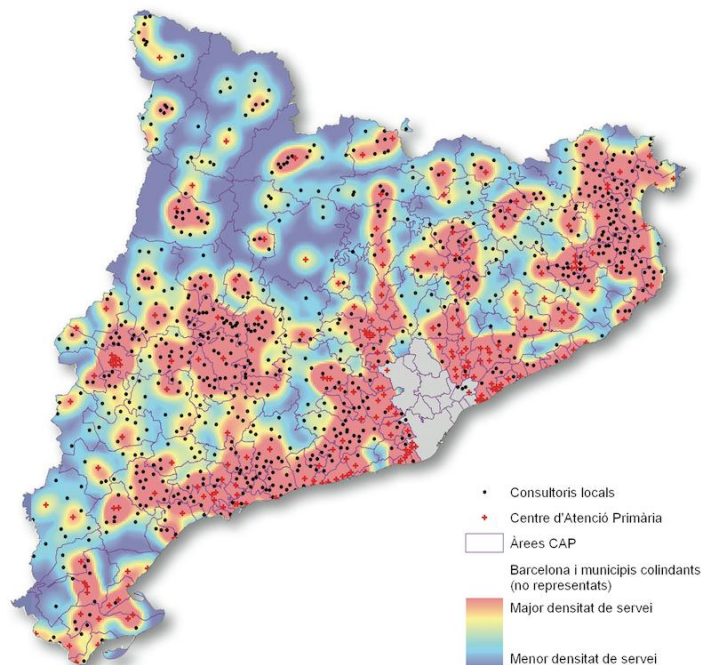
4.3.3 Serveis bàsics al món rural

Els serveis públics bàsics han representat un paper dinamitzador sobre el territori i han facilitat l'arrelament, especialment amb les millores produïdes a partir de l'entrada en el segle XXI. Especialment, ens referirem als serveis essencials que han definit l'estat del benestar: la sanitat, l'atenció a les persones grans i l'educació.

Les principals dificultats per gaudir d'uns serveis mínims al món rural han estat la distància, la mobilitat (accés al transport públic o privat) o la privatització de serveis que han primat el rendiment econòmic al social. Les àrees amb poblament disseminat, els pobles de menys de 200 habitants a les planes o de 50 a les zones muntanyoses són les més castigades en l'accés als serveis bàsics.

La sanitat està present amb els consultoris locals i ha intentat arribar als territoris més allunyats mitjançant els Centres d'Atenció Primària (CAP). Els CAP han acostat alguns especialistes al medi rural, tot i que amb mancances notòries i l'obligació dels usuaris a desplaçar-se a nuclis més grans amb hospitals. Especialment si parlem de serveis especialitzats en l'atenció de les dones, com per exemple la ginecologia.

Mapa 12. Els consultoris locals, els CAP i la seva àrea d'influència

Font: *Atles de la nova ruralitat 2015*

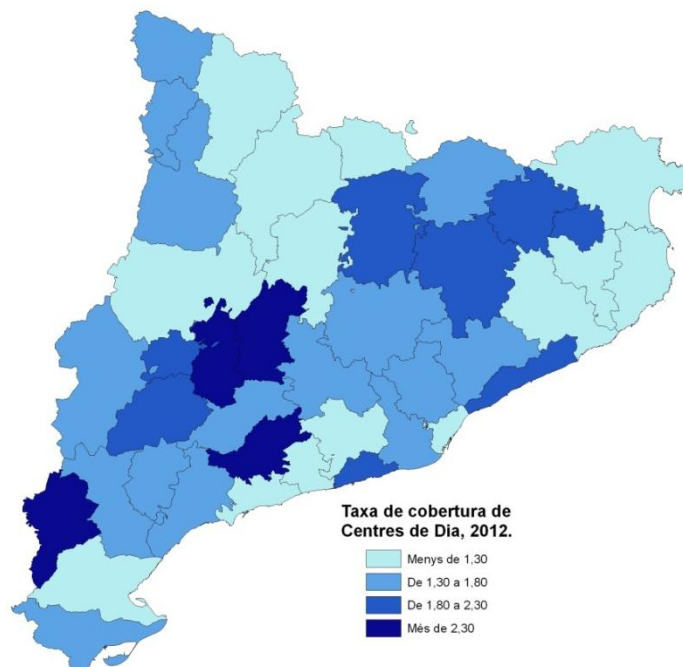

El mapa 12 ens permet situar les àrees que tenen una menor densitat en el servei sanitari. Com anem repetint al llarg del treball, les Terres de l'Ebre, el Pirineu i el Prepirineu són les zones catalanes que presenten una mancança major. Aquestes zones, les que concentren més municipis amb una menor població, són les que es veuen més afectades per les ràtios amb les quals es basa l'Administració per donar cobertura dels serveis bàsics.

L'augment de l'esperança de vida de la població i els canvis en les formes de vida familiar fa que necessitats com els serveis d'atenció a la gent gran siguin més acusats. Aquests canvis tenen una incidència especial a les àrees rurals, on l'envelliment hi té una major incidència, com tractarem en el capítol sobre demografia. Les ofertes de residències públiques per a la gent gran són força escasses i es concentren en poblacions grans i ciutats.

El mapa 13 mostra com, en ajuntar les places privades i les públiques, el món rural presenta una taxa de cobertura que en molts casos és superior al de les comarques urbanes. La taxa relaciona el nombre de places disponibles i el total de població de més de 65 anys.

Mapa 13. Taxa de places de centres de dia, 2012

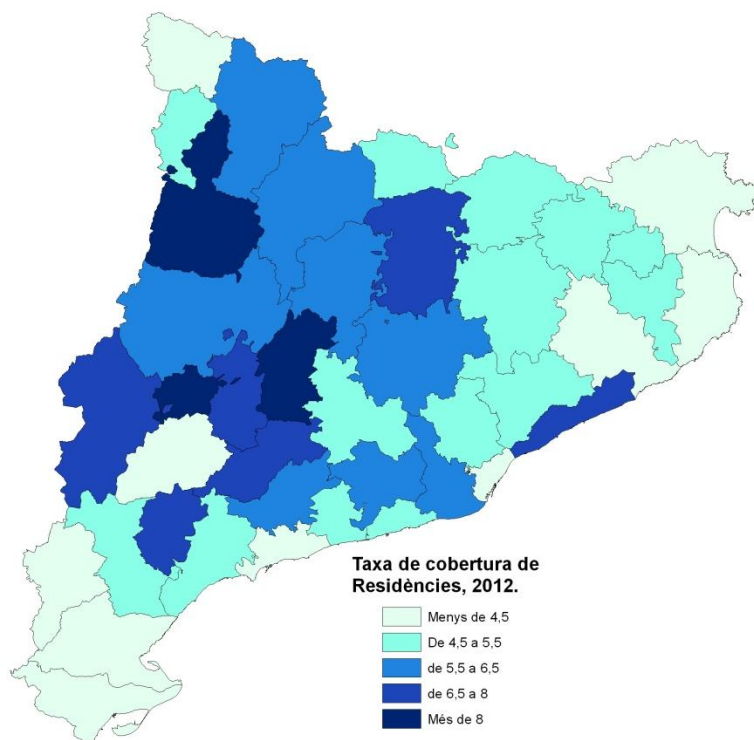

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat

En el cas de les residències, passa una mica el mateix que amb els centres de dia. En molts casos, la cobertura existent a les comarques rurals és superior al d'algunes comarques urbanes, sempre tenint en compte que es calcula la taxa incloent-hi les places de caràcter privat.

Mapa 14. Taxa de places en centres residencials, 2012

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat

L'accés a un bon servei de cura a la gent gran és important per a les zones rurals per dos motius: el primer (ja l'hem comentat), per l'augment progressiu de l'envelliment, que tractarem més endavant; el segon, perquè, atesa l'organització familiar de moltes famílies rurals en les quals la dona és l'encarregada de tenir cura de les persones grans en el domicili familiar, les residències i, especialment, els centres de dia, esdevenen un suport cabdal per poder disposar de temps per a la vida laboral, per a altres tasques domèstiques i per tenir cura d'un mateix.

L'escola és l'altre servei bàsic que ha tingut un paper rellevant en el manteniment de població al territori. L'entesa entre diferents agents socials i l'administració ha permès mantenir escoles obertes amb ràtios d'alumnat molt baixes (actualment està fixat en un mínim de cinc alumnes per mantenir les escoles obertes). Aquesta entesa va donar lloc a principis dels anys noranta a la creació de les Zones Escolars Rurals (ZER), figura que ha permès adaptar les necessitats escolars a les del territori i cobrir necessitats com les dels especialistes, compartits entre les escoles de cada ZER. Malauradament, algunes d'aquestes escoles han quedat sense població potencial, ja sigui perquè els pares han decidit enviar els seus fills a escoles amb un major nombre d'escolars o per falta de naixements. Per aquest motiu, hi ha zones arreu de Catalunya on els nens i nenes ha de realitzar un desplaçament diari per poder accedir a l'escola. Aquesta realitat és un altre aspecte que té una incidència en les tasques diàries que normalment duen a terme les dones. Si el desplaçament per escolaritzar els fills no disposa de servei públic, se n'encarreguen els pares, i normalment és la mare la que s'encarrega de fer els desplaçaments a l'escola.

Idees clau

- ✱ Tot i que hi ha un CAP per comarca, hi ha zones rurals que en queden molt allunyades.
- ✱ La cobertura de centres de dia i residències per a la gent gran és suficient si tenim en compte l'oferta privada. Si només tenim en compte l'oferta pública de places, és insuficient.

4.3.4 Pensions contributives

Per tenir una idea acurada de la qualitat de vida de les persones que viuen al món rural, cal veure com de repartides estan les pensions contributives al territori. La taula 13 mostra que les dones són les que reben més pensions en els aspectes que estan relacionats amb la cura de familiars amb problemes diversos. Aquesta dada s'accentua als territoris rurals i arriba a només ser una ajuda que perceben les dones en el cas de les comarques rurals més profundes. Atribuïm aquesta realitat al costum que les dones carreguen amb les tasques de cura familiar, especialment en zones rurals.

Taula 13. Tipus de pensió per gènere i grau de ruralitat, 2014

	Incapacitat permanent		Jubilació		Viduïtat		Orfenesa		Favor familiars		Total	
	Home	Dona	Home	Dona	Home	Dona	Home	Dona	Home	Dona	Home	Dona
Rural	10,75	15,04	11,34	14,43	23,83	2,53	12,13	13,19	15,24	2,43	14,27	11,62
rural	1,74	2,81	2,45	3,58	5,76	0,62	2,74	2,92	4,79	0,00	3,17	2,78
rural intermedi	9,01	12,23	8,89	10,85	18,08	1,91	9,39	10,27	10,46	2,43	11,1	8,84
Urbà	32,62	41,59	32,05	42,18	68,36	5,28	35,03	39,66	67,53	14,80	40,83	33,28
Catalunya	43,37	56,63	43,39	56,61	92,19	7,81	47,15	52,85	82,77	17,23	55,1	44,9

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat

Igualment, amb les pensions de viduïtat, atesa la major esperança de vida de les dones arreu del territori. En el cas de les pensions per jubilació, passa al contrari: els homes aglutinen els majors percentatges en tots els àmbits territorials. Crida l'atenció que a les zones rurals hi ha més paritat entre sexes que a les zones urbanes.

Idees clau

- Els homes reben més pensions que les dones, menys en els casos en què les ajudes impliquen tasques de cura de familiars.
- Les dones reben més pensions de viduïtat per la major esperança de vida femenina.
- A les zones rurals hi ha més paritat entre sexes que a les zones urbanes.

4.3.5 Estructura de les llars

C Com podem observar a la taula 14, del total de llars catalanes monoparentals, ja siguin nuclis de mares soles o pares sols amb fills/es, amb o sense altres persones, la gran majoria correspon a les comarques urbanes.

Taula 14. Llars amb un sol nucli per gènere i comarques, 2011

	mares soles amb fills sense altres persones	mares soles amb fills amb altres persones	mares soles amb fills total	pares sols amb fills sense altres persones	pares sols amb fills amb altres persones	pares sols amb fills total	Total
Comarques rurals							
Alta Ribagorça	128		151				1.810
Aran	207		241			87	3.973
Baix Ebre	1.717	250	1.967	684		800	30.662
Conca de Barberà	479	106	585	140		158	8.375
Garrigues	514	50	564	133		177	7.795
Montsià	1.734	215	1.948	425	248	674	27.453
Noguera	1.020	151	1.171	124	74	198	15.288
Pallars Jussà	299	55	354	101		132	5.639
Pallars Sobirà	210		239	32		47	3.183
Pla d'Urgell	767	212	979	221		261	11.214
Priorat	199	33	232	103		149	4.021
Ribera d'Ebre	506	185	691	158		209	9.027
Ripollès	602	101	703	197		266	10.900
Terra Alta	250	54	304	127	35	162	4.645
Urgell	919	195	1.114	223	85	309	13.757
Comarques rurals intermèdies							
Alt Camp	1.174	147	1.322	316	108	425	17.368
Alt Empordà	3.209	474	3.683	1.160	260	1.419	54.666
Alt Penedès	2.406	408	2.814	788	185	973	40.459
Alt Urgell	725	125	849	135		271	8.794
Anoia	3.345	442	3.787	857	257	1.115	45.084
Bages	4.603	703	5.306	1.341	250	1.592	70.852
Baix Empordà	3.670	460	4.130	727	390	1.117	51.846
Berguedà	1.144	129	1.273	330	79	408	16.878
Cerdanya	359	93	453	167		224	7.665
Garrotxa	1.217	222	1.439	394		422	21.409
Osona	4.099	635	4.734	1.095	417	1.512	57.968
Pla de l'Estany	614	196	809	198	175	372	13.712
Segarra	472	64	536	150	50	199	8.605
Segrià	5.575	950	6.525	2.022	512	2.534	81.550
Selva	4.382	706	5.088	1.067	350	1.416	66.666
Solsonès	345		365	70		93	5.262
Comarques urbanes							
Baix Camp	5.243	741	5.984	1.163	322	1.485	73.554
Baix Llobregat	21.941	3.171	25.112	4.639	1.403	6.043	299.739
Baix Penedès	2.452	353	2.805	753	193	946	39.738
Barcelonès	73.178	10.361	83.539	16.804	4.282	21.086	926.583

	mares soles amb fills sense altres persones	mares soles amb fills amb altres persones	mares soles amb fills total	parets soles amb fills sense altres persones	parets soles amb fills amb altres persones	parets soles amb fills total	Total
Garraf	4.116	515	4.631	1.268	207	1.476	58.654
Gironès	4.859	598	5.457	1.512	378	1.889	69.395
Maresme	12.098	1.396	13.494	2.960	771	3.731	166.198
Tarragonès	5.601	925	6.526	1.442	720	2.162	98.260
Vallès Occidental	24.687	3.247	27.933	6.064	1.594	7.658	337.589
Vallès Oriental	9.990	1.487	11.477	2.822	631	3.452	148.710
Catalunya	211.055	30.259	241.314	52.986	14.696	67.682	2.944.946

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat

D'altra banda, i tal com podem veure a la taula 15, es pot deduir que les llars monoparentals de mares o pares sols amb fills/es solen viure sense altres persones més que no pas amb altres persones. Aquesta situació es compleix tant en les comarques rurals com en les urbanes.

A la taula 15, observem com les famílies monoparentals que només tenen pare són majoritàries a les que tenen només mare als nuclis de població de menys de 10.000 habitants.

Taula 15. Tipus de llars segons grandària del municipi, 2011

Tipus de llar	Fins a 2.000	2.001 a 5.000	5.001 a 10.000	10.001 a 50.000	Més de 50.000
Sense nucli, unipersonals	4,59	4,96	6,54	24,72	59,18
Sense nucli, 2 persones o més	3,76	3,81	5,41	21,40	65,61
Un nucli, parella sense fills	4,86	5,70	8,05	26,88	54,52
Un nucli, parella amb fills	4,61	6,21	9,06	28,85	51,28
Un nucli, pare amb fills	4,98	5,75	8,11	26,08	55,07
Un nucli, mare amb fills	3,60	4,59	6,92	26,01	58,89
Dos nuclis o més	6,71	5,92	7,47	25,49	54,42
Total	4,61	5,56	7,87	26,78	55,19

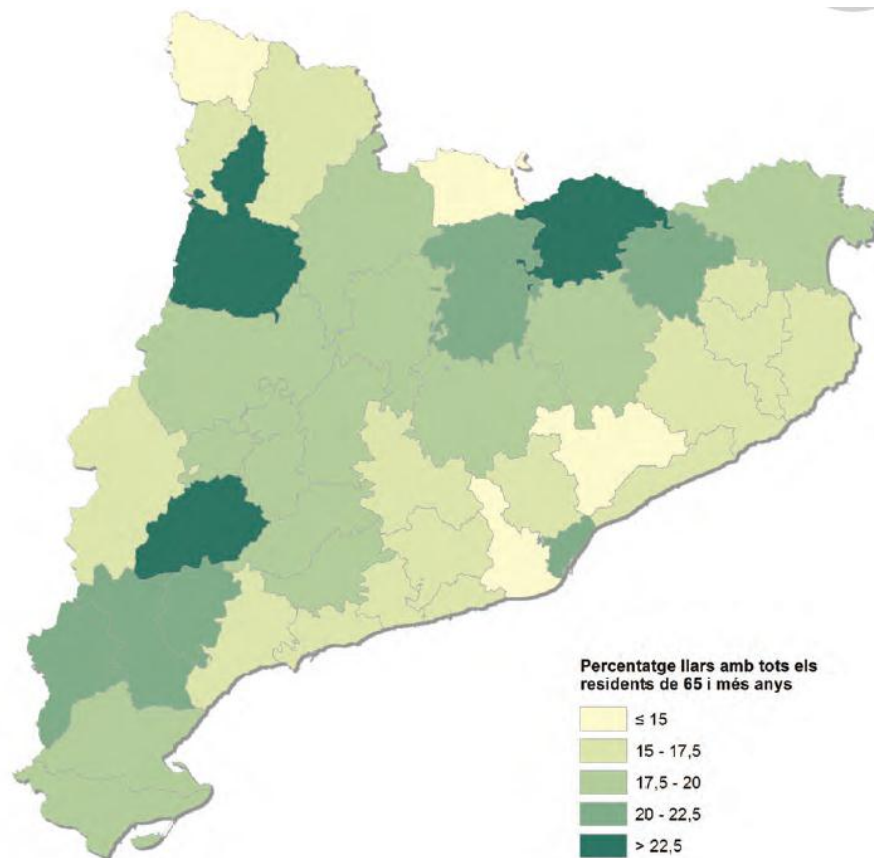
Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat

D'altra banda, relacionat amb les tasques domèstiques i de cura de la gent gran, que recauen moltes vegades en les dones, és important conèixer el pes dels membres de més edat dins de les llars.

A Catalunya, més de mig milió de les llars estan ocupades íntegrament per gent gran (majors de 65 anys), xifra que representa gairebé el 18% de les llars catalanes. Podem veure en el mapa la distribució comarcal d'aquest indicador, que remarca un dels problemes socials més característics de les àrees rurals.

Mapa 15. Llars integrades només per gent gran, en percentatge, 2011

Font: *Atles de la nova ruralitat, 2015*

Les Garrigues, el Pallars Jussà i el Ripollès destaquen com les tres comarques amb una major incidència de llars on només viu gent gran, i totes tres se situen molt a la vora del llindar d'una de cada 4 llars amb aquesta casuística. El Berguedà i la Garrotxa al nord; i el Priorat, la Ribera d'Ebre i la Terra Alta al sud compten amb més del 20% de llars ocupades exclusivament per gent gran. La comarca amb menor pes de les llars amb gent gran és la Val d'Aran, amb un 9,1%.

Un mapa molt semblant a l'anterior, però que no reproduïm aquí, és el de les llars amb algun membre de 65 i més anys. Aquesta dada també és rellevant pel que fa a qualitat de vida.

Gairebé un terç de les llars catalanes tenen algun membre que supera l'edat de jubilació; la mitjana catalana se situa en el 30,3%. Les comarques amb una major proporció de llars amb algun membre de 65 i més anys formen un continu que va de la Terra Alta a les Garrigues, amb valors que superen el 40% de les llars amb persones jubilades. També trobem valors elevats en determinades comarques pirinenques i prepirinenques, amb el Pallars Jussà i el Ripollès al capdavant. Ens podem imaginar, doncs, que en aquestes comarques l'aportació econòmica que pugui arribar via jubilacions té una gran importància.

Idees clau

- Les famílies monoparentals són un fenomen majoritàriament urbà.
- Les famílies que només tenen pare superen les que només tenen mare en els nuclis de menys de 10.000 habitants.

4.3.6 Els usos del temps i la conciliació familiar

Per disposar d'un diagnòstic complet de la realitat física del món rural, cal completar el diagnòstic original amb l'anàlisi tan territorialitzada com sigui possible dels usos del temps. La coresponsabilitat de la dona i l'home en la gestió del temps per cada unitat familiar és cabdal pel que fa al gènere i presenta també diferències significatives pel que fa a la ruralitat.

Sense una conciliació familiar equitativa des d'un punt de vista de gènere, no es pot concebre una condició d'igualtat. Contràriament, els rols tradicionals de gènere s'han de reassignar si volem tendir a escenaris d'igualtat de gènere, ja que sense aquesta reassignació resulta impossible la incorporació de la dona al mercat de treball en unes condicions dignes.

A continuació, detallem la distribució del temps per activitats diàries segons el sexe i grups d'edat. És important assenyalar que la suma de la durada de les activitats pot ser inferior a 24 hores pel tractament dels segons.

Taula 16. Distribució temporal de les activitats diàries en un dia mitjà per gènere i grups d'edat. Catalunya (2011). Dades en unitats: mitjana en hores i minuts (hh:mm)

Activitats principals	Homes menys de 25 anys	Homes de 25 a 44 anys	Homes de 45 a 64 anys	Homes de 65 i més anys	Total homes	Dones menys de 25 anys	Dones de 25 a 44 anys	Dones de 45 a 64 anys	Dones de 65 i més anys	Total dones	Total menys de 25 anys	Total de 25 a 44 anys	Total de 45 a 64 anys	Total de 65 i més anys	Total
Cures personals	12:05	11:11	11:07	12:28	11:32	12:01	11:13	11:08	12:24	11:34	12:03	11:12	11:08	12:25	11:33
Treball remunerat	00:57	04:25	03:56	00:23	03:03	01:01	03:13	02:33	..	02:01	00:59	03:50	03:14	00:12	02:31
Estudis	03:09	00:12	00:06	..	00:39	02:59	00:15	00:06	..	00:35	03:04	00:14	00:06	..	00:37
Llar i família	00:43	02:11	02:21	02:34	02:02	01:29	04:11	04:26	04:28	03:54	01:06	03:09	03:24	03:39	02:59
Treballs voluntaris i reunions	00:05	00:08	00:16	00:18	00:11	00:07	00:06	00:20	00:24	00:14	00:06	00:07	00:18	00:21	00:13
Vida social i diversió	01:25	01:10	01:02	01:18	01:11	01:16	01:04	01:09	01:30	01:13	01:20	01:07	01:05	01:25	01:12
Esports i activitats a l'aire lliure	01:03	00:42	00:48	01:21	00:53	00:49	00:34	00:37	00:47	00:40	00:56	00:38	00:43	01:01	00:47
Aficions i informàtica	01:33	00:34	00:31	00:41	00:44	01:10	00:19	00:17	00:15	00:26	01:22	00:27	00:24	00:26	00:35
Mitjans de comunicació	01:36	01:55	02:23	03:54	02:19	01:45	01:29	02:05	03:13	02:04	01:40	01:42	02:14	03:31	02:11
Trajectes i ús del temps no especificat	01:19	01:27	01:25	00:56	01:20	01:18	01:31	01:13	00:50	01:15	01:19	01:29	01:19	00:52	01:18

Font: Idescat. Enquesta de l'ús del temps

Segons aquestes dades, es pot veure com el temps destinat a tasques de la llar i família pel conjunt de grups d'edat de dones (total) seria de gairebé 4 hores al dia, mentre que el dels homes és escassament de 2 hores. Aquesta anàlisi també posa de manifest que aquestes diferències s'incrementen amb l'edat: les dones de més de 65 anys són les que destinen més hores al dia a aquestes activitats (4 hores 28 minuts). En canvi, en el cas dels homes, la mitjana d'hores destinades a tasques de la llar i familiars es manté força constant independentment del grup d'edat.

El repartiment del temps d'aquestes activitats domèstiques és prioritari per al benestar social i la igualtat en la incorporació de la dona al mercat laboral, ja que s'observa com mentre s'incrementa el temps que destinen les dones a les activitats de la llar, familiars i domèstiques, augmenta el temps destinat pels homes a activitats extradomèstiques com el temps lliure i activitats d'oci.

Com s'inclou al Pla estratègic sobre els usos i la gestió dels temps a la vida quotidiana. 2008-2018. Departament d'Acció Social i Ciutadania, i segons dades sobre el mercat

laboral a Catalunya procedents de l'Institut d'Estadística de Catalunya (IDESCAT), “la nostra societat s'estructurava al voltant d'una divisió dual del treball que atorgava als homes l'exclusivitat de l'esfera productiva i del treball remunerat (eren els que mantenien la família), i, en canvi, deixava a les dones a l'esfera reproductiva, el treball domèstic i la cura dels familiars més dependents (infants i gent gran).”

Estudis recents del Ministeri d'Agricultura, Alimentació i Medi Ambient (MAGRAMA) confirmen aquestes tendències, ja que es poden observar les mateixes desigualtats de gènere en l'anàlisi de la distribució dels usos del temps. Hi ha unes activitats clarament feminitzades i unes altres que desenvolupen majoritàriament els homes: mentre les dones de 20-34 anys destinen 4:31 h a tasques domèstiques, els homes només hi destinen 1:51 h. Com en el cas català, s'observa un augment d'aquestes diferències en els grups d'edat més grans, que arriba fins a 6:07 h destinades a aquestes tasques per les dones de 50-65 anys.

Per tant, sobre el total del temps diari dedicat a tasques de la llar, les dones hi destinen aproximadament el triple de temps que els homes. A més, aquestes diferències s'incrementen amb l'edat tal com indiquen les dades en l'àmbit català i en l'espanyol.

En les zones rurals, la singularitat geogràfica, demogràfica, orogràfica, social i cultural afecta directament els *usos del temps* que s'estan utilitzant com a indicadors de desigualtats de gènere.

En el conjunt de les zones rurals de l'Estat espanyol, segons el *Diagnóstico de la igualdad de género en el medio rural*, s'observa clarament que les activitats feminitzades són el treball domèstic (no remunerat). Les dones dediquen clarament més temps que els homes a aquestes tasques, i més que en l'àmbit urbà.

Taula 17. Temps dedicat al treball domèstic, Espanya

	Dones	Homes
Medi rural	5 h 31 min	1 h 48 min
Àmbit urbà	4 h 25 min	2 h 28 min

Font: *Diagnóstico de la igualdad de género en el medio rural*. MAGRAMA, 2011

Cal trencar amb aquesta divisió arcaica i incidir en un nou repartiment dels rols familiars, com es fa en altres societats europees que permeten mesures de

conciliació de les responsabilitats familiars i laborals per poder tenir cura dels fills, sense comprometre la carrera professional.

És important desenvolupar polítiques actives de gestió del temps que no se centrin exclusivament en les dones a fi de no caure en la concepció que la responsabilitat de la conciliació familiar rau en la dona, i centrar l'esforç a dotar d'instruments de suport a les famílies i afavorir la igualtat d'oportunitats entre homes i dones, com, per exemple, mitjançant la protecció de la maternitat-paternitat, l'atenció als fills i les filles, etc.

Idees clau

- Les dones destinen el doble de temps que els homes a les tasques domèstiques i familiars en les zones rurals.
- Els homes destinen més hores al temps lliure i l'oci que les dones.

4.4 Formació

En matèria d'educació i formació, els principals canvis esdevinguts durant el segle XX han estat, d'una banda, l'assoliment de la plena escolarització obligatòria, i, de l'altra, la destacada voluntat de les dones per incorporar-se a tots els nivells de l'ensenyament, inclosa l'educació secundària i superior, en totes les disciplines. Aquests canvis han afectat en gran mesura la situació de la dona rural i li han obert el camí a la incorporació a la vida laboral, econòmica, política i cultural.

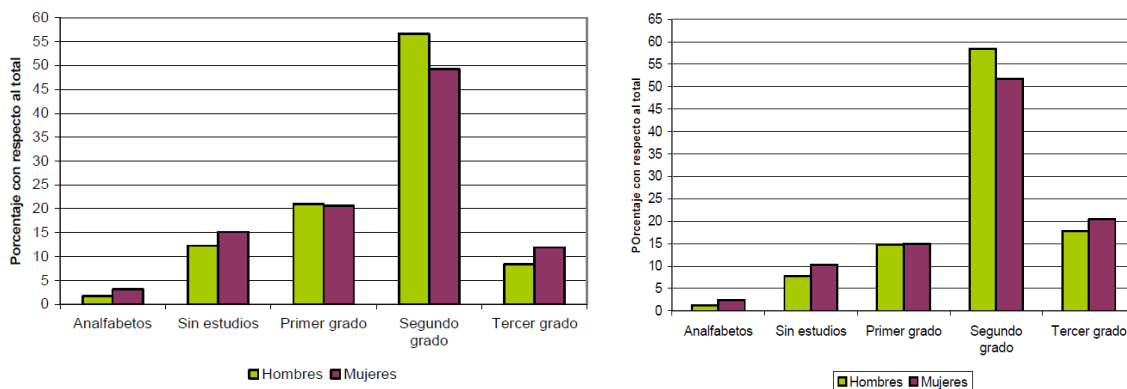
Analitzant el nivell d'estudis de dones i homes en el medi rural comparativament amb les zones urbanes de l'Estat espanyol, s'observa que els percentatges de persones, tant homes com dones, sense estudis és superior.

Segons les dades del medi rural espanyol extretes del Cens de població i habitatges de 2011 (INE), el percentatge d'homes amb formació secundària (56,7%) és més gran que el de dones (49,2%); però el percentatge d'homes amb estudis de tercer grau (8,4%) és menor que el de dones (11,9%) (gràfic 2).

En general, en les zones urbanes, les dones amb estudis superiors són més nombroses que les que viuen en el medi rural. Aquest fet es manifesta en comparar el percentatge de dones amb estudis de tercer grau en el medi rural (11,9%) amb el mateix percentatge en l'àmbit estatal (20,5%) (gràfic 2).

Gràfic 2. Nivell d'estudis³ de dones i homes en el medi rural (esquerra) i urbà (dreta) espanyol

Font: Cens de població de 2011 (INE)

Com a romanent d'aquests canvis estructurals en l'educació, hi ha encara avui una gran diferència entre el nivell cultural de les dones rurals joves i les grans.

Aquest fet, que també es dona al medi urbà, però menys per la diferència de pes que tenen els majors de 65 anys en aquestes zones, fa que, a l'Estat espanyol, només el 2,3% de les dones rurals menors de 45 anys tinguin un nivell d'estudis inferior als estudis primaris, mentre que aquest percentatge puja al 8,2% en el cas de les dones amb edats compreses entre els 45 i els 64 anys d'edat, i s'eleva considerablement, fins al 43,8%, en el cas de les dones que viuen en les zones rurals de 65 o més anys.

³ El col·lectiu de població amb estudis de Primer grau comprèn el conjunt dels qui "van anar a l'escola 5 anys o més però no van arribar a l'últim curs d'ESO, EGB o batxiller elemental", segons els epígrafs considerats en el Cens de població de 2011 (INE).

El col·lectiu de població amb estudis de Segon grau comprèn els epígrafs dels qui "van arribar a l'últim curs d'ESO, EGB o batxiller elemental o tenen el Certificat d'escolaritat o d'estudis primaris; batxiller, BUP, batxiller superior, COU, PREU; FP grau mitjà, FP I, Oficialia Industrial o equivalent, Grau Mitjà de Música i Dansa, certificats d'Escoles Oficials d'Idiomes i FP grau superior, FP II, Mestratge industrial o equivalent".

El col·lectiu de població amb estudis de Tercer grau comprèn els epígrafs de diplomatura universitària, Arquitectura Tècnica, Enginyeria Tècnica o equivalent; Grau universitari o equivalent; Llicenciatura, arquitectura, enginyeria o equivalent; Màster oficial universitari (a partir de 2006), Especialitats Mèdiques o anàlogues i Doctorat.

L'explicació d'aquestes xifres rau en el fet que les dones joves rurals emigren cap a les zones urbanes, conscienciades de la importància de l'educació per al seu desenvolupament personal, i opten en molts casos per cursar estudis secundaris i superiors. Aquests centres educatius solen localitzar-se en zones urbanes o periurbanes, de manera que han d'establir la seva residència fora dels nuclis rurals, amb la qual cosa es produeix una pèrdua important de recursos humans.

Així doncs, a les zones rurals, es dona el fet paradoxal de la sobrequalificació femenina, de manera que moltes dones joves no troben ocupació del seu nivell formatiu i, un cop han acabat els estudis, romanen a ciutat per raó d'aquesta ocupació de qualitat que no troben fàcilment en les zones rurals.

Com veiem, en el conjunt de Catalunya, el 55% de les persones amb estudis superiors entre els 30 i els 34 anys són dones. A les comarques rurals, i especialment en les rurals intermèdies, els percentatges són superiors. Aquesta mateixa realitat s'observa pel grup d'edat entre 35-49 anys, on a Catalunya hi ha un 51,9% de dones amb estudis superiors, mentre que a les comarques rurals aquest percentatge arriba al 52,6%. En canvi, en la franja d'edat entre els 50-65 anys, el percentatge de dones amb estudis superiors a les comarques rurals (44,9%) és lleugerament inferior al de les comarques urbanes (45,3%) i al valor de Catalunya (45,2%).

La taula 18 mostra la relació de dones amb estudis superiors segons les diferents franges d'edat a les comarques rurals en comparació amb les urbanes de Catalunya. S'entén per estudis superiors aquells que comprenen formació professional de grau superior, diplomatures, graus universitaris, llicenciatures i doctorats.

Taula 18. Estudis superiors per gènere, franja d'edat i grau de ruralitat, 2011

	% H de 30 a 34 anys	% D de 30 a 34 anys	% H de 35 a 49 anys	% D de 35 a 49 anys	% H de 50 a 65 anys	% D de 50 a 65 anys
Rural	43,5	56,5	47,4	52,6	55,1	44,9
rural	45	55,0	47,7	52,3	56,7	43,3
rural intermedi	43	57,0	47,3	52,7	54,7	45,3
Urbà	45,3	54,7	48,3	51,7	54,7	45,3
Catalunya	44,9	55,1	48,1	51,9	54,8	45,2

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat

Com veiem, en el conjunt de Catalunya, el 55% de les persones amb estudis superiors entre els 30 i els 34 anys són dones. A les comarques rurals, i especialment en les rurals intermèdies, els percentatges són superiors. Aquesta

mateixa realitat s'observa en el grup d'edat entre 35-49 anys, on a Catalunya hi ha un 51,9% de dones amb estudis superiors, mentre que a les comarques rurals aquest percentatge arriba al 52,6%. En canvi, en la franja d'edat entre els 50-65 anys, el percentatge de dones amb estudis superiors a les comarques rurals (44,9%) és lleugerament inferior al de les comarques urbanes (45,3%) i al valor de Catalunya (45,2%).

D'altra banda, i igual que en el mercat laboral, on encara avui hi ha una clara tendència de segregació horitzontal, la majoria de les dones desenvolupen majoritàriament estudis considerats femenins i relacionats amb els seus rols de gènere, com ara magisteri, hostaleria, administració, perruqueria i estètica, etc. En l'àmbit universitari, hi ha una clara preferència de les dones pels estudis de les ciències de la salut (el 69,4% dels estudiants són dones) enfront d'una major preferència dels homes per enginyeria i arquitectura (el 74,2% dels estudiants són homes).

En relació amb la formació específica en l'àmbit agrari, Catalunya compta amb 14 escoles i centres de capacitació agrària situats en diferents punts del territori, amb un ventall molt ampli i divers de cicles formatius de grau mitjà i de grau superior, i també cursos més específics destinats a la formació permanent dels professionals agraris. Aquestes escoles duen a terme cicles formatius relacionats amb la indústria alimentària i química, activitats físiquesportives i tècniques agropecuàries amb els objectius de capacitar professionalment el jovent per a la seva incorporació al sector agrari, contribuir al reciclatge de coneixements i la formació permanents i proporcionar suport al sector. Val a dir que el nombre de dones que segueixen aquesta formació és inferior a la d'homes.

Més endavant, aquest Programa dedica un capítol a les Escoles de Capacitació Agrària.

Idees clau

- La majoria de persones amb estudis superiors a les franges d'edat entre 30-49 anys són dones, amb percentatges més importants a les zones rurals.
- A la franja d'edat de 50-65 anys, la relació s'inverteix: són més els homes amb estudis superiors que les dones, diferència que s'accentua en les zones rurals.
- Les dones amb estudis superiors acostumen a viure en comarques urbanes.
- Avui, encara hi ha una gran diferència entre el nivell cultural de les dones rurals joves i les grans.
- Entre les dones joves rurals, hi ha percentatges de sobrequalificació superiors als dels homes, fet que els dificulta la cerca d'una ocupació de qualitat.

4.5 Ocupació i atur

4.5.1 Afiliacions per gènere i sectors econòmics

Per analitzar l'ocupació per grans sectors econòmics, hem utilitzat les dades d'afiliació a la Seguretat Social del primer trimestre de 2016. Per simplificar l'anàlisi, hem fusionat els afiliats al Règim General de la Seguretat Social, al Règim Especial Agrari, i al Règim Especial de Treballadors Autònoms. Això ens permetrà tenir una visió global dels sectors econòmics més importants segons el seu grau de ruralitat.

La taula 19 mostra el pes de cada sector econòmic segons el gènere i el tipus de ruralitat. Ràpidament ens adonem que l'agricultura, el sector amb menys afiliats a Catalunya, té una major presència en les comarques rurals més profundes i que la seva importància disminueix a mesura que ens apropem a les zones més urbanes.

La resta de sectors tenen una presència similar a tots els tipus de territori, però destaquem que el pes dels afiliats en el cas de la construcció i la indústria és superior a les zones rurals que a les zones urbanes. Amb els serveis passa al contrari i tenen un pes superior a les zones urbanes.

Taula 19. Afiliacions a la Seguretat Social per gènere, sector econòmic i grau de ruralitat, 2016

	Dones					Homes					Total 100%			
	Agricul tura	Construc ció	Indús tria	Serveis	Total	Agricul tura	Construc ció	Indús tria	Serveis	Total	Agricul tura	Construc ció	Indús tria	Serveis
Rural	0,7	0,8	5,8	37,6	44,9	3	6,6	13,7	31,8	55,1	3,7	7,4	19,5	69,4
rural	1,4	0,7	5,2	37	44,4	5,4	7,2	12,8	30,2	55,6	6,8	7,9	18,1	67,2
rural intermedi	0,5	0,8	6	37,7	45	2,4	6,5	13,9	32,3	55	2,8	7,3	19,9	70
Urbà	0,1	0,7	4,1	42,1	46,9	0,3	4,7	9,7	38,4	53,1	0,4	5,4	13,8	80,5
Sense informació	0,3	0,5	2,8	33,1	36,6	1,3	3,9	9,2	49	63,4	1,5	4,4	12	82,1
Catalunya	0,2	0,7	4,5	40,8	46,2	1	5,1	10,6	37,1	53,8	1,2	5,9	15,1	77,9

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat

Si mirem les dades segons el gènere, ens adonem que en cap sector, tret dels serveis, les dones superen els homes en afiliats. Tant en l'agricultura com en la construcció i la indústria es dona aquesta situació, que varia molt poc segons el tipus de territori. Amb el sector serveis passa el contrari: hi ha més afiliades que afiliats arreu del territori.

Aquesta segregació horitzontal, que també es dona en les zones urbanes, és un dels aspectes que més contribueix a mantenir la discriminació laboral de les dones.

L'existència de prejudicis socials sobre la capacitat de les dones i els homes a l'hora de realitzar determinades tasques manté viva aquesta segregació horitzontal.

En el territori, s'observen diferències poc significatives, bàsicament concentrades en les afiliacions al sector agrari en aquelles zones més rurals, i també una presència de la dona en la indústria lleugerament superior que a les zones urbanes. En el sector indústria, tot i ser un sector masculinitzat, fa aquelles tasques tradicionalment femenines al camp com la tria i l'emmagatzematge de la collita que avui duu a terme la indústria agroalimentària, tasques que són de baixa qualificació.

Idees clau

- Les dones afiliades només superen els homes en el sector dels serveis.
- El major nombre d'afiliats al sector econòmic agrari es troba a les zones de més índex de ruralitat. És en aquestes zones on també hi ha la majoria de dones afiliades a aquest règim.
- La gran majoria de les dones ocupades al món rural ho són al sector serveis. La resta de sectors presenten una clara masculinització.
- Entre les dones, hi ha molt poca diferència territorial rural-urbana en les afiliacions a la Seguretat Social segons sector, tret de manera molt lleugera en el sector indústria i l'agrari en les zones més rurals.

4.5.2 Tipologia de contractes i jornada laboral

La taula que presentem a continuació ratifica la idea que les dones tenen una situació contractual inferior a la dels homes: aquests concentren la major part de contractes a temps complet, mentre que les dones aglutinen la majoria de contractes a temps parcial.

Taula 20. Ocupats i tipus de contracte segons grau de ruralitat, 2011

	Ambdós sexes			Home			Dona		
	Total	Temps complet	Temps parcial	Total	Temps complet	Temps parcial	Total	Temps complet	Temps parcial
Rural	753.916	637.689	116.226	416.958	381.816	35.143	336.957	255.874	81.083
rural	166.028	139.409	26.618	93.614	85.687	7.926	72.414	53.722	18.692
rural intermedi **	587.888	498.280	89.608	323.345	296.128	27.216	264.543	202.152	62.391
Urbà	2.280.001	1.919.472	360.529	1.200.905	1.092.589	108.316	1.079.095	826.883	252.213
Catalunya	3.033.916	2.557.161	476.755	1.617.864	1.474.404	143.459	1.416.053	1.082.757	333.296

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat

**S'hi afegixen els municipis rurals de les comarques urbanes

Si observem les dades respecte del total d'ocupats de Catalunya (taula 21), ens adonem que aquesta realitat no respon a cap realitat territorial i que la proporció pràcticament es manté arreu del territori, tot i que sí que es detecten algunes variacions que agreugen la situació en les comarques rurals intermèdies.

Taula 21. Pes del tipus de contracte per gènere i grau de ruralitat, 2011

	Ambdós sexes		Home		Dona	
	Temps complet	Temps parcial	Temps complet	Temps parcial	Temps complet	Temps parcial
Rural	21	3,8	12,6	1,2	8,4	2,7
rural	4,6	0,9	2,8	0,3	1,8	0,6
rural intermedi **	16,4	3	9,8	0,9	6,7	2,1
Urbà	63,3	11,9	36	3,6	27,3	8,3
Catalunya	84,3	15,7	48,6	4,7	35,7	11

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat

**S'hi afegixen els municipis rurals de les comarques urbanes

Idees clau

- Els homes concentren la major part dels contractes laborals a temps complet.
- La tipologia del contracte no depèn del territori on es treballi, sinó que respon únicament a criteris de gènere.

4.5.3 Atur registrat per gènere

A l'hora de justificar un major índex d'atur entre les dones, s'apunta la hipòtesi que relaciona aquesta dada amb la tradicional assumpció de responsabilitats familiars i de cura especialment associades a la dona, al paper reproductiu i a la manca de coresponsabilitat.

Quan analitzem les dades d'atur registrat i la seva evolució en els darrers 10 anys, haurem de tenir en consideració l'impacte de la crisi econòmica, que veurem que ha estat molt significatiu.

Taula 22. Evolució de l'atur registrat per gènere i grau de ruralitat

	Atur registrat l'any 2005			Atur registrat l'any 2010			Atur registrat l'any 2015		
	Home	Dona	Total	Home	Dona	Total	Home	Dona	Total
Rural	22.456,8	33.364	55.820,8	72.594,4	62.533,3	135.128	60.565,4	66.183,7	126.748,8
rural	4.401,7	5.866,4	10.267,9	14.613,6	11.243	25.856,6	12.997,4	13.067,8	26.065,2
rural intermedi	18.055,1	27.497,6	45.552,9	57.980,8	51.290,3	109.271,4	47.568	53.115,9	100.683,6
Urbà	90.515	119.127,6	209.642,3	228.908,9	207.123,8	436.032,7	192.992	214.717,7	407.709,7
Catalunya	112.971,8	152.491,6	265.463,1	301.503,3	269.657,1	571.160,7	253.557,4	280.901,4	534.458,5

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat

Com es pot veure a la taula 22, les dades de l'atur, com a mínim, doblen el seu valor quan en veiem l'evolució entre els anys 2005 i 2010. És aquí on observem l'impacte clar de la crisi econòmica. En el darrer any analitzat, el 2015, les xifres d'atur es recuperen una mica, però resten molt allunyades de les registrades l'any 2005.

La taula 23 mostra que l'atur és un fenomen clarament urbà: aglutina el 79% dels aturats. A més, tret de les dades registrades l'any 2010, les dones concentren majors percentatges que els homes. Aquest fet és especialment rellevant a les comarques rurals intermèdies. D'altra banda, segons les dades, es pot afirmar que les comarques rurals més profundes són les que registren un percentatge d'atur més baix i on la paritat entre gèneres és pràcticament equitativa. Cal destacar que la distribució de l'atur entre zones rurals es manté més o menys constant durant tot el període, cosa que segons l'*Atles de la nova ruralitat 2015*⁴ ha permès que les zones rurals hagin resistit millor la crisi econòmica que les zones urbanes.

⁴ [Atles de la Nova ruralitat 2015](#)

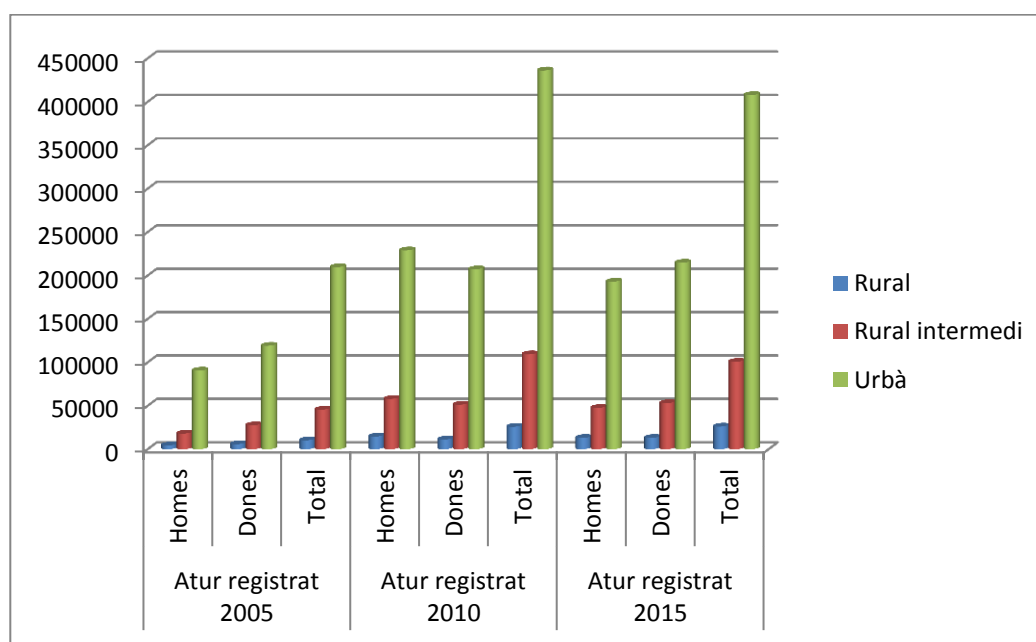

Taula 23. Evolució del pes de l'atur registrat per gènere i grau de ruralitat

	Atur registrat l'any 2005			Atur registrat l'any 2010			Atur registrat l'any 2015		
	Home	Dona	Total	Home	Dona	Total	Home	Dona	Total
Rural	8,5	12,6	21	12,7	10,9	23,7	11,3	12,4	23,7
rural	1,7	2,2	3,9	2,6	2	4,5	2,4	2,4	4,9
rural intermedi	6,8	10,4	17,2	10,2	9	19,1	8,9	9,9	18,8
Urbà	34,1	44,9	79	40,1	36,3	76,3	36,1	40,2	76,3
Catalunya	42,6	57,4	100	52,8	47,2	100	47,4	52,6	100

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat

El gràfic 3 mostra l'evolució de l'atur entre els anys 2005 i 2015 i permet identificar allò que hem comentat amb anterioritat: l'atur és més elevat entre les dones que entre els homes excepte l'any 2010, en plena crisi econòmica, en què va créixer més l'atur entre els homes.

Gràfic 3. Evolució de l'atur registrat per gènere i grau de ruralitat

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat

Idees clau

- L'atur registrat concentra més dones que homes exceptuant els anys de la gran crisi econòmica.
- A les comarques rurals més profundes, es registra un percentatge d'atur més baix i s'equipara entre sexes.
- Les zones rurals han resistit millor la crisi que les urbanes.

4.5.4 Dona i empresa

Aquest Programa fa una anàlisi diferenciada entre l'empresa agrària i l'empresa no agrària, segons les característiques i el coneixement específic del sector.

A l'hora d'analitzar el paper de la dona a les empreses no agràries i la seva iniciativa emprenedora, ens trobem que no hi ha dades territorialitzades per poder discernir si hi ha alguna diferència entre territoris rurals i urbans. Ens hem de basar en les conclusions de l'estudi *Medio rural: Trabajando en femenino*⁵, editat pel Ministeri d'Agricultura i Medi Ambient l'any 2013, que entre altres coses afirma:

“Las estrategias laborales que utilizan las mujeres entrevistadas para conciliar la vida laboral y familiar se reducen a la flexibilidad horaria, la participación laboral en el sector público, la temporalidad agraria y sobre todo al emprendimiento. A diferencia de los hombres que trabajan por cuenta propia, las mujeres utilizan esta modalidad laboral para poder adaptar los tiempos y atender las responsabilidades domésticas y de cuidado sin renunciar a participar en el mercado de trabajo. En los hombres, el emprendimiento o trabajo por cuenta propia se caracteriza por su rigidez y por alargarse durante todo el día. El emprendimiento femenino cualificado es utilizado en el medio rural como una herramienta para compaginar la identidad profesional con la maternidad aprovechando los recursos y potencialidades del territorio.”

D'aquesta informació, extreta d'entrevistes personals, es dedueix la flexibilitat que tenen les dones per adaptar-se al mercat de treball, especialment al medi rural, on la necessitat de realitzar diferents activitats de diferents sectors econòmics per poder conciliar la vida familiar i la laboral requereixen d'una adaptabilitat extrema.

⁵ Estudi [Medio rural, trabajando en femenino](#).

Tot i no disposar de dades quantitatives ruralitzades, farem un petit recull d'informació sobre el paper de la dona vinculat a les empreses.

4.5.4.1 Empreses dirigides per dones

Segons l'*Indicador d'Igualtat de Gènere de Catalunya*, estudi elaborat per la Cambra de Comerç de Barcelona que analitza l'evolució de la igualtat de gènere en diversos aspectes de la vida laboral i personal de les dones i els homes a Catalunya, la igualtat entre homes i dones en el món empresarial ha augmentat entre els anys 2005 i 2015. Concretament, estudia l'evolució del percentatge d'homes i dones presents en la direcció o gerència d'empreses, el percentatge de dones tècniques o amb treball qualificat i el percentatge de dones que formen part de consells d'administració. Com podem veure a la taula 24, la desigualtat de gènere ha disminuït en els membres de consells d'administració, on les dones estan més presents: han passat de representar un 4% l'any 2005 a un 17% l'any 2015, i també ho ha fet en els llocs de treball tècnics, on el percentatge de dones augmenta un 3%. La presència de dones en càrrecs directius es manté estable.

Taula 24. Evolució de la presència femenina a les empreses

	2015			2005		
	Homes	Dones	% dones	Homes	Dones	% dones
Direccions i gerències	104.025	57.675	35,67	177.300	94.400	34,74
Tècnics i profes. científics i intel·lectuals	243.800	313.875	56,28	200.300	232.600	53,73
Membres del consell d'administració	83%	17%		96%	4%	

Font: elaboració pròpia a partir de l'Indicador d'Igualtat de Gènere de la Cambra de Comerç de Barcelona

Si fem un cop d'ull a la presència de dones als òrgans decisoris dels Grups d'Acció Local de Catalunya (taula 25), entitats encarregades de gestionar els ajuts Leader de la Política Agrària Comuna arreu del territori rural català, ens adonem que no hi ha paritat de gènere en cap dels 11 GAL existents. El grup del Ripollès és el que s'hi apropa més, amb un 41% de dones involucrades en els òrgans de decisió.

Taula 25. Dones en els òrgans decisoris dels GAL, 2016

Grups d'Acció Local	Homes	Dones	% dones
Associació pel Desenvolupament Rural de la Catalunya Central	31	5	13,89
Associació per al Desenvolupament Rural Integral de la Zona Nord-oriental de Catalunya	16	4	20
Associació Leader Ripollès Ges Bisaura	7	5	41,67
ConSORCI Leader de Desenvolupament Rural del Camp	13	4	23,53
ConSORCI GAL Alt Urgell – Cerdanya	13	1	7,14
ConSORCI per al Desenvolupament del Baix Ebre i Montsià	12	4	25
Associació Leader de Ponent	9	2	18,18
ConSORCI Grup d'Acció Local Noguera-Segrià Nord	21	5	19,23
ConSORCI Leader Pirineu Occidental	19	10	34,48
ConSORCI per al Desenvolupament de la Catalunya Central	9	2	18,18
ConSORCI Intercomarcal d'Iniciatives Socioeconòmiques	56	12	17,65

Font: Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació. Programa de desenvolupament rural 2014-2020

Idees clau

- La desigualtat de gènere ha disminuït en els darrers 10 anys.
- En el cas dels GAL, no hi ha paritat de gènere en els òrgans decisoris excepte en el cas del Ripollès Ges Bisaura, el grup que més s'hi apropa.

4.5.4.2 La dona a les cooperatives de treball

Tot i no tenir les dades per poder qualificar la importància territorial d'aquest fenomen, pensem que és important incloure-ho a l'estudi atesa la importància de les cooperatives de treball que, segons la Confederació de Cooperatives de Catalunya, representen el 73% del total d'empreses cooperatives de Catalunya. Cal ser conscient que les cooperatives de treball associat es localitzen en un 79% a la zona metropolitana de Barcelona i que són un model empresarial poc estès al territori.

A la taula 26, podem veure el pes de les dones en diferents llocs de treball i direcció. La primera cosa que crida l'atenció és que hi ha més treballadores que treballadors i que el pes de la dona en general ha augmentat en els darrers dos anys: ha passat del 51,4% al 58%.

Taula 26. Evolució del pes de la dona a les cooperatives no agràries

Any	Comandaments intermedis		Direcció		Consell Rector		Treballadores/rs	
	% dones	% homes	% dones	% homes	% dones	% homes	% dones	% homes
2016	28,1	71,9	55,4	44,6	59,2	40,8	57,9	42,1
2015					46,2	53,8	52,1	47,9
2014					41,8	58,2	51,4	48,6

Font: elaboració pròpia a partir del Baròmetre Cooperatiu de la Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya

La segona dada que cal destacar és el tomb que presenten les dades referents a la presència de la dona en el consell rector de les cooperatives. Així com els anys 2014 i 2015 les dones eren minoria, l'any 2016 passen a ser majoria i representen el 59% dels membres del consell rector. Pel que fa als càrrecs directius, les dones també tenen un pes major que els homes, i és només en càrrecs de responsabilitat intermedis que els homes són una àmplia majoria.

Idees clau

- A les cooperatives de treball, hi ha més dones treballant que homes.
- Les dones també són majoria als consells rectors de les cooperatives de treball no agràries.

4.5.4.3 La dona emprenedora

Per analitzar l'emprenedoria des d'un punt de vista de gènere en zones rurals, tenim disponibles les dades dels ajuts Leader que es reparteixen a través dels GAL.

Els ajuts Leader formen part del Programa de desenvolupament rural de Catalunya. Tenen com a finalitat el foment de la realització d'inversions que generin activitat econòmica en les zones rurals delimitades a l'efecte per aplicar les estratègies de desenvolupament local proposades pels GAL mateixos i aprovades pel Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació amb accions adreçades a fomentar la reactivació econòmica i la creació d'ocupació; a establir polítiques específiques per als joves del món rural, que fomentin el seu arrelament i desenvolupament econòmic i social; a promoure accions dirigides a la mitigació i adaptació al canvi climàtic i la protecció dels recursos naturals, i a estimular la innovació i la

transferència de coneixements en el sector empresarial, principalment en l'agroalimentari i el turístic, però no en explotacions agràries del sector primari.

Si observem la taula 27, on s'analitzen els beneficiaris dels ajuts Leader segons règim jurídic, gènere i GAL, ens adonarem que, si deixem de banda els beneficiaris en forma de personalitat jurídica, hi ha igualtat entre homes i dones. Destaquen els territoris coordinats pel Consorci Leader Priorat-Baix Camp, el Consorci Intercomarcal d'Iniciatives Rurals i el Consorci Leader Urgell-Pla d'Urgell, on són clarament majoritàries les dones.

Taula 27. Beneficiaris dels ajuts Leader segons règim jurídic, gènere i GAL, 2015

Grups d'Acció Local	% jurídiques	Jurídica	% dones	Dones	% homes	Homes	Total
Associació per al desenvolupament rural de la Catalunya Central	77,4	41	9,4	5	13,2	7	53
Associació per al Desenvolupament Rural Integral de la zona Nord-oriental de Catalunya	71,4	30	11,9	5	16,7	7	42
Associació per a la Gestió del Programa Leader Ripollès Ges Bisaura	79,4	27	8,8	3	11,8	4	34
Consorci de Desenvolupament Alt Camp, Conca de Barberà i Anoia	62	31	20	10	18	9	50
Consorci GAL Alt Urgell – Cerdanya	83,3	30	8,3	3	8,3	3	36
Consorci per al Desenvolupament del Baix Ebre i Montsià	72,4	21	10,3	3	17,2	5	29
Consorci Garrigues per al Desenvolupament del Territori	86,5	32	2,7	1	10,8	4	37
Consorci Grup d'Acció Local Noguera-Segrià Nord	75,6	31	9,8	4	14,6	6	41
Consorci Centre de Desenvolupament Rural Pallars-Ribagorça	65,5	36	12,7	7	21,8	12	55
Consorci Leader Priorat-Baix Camp	72,7	24	24,2	8	3,0	1	33
Consorci Intercomarcal d'Iniciatives Socioeconòmiques	63,8	30	27,7	13	8,5	4	47
Consorci per al Desenvolupament de la Catalunya Central	66,7	24	13,9	5	19,4	7	36
Consorci Leader Urgell-Pla d'Urgell	75	24	15,6	5	9,4	3	32
Total	72,6	381	13,7	72	13,7	72	525

Font: DG de Desenvolupament Rural, Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació

No hi ha dades que situïn els resultats de l'informe del *Global Entrepreneurship Monitor* (GEM) de Catalunya⁶ segons les comarques catalanes. Tot i així, i segons la taula següent extreta d'aquest estudi, ens trobem que el pes de les dones és

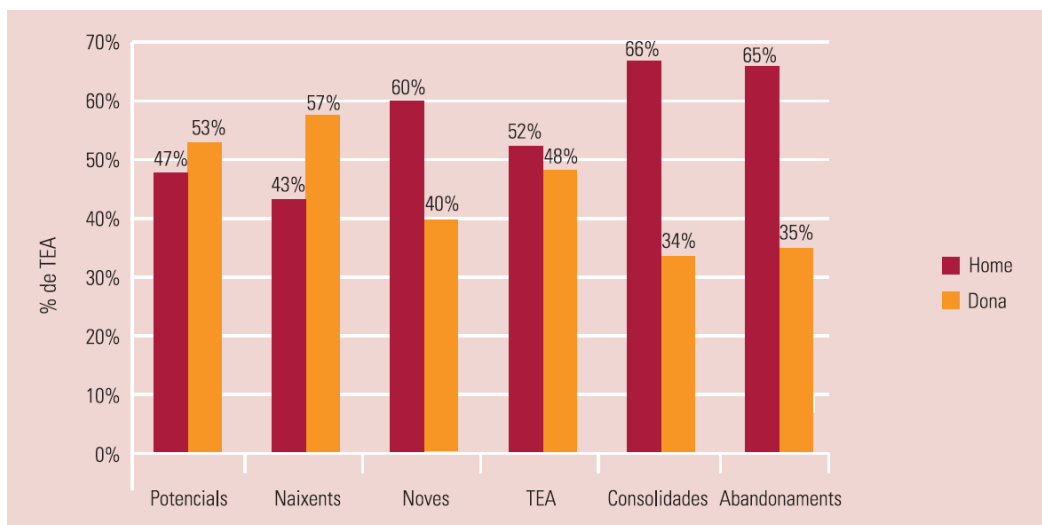
⁶ [Global Entrepreneurship Monitor \(GEM\) de Catalunya, 2015](#)

superior en les activitats emprenedores en fase preliminar, les potencials, i les que comencen, les naixents.

En la resta de situacions, els homes tenen un pes superior a les dones. Cal remarcar que els adults amb intenció d'emprendre i involucrats en negocis en fase inicial (TAE) presenten una relativa equitat entre homes i dones.

Gràfic 4. Distribució per gènere dels col·lectius emprenedores a Catalunya, 2015

Font: *Global Entrepreneurship Monitor*, 2015

L'estudi del GEM 2015 destaca l'evolució del pes de la dona en els processos emprenedores potencials i naixents, atès que l'any 2014 era inferior al dels homes i en uns anys la situació s'ha capgirat.

Idees clau

- Hi ha paritat de gènere entre les persones físiques beneficiàries dels ajuts Leader.
- Les dones mostren una actitud emprenedora més gran que els homes en projectes potencials i naixents.

4.6 La dona al sector primari

Volem parlar una atenció especial al món de la pagesia, atès que és un dels sectors on el paper de la dona ha estat més invisible al llarg del temps.

L'apartat anterior mostra la dona en l'empresa no agrària de les zones rurals. Aquest apartat posa el focus en l'empresa agrària, concretament en el que s'anomena l'explotació agrària i la cooperativa agrària. L'anàlisi des d'un punt de vista de gènere de les característiques de mà d'obra, titularitat, orientació tecnicoeconòmica, ajuts, etc., o la distribució societària i el nombre de dones en els consells rectors, ens donaran una idea de quin és el paper i el lloc que actualment ocupa la dona en el sector primari.

4.6.1 Mà d'obra femenina a les explotacions agràries

Per analitzar la mà d'obra a les empreses agràries segons el gènere, mostrem una taula amb les dades relatives a les unitats de mà d'obra familiar per comarca i, posteriorment, una segona taula amb les unitats de mà d'obra familiar i assalariada per comarca.

Mà d'obra familiar. Si ens fixem en les dades de la taula 28, observem que es manté una clara majoria d'homes com a caps d'explotació, tant en les comarques rurals i rurals intermèdies com en les urbanes. Això indica que hi continua havent un important desequilibri segons el gènere pel que fa als caps de les explotacions. Les comarques del Baix Empordà, la Cerdanya, el Pallars Sobirà, el Berguedà i el Ripollès, i, entre les urbanes, el Garraf i el Gironès, són les úniques comarques on el percentatge de dones caps d'explotació és igual o superior al 20%.

El cap d'explotació coincideix generalment amb el titular, que és la persona física o jurídica que, actuant amb llibertat i autonomia, assumeix el risc econòmic d'una explotació agrària, és a dir, assumeix la responsabilitat de la marxa econòmica o financera i el risc dels resultats de l'explotació.

Taula 28. Mà d'obra familiar a les explotacions agràries per comarques, 2009

	Total altres familiars explotacions	Total altres familiars	Total altres familiars homes	% altres familiars homes	Total altres familiars dones	% altres familiars dones	Total altres familiars caps d'explotació	Total altres familiars caps d'explotació homes	% altres familiars caps d'explotació homes	Total altres familiars caps d'explotació dones	% altres familiars caps d'explotació dones
Comarques rurals											
Alta Ribagorça	41	57	36	63,16	21	36,84	7	6	85,71	1	14,29
Aran	77	119	74	62,18	45	37,82	11	11	100	0	0
Baix Ebre	4.943	7.127	3.849	54,01	3.278	45,99	869	738	84,93	131	15,07
Conca de Barberà	1.107	1.737	931	53,6	806	46,4	188	164	87,23	24	12,77
Garrigues	2.705	4.314	2.335	54,13	1.979	45,87	312	274	87,82	38	12,18
Montsià	3.107	4.487	2.481	55,29	2.006	44,71	546	482	88,28	64	11,72
Noguera	1.699	2.811	1.568	55,78	1.243	44,22	254	222	87,4	32	12,6
Pallars Jussà	546	888	527	59,35	361	40,65	73	59	80,82	14	19,18
Pallars Sobirà	127	178	108	60,67	70	39,33	14	11	78,57	3	21,43
Pla d'Urgell	870	1.387	778	56,09	609	43,91	169	152	89,94	17	10,06
Priorat	1.357	2.109	1.110	52,63	999	47,37	212	196	92,45	16	7,55
Ribera d'Ebre	2.249	3.408	1.860	54,58	1.548	45,42	377	322	85,41	55	14,59
Ripollès	134	207	113	54,59	94	45,41	20	16	80	4	20
Terra Alta	2.240	3.704	2.173	58,67	1.531	41,33	388	336	86,6	52	13,4
Urgell	1.370	2.243	1.254	55,91	989	44,09	216	188	87,04	28	12,96
Comarques rurals intermèdies											
Alt Camp	1.763	2.710	1.440	53,14	1.270	46,86	233	200	85,84	33	14,16
Alt Empordà	1.104	1.685	928	55,07	757	44,93	146	128	87,67	18	12,33
Alt Penedès	1.754	2.844	1.670	58,72	1.174	41,28	313	271	86,58	42	13,42
Alt Urgell	217	322	192	59,63	130	40,37	43	36	83,72	7	16,28
Anoia	640	996	595	59,74	401	40,26	123	105	85,37	18	14,63
Bages	564	872	523	59,98	349	40,02	129	105	81,4	24	18,6
Baix Empordà	465	715	373	52,17	342	47,83	75	57	76	18	24
Berguedà	202	303	191	63,04	112	36,96	44	35	79,55	9	20,45
Cerdanya	89	118	69	58,47	49	41,53	13	10	76,92	3	23,08
Garrotxa	224	325	202	62,15	123	37,85	53	44	83,02	9	16,98
Osona	404	543	347	63,9	196	36,1	89	81	91,01	8	8,99
Pla de l'Estany	154	233	143	61,37	90	38,63	32	26	81,25	6	18,75
Segarra	615	1.017	617	60,67	400	39,33	144	132	91,67	12	8,33
Segrià	4.338	6.880	3.539	51,44	3.341	48,56	568	506	89,08	62	10,92
Selva	324	464	239	51,51	225	48,49	40	36	90	4	10
Solsonès	200	296	168	56,76	128	43,24	46	38	82,61	8	17,39
Comarques urbanes											
Baix Camp	2.998	4.368	2.253	51,58	2.115	48,42	460	390	84,78	70	15,22
Baix Llobregat	519	699	288	41,2	411	58,8	46	38	82,61	8	17,39
Baix Penedès	674	1.032	548	53,1	484	46,9	93	84	90,32	9	9,68
Barcelonès	50	84	56	66,67	28	33,33	12	12	100	0	0
Garraf	129	193	96	49,74	97	50,26	14	10	71,43	4	28,57
Gironès	308	453	256	56,51	197	43,49	68	53	77,94	15	22,06
Maresme	505	628	234	37,26	394	62,74	47	39	82,98	8	17,02
Tarragonès	1.219	1.825	991	54,3	834	45,7	179	151	84,36	28	15,64
Vallès Occidental	181	264	154	58,33	110	41,67	32	29	90,63	3	9,38
Vallès Oriental	414	604	344	56,95	260	43,05	69	61	88,41	8	11,59
Catalunya	42.626	65.249	35.653	54,64	29.596	45,36	6.767	5.854	86,51	913	13,49

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Cens agrari

La taula 29, que agrupa les comarques segons el grau de ruralitat, reflecteix d'una manera més clara com es conserva la tendència d'una àmplia majoria dels homes caps d'explotació respecte de les dones. Aquesta realitat no presenta diferències importants si comparem entre comarques rurals i urbanes, encara que en el darrer cas hi ha més presència de dones com a caps d'explotació.

Taula 29. Mà d'obra familiar a les explotacions agràries segons grau de ruralitat, 2009

	Total altres familiars explotacions	Total altres familiars	Total altres familiars homes	% altres familiars homes	Total altres familiars dones	% altres familiars dones	Total altres familiars caps d'explotació	Total altres familiars caps d'explotació homes	% altres familiars caps d'explotació homes	Total altres familiars caps d'explotació dones	% altres familiars caps d'explotació dones
Rural	35.629	55.099	30.433	55,23	24.666	44,77	5.747	4.987	86,78	760	13,22
rural	22.572	34.776	19.197	55,2	15.579	44,8	3.656	3.177	86,90	479	13,1
rural intermedi	13.057	20.323	11.236	55,29	9.087	44,71	2.091	1.810	86,56	281	13,44
Urbà	6.997	10.150	5.220	51,43	4.930	48,57	1.020	867	85	153	15
Catalunya	42.626	65.249	35.653	54,64	29.596	45,36	6.767	5.854	86,51	913	13,49

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Cens agrari

Mà d'obra assalariada. La taula 30 reflecteix com la gran majoria de la mà d'obra assalariada a les explotacions són homes i representen més del 80% en la majoria de comarques, indistintament si es tracta de rurals o urbanes. Val a dir que en aquesta anàlisi destaca la Conca de Barberà, l'única comarca on hi ha més dones assalariades a les explotacions que homes.

Respecte de la mà d'obra assalariada fixa que són caps d'explotació, la diferència entre homes i dones augmenta, amb una àmplia majoria d'homes (superior al 90% ja siguin comarques rurals o urbanes). Hi ha casos de comarques rurals com l'Aran, l'Alta Ribagorça o el Pallars Sobirà on aquesta diferència es redueix, ja que augmenta el percentatge de dones assalariades fixes caps d'explotació, encara que sempre en una proporció inferior a la dels homes.

Taula 30. Mà d'obra assalariada a les explotacions agràries per comarques, 2009

	Total assalariats fixos explotacions	Total assalariats fixos	Total assalariats fixos homes	% assalariats fixos homes	Total assalariats fixos dones	% assalariats fixos dones	Total assalariats fixos caps d'explotació	Total assalariats fixos caps d'explotació homes	% assalariats fixos caps d'explotació homes	Total assalariats fixos caps d'explotació dones	% assalariats fixos caps d'explotació dones
Comarques rurals											
Alta Ribagorça	24	43	34	79,07	9	20,93	18	14	77,78	4	22,22
Aran	70	104	76	73,08	28	26,92	61	38	62,3	23	37,7
Baix Ebre	506	1.105	923	83,53	182	16,47	291	260	89,35	31	10,65
Conca de Barberà	215	701	312	44,51	389	55,49	153	145	94,77	8	5,23
Garrigues	380	773	677	87,58	96	12,42	237	221	93,25	16	6,75
Montsià	423	985	790	80,2	195	19,8	304	278	91,45	26	8,55
Noguera	750	1.511	1.342	88,82	169	11,18	548	512	93,43	36	6,57
Pallars Jussà	202	322	275	85,4	47	14,6	164	147	89,63	17	10,37
Pallars Sobirà	94	134	111	82,84	23	17,16	78	65	83,33	13	16,67
Pla d'Urgell	471	1045	927	88,71	118	11,29	334	316	94,61	18	5,39
Priorat	206	502	439	87,45	63	12,55	128	120	93,75	8	6,25
Ribera d'Ebre	222	480	405	84,38	75	15,63	117	109	93,16	8	6,84
Ripollès	87	124	108	87,1	16	12,9	70	63	90	7	10
Terra Alta	216	339	305	89,97	34	10,03	102	96	94,12	6	5,88
Urgell	431	839	756	90,11	83	9,89	293	279	95,22	14	4,78
Comarques rurals intermèdies											
Alt Camp	292	580	495	85,34	85	14,66	153	141	92,16	12	7,84
Alt Empordà	576	1.168	1.005	86,04	163	13,96	472	445	94,28	27	5,72
Alt Penedès	509	1.186	1.042	87,86	144	12,14	281	253	90,04	28	9,96
Alt Urgell	173	372	314	84,41	58	15,59	147	142	96,6	5	3,4
Anoia	276	528	467	88,45	61	11,55	209	198	94,74	11	5,26
Bages	343	583	509	87,31	74	12,69	284	256	90,14	28	9,86
Baix Empordà	318	719	635	88,32	84	11,68	267	261	97,75	6	2,25
Berguedà	169	303	256	84,49	47	15,51	141	131	92,91	10	7,09
Cerdanya	104	167	143	85,63	24	14,37	88	79	89,77	9	10,23
Garrotxa	192	403	341	84,62	62	15,38	167	154	92,22	13	7,78
Osona	686	1.363	1.220	89,51	143	10,49	583	552	94,68	31	5,32
Pla de l'Estany	153	322	268	83,23	54	16,77	130	117	90	13	10
Segarra	275	366	340	92,9	26	7,1	215	207	96,28	8	3,72
Segrià	1.494	3.412	3.094	90,68	318	9,32	879	814	92,61	65	7,39
Selva	207	582	483	82,99	99	17,01	162	145	89,51	17	10,49
Solsonès	144	224	196	87,5	28	12,5	107	98	91,59	9	8,41
Comarques urbanes											
Baix Camp	508	1.090	902	82,75	188	17,25	287	251	87,46	36	12,54
Baix Llobregat	145	341	314	92,08	27	7,92	76	72	94,74	4	5,26
Baix Penedès	146	273	244	89,38	29	10,62	96	83	86,46	13	13,54
Barcelonès	20	35	30	85,71	5	14,29	18	14	77,78	4	22,22
Garraf	58	115	97	84,35	18	15,65	43	42	97,67	1	2,33
Gironès	245	601	514	85,52	87	14,48	205	194	94,63	11	5,37
Maresme	366	1307	1.106	84,62	201	15,38	204	192	94,12	12	5,88
Tarragonès	205	396	347	87,63	49	12,37	115	102	88,7	13	11,3
Vallès Occidental	99	200	176	88	24	12	71	64	90,14	7	9,86
Vallès Oriental	312	642	571	88,94	71	11,06	234	216	92,31	18	7,69
Catalunya	12.312	26.285	22.589	85,94	3.696	14,06	8.532	7.886	92,43	646	7,57

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Cens agrari

Idees clau

- Hi ha un important desequilibri pel que fa als caps de les explotacions segons el gènere: la gran majoria són homes.
- A les explotacions agràries de comarques rurals, encara és més difícil trobar dones com a caps d'explotació que a les explotacions en zones urbanes.
- La gran majoria de la mà d'obra assalariada a les explotacions són homes (més del 80% en la majoria de comarques, indistintament si es tracta de rurals o urbanes).

4.6.2 Titularitat de les explotacions agràries

A fi de conèixer en detall la situació de la dona al camp català, s'analitza la titularitat segons gènere de les explotacions agràries catalanes utilitzant les dades procedents de la declaració única agrària (DUN) que gestiona el DARP.

La DUN consisteix en una declaració anual que obligatòriament ha de fer la persona titular de l'explotació agrària que vulgui sol·licitar determinats ajuts i/o hagi d'efectuar determinades declaracions. Amb aquest sistema unificat de declaració de superfície i de dades ramaderes, el DARP coneix anualment la situació del sector agrari català i les necessitats reals de les explotacions, i, al mateix temps, disposa de la informació suficient als efectes de la concessió i el control dels ajuts a les explotacions.

L'evolució de les dones titulars d'explotacions en el període 2013-2015 es manté força constant i no s'hi observen grans diferències, tot i que ha seguit una lleugera tendència decreixent: ha passat del 29,1% l'any 2013 al 28,64% l'any 2015. En termes absoluts, estem parlant d'una disminució de 1.900 dones titulars d'explotacions en aquest període. Aquesta mateixa evolució també s'observa en el cas dels homes titulars d'explotacions. En canvi, en aquest període s'observa un petit increment de les entitats jurídiques, que l'any 2013 representaven un 9,77% i, en canvi, l'any 2015 eren gairebé un punt per sobre, el 10,77%.

Taula 31. Evolució de la titularitat de les explotacions agràries segons el gènere

Any	Dones titulars d'explotació	% dones titulars	Homes titulars d'explotació	% homes titulars	Entitats jurídiques	% entitats jurídiques	Nombre total
2015	16.174	28,64	34.252	60,66	6.041	10,70	56.467
2014	16.892	29,01	35.436	60,85	5.910	10,15	58.238
2013	18.074	29,10	37.973	61,13	6.067	9,77	64.114

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació

La taula 32 mostra els valors absoluts de dones titulars d'explotacions per a l'any 2015. En l'anàlisi conjunta de Catalunya, s'observa que la majoria de les explotacions són d'homes (60,67%) per un 28,64% de dones titulars. La resta, aproximadament el 10%, correspon a entitats jurídiques.

Taula 32. Titularitat de les explotacions agràries a Catalunya segons gènere i comarca, 2015

	Dona	% dona	Home	% home	Jurídiques	% jurídiques	Total
Comarques rurals							
Alta Ribagorça	20	21,51	58	62,37	15	16,13	93
Baix Ebre	2.047	40,74	2.803	55,79	174	3,46	5.024
Conca de Barberà	412	30,14	904	66,13	51	3,73	1.367
Garrigues	871	27,56	2.077	65,73	212	6,71	3.160
Montsià	1.219	36,6	1.909	57,31	203	6,09	3.331
Noguera	979	25,82	2.362	62,31	450	11,87	3.791
Pallars Jussà	289	30,23	573	59,94	94	9,83	956
Pallars Sobirà	52	20,16	147	56,98	59	22,87	258
Pla d'Urgell	65	18,26	197	55,34	94	26,40	356
Priorat	405	31,32	780	60,32	108	8,35	1.293
Ribera d'Ebre	675	37,9	1.040	58,39	66	3,71	1.781
Ripollès	71	22,05	202	62,73	49	15,22	322
Terra Alta	734	35,74	1.274	62,03	46	2,24	2.054
Urgell	774	29,47	1.671	63,63	181	6,89	2.626
Val d'Aran	13	10,92	86	72,27	20	16,81	119
Comarques rurals intermèdies							
Alt Camp	520	29,55	1.172	66,59	68	3,86	1.760
Alt Empordà	370	23,52	853	54,23	350	22,25	1.573
Alt Penedès	554	29,96	1.091	59	204	11,03	1.849
Alt Urgell	90	20,59	245	56,06	102	23,34	437
Anoia	310	27,51	691	61,31	126	11,18	1.127
Bages	249	22,02	667	58,97	215	19,01	1.131
Baix Empordà	156	20,05	410	52,7	212	27,25	778
Berguedà	113	22,03	305	59,45	95	18,52	513
Cerdanya	63	21,28	159	53,72	74	25	296
Garrotxa	151	25,08	330	54,82	121	20,1	602
Osona	225	15,83	786	55,31	410	28,85	1.421
Pla de l'Estany	673	27,66	1.506	61,9	254	10,44	2.433
Segarra	640	30,84	1.319	63,57	116	5,59	2.075
Segrià	1.150	19,65	3.779	64,58	923	15,77	5.852
Selva	100	21,01	273	57,35	103	21,64	476
Solsonès	168	26,21	401	62,56	72	11,23	641
Comarques urbanes							
Baix Camp	1.092	35,96	1.784	58,74	161	5,30	3.037
Baix Llobregat	39	15,66	171	68,67	39	15,66	249
Baix Penedès	204	28,22	466	64,45	53	7,33	723
Barcelonès		0	3	75	1	25	4
Garraf	19	18,1	65	61,9	21	20	105
Gironès	122	22,18	296	53,82	132	24	550
Maresme	25	11,63	122	56,74	68	31,63	215
Tarragonès	330	30,33	705	64,8	53	4,87	1.088
Vallès Occidental	31	14,62	125	58,96	56	26,42	212
Vallès Oriental	126	18,21	390	56,36	176	25,43	692
Catalunya	16.146	28,64	34197	60,67	6.027	10,69	56.370

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació

Si analitzem aquestes dades respecte del total d'explotacions de Catalunya, veiem com el 25,12% de les explotacions que tenen com a titular una dona són en territori rural, mentre que només el 3,53% correspon a zones urbanes.

Taula 33. Titularitat de les explotacions agràries a Catalunya segons gènere i grau de ruralitat, 2015

	Dona	% dona	Home	% home	Jurídiques	% jurídiques	Total
Rural	14.158	25,12	30.070	53,34	5.267	9,34	49.495
rural	8.626	15,30	16.083	28,53	1.822	3,23	26.531
rural intermedi	5.532	9,81	13.987	24,81	3.445	6,11	22.964
Urbà	1.988	3,53	4.127	7,32	760	1,35	6.875
Catalunya	16.146	28,64	34.197	60,67	6.027	10,69	56.370

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació

4.6.2.1 L'explotació agrària prioritària

Atès que moltes explotacions no tenen prou dimensió per poder ser competitives, s'utilitza, com a referència bàsica, el concepte d'explotació agrària prioritària, ja sigui de caire familiar o cooperatiu, per poder establir línies d'ajudes orientades a la seva modernització, millora de la competitivitat i professionalització i el relleu generacional d'explotacions petites i mitjanes.

Mitjançant el reconeixement d'una explotació agrària com a prioritària, s'aconsegueixen beneficis fiscals i un tracte preferent en certs supòsits com ara la contractació d'assegurances, l'accés a activitats formatives, la concessió d'ajuts, etc.

Una EAP és una explotació agrària que permet l'ocupació, almenys, d'una unitat de treball agrari (UTA) i la rendibilitat que se n'obté no és inferior al 35% ni superior al 120% de la renda de referència⁷.

La persona titular ha de reunir una sèrie de requisits: ser agricultor/a professional (article 2.5 Llei 19/1995); posseir un nivell de capacitació agrària suficient; estar donat/ada d'alta al règim especial de treballadors/es per compte propi a la secció agrària, i viure a la comarca on s'ubica l'explotació.

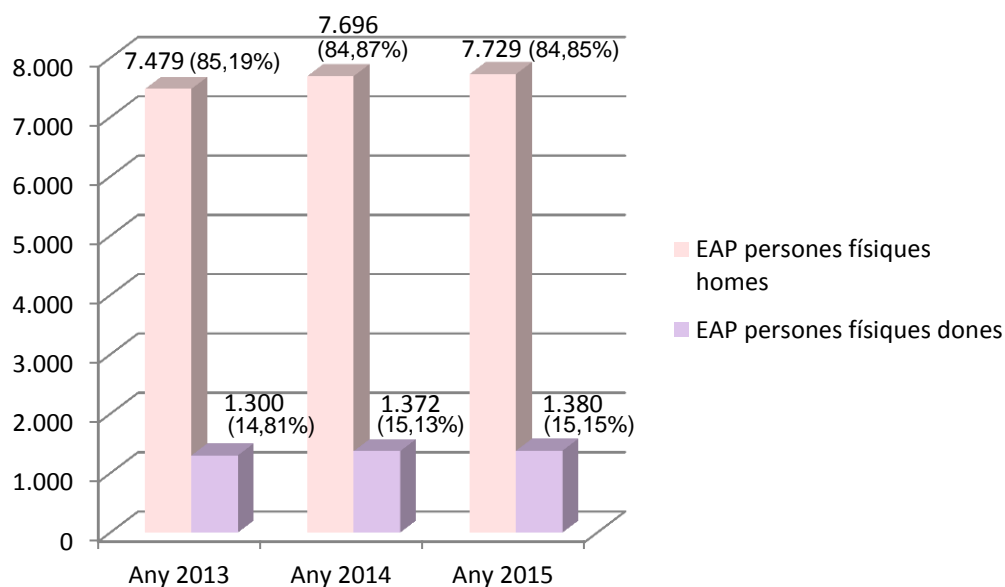
⁷ Manual d'ajuts. DUN 2016

La condició de prioritària ens indica, en un principi, que són explotacions amb unes necessitats específiques, i que la incorporació formal de les dones a aquestes explotacions, i, per tant, també als seus rendiments, n'implica un reforçament del desenvolupament, la modernització i la innovació. La visibilització d'aquestes dones mitjançant el seu estatus professional reforça la diversificació i innovació de les petites i mitjanes explotacions i la professionalització de l'activitat agrària.

Pel que fa les EAP on la dona és titular, les dades del Registre d'Explotacions Agràries Prioritàries gestionat pel DARP mostren un increment entre els anys 2013 i 2015, i especialment entre els anys 2013 i 2014. El gràfic següent, que no inclou les explotacions de titularitat jurídica, reflecteix un increment any rere any del nombre d'EAP, i també del nombre de dones titulars.

Gràfic 5. Titularitat i percentatge per gènere de les explotacions agràries prioritàries físiques

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació

4.6.2.2 L'exploració agrària segons l'Orientació Tecnicoeconòmica (OTE)

Una altra aproximació a la dona del món rural és veure en quins sectors, d'entre els agraris, trobem més dones i si hi ha diferències a escala comarcal. Per això, s'analitza la titularitat de les explotacions agràries de Catalunya per gènere i segons la seva orientació tecnicoeconòmica.

La taula 34, que mostra la suma d'explotacions segons l'Orientació Tecnicoeconòmica (OTE), dóna una idea d'allò que anticipàvem, ja que, en general, la majoria de les explotacions tenen homes com a titulars. S'observa, però, com, en alguns casos, com ara els sectors de l'arròs, la vinya, la fruita (dolça i seca) i les hortalisses, la dona pren una major importància en comparació amb el que passa en altres sectors. Per exemple, en el cas de l'arròs o els cítrics, la dona representa al voltant del 36% de la titularitat de les explotacions, mentre que en sectors com el boví (especialment el boví lleter) o el sector porcí només hi trobem un 4,46% de les explotacions amb dones titulars en el primer cas i un 9,12% en el segon.

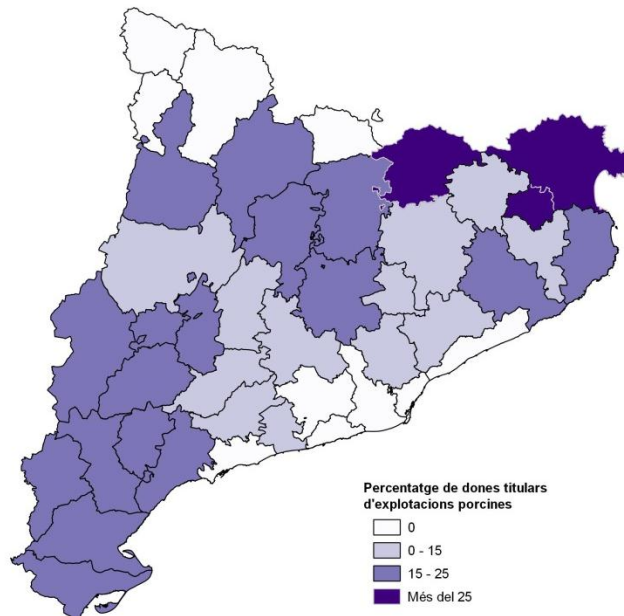
Taula 34. Titularitat de les explotacions segons gènere i OTE, 2015

Orientació productiva	Dona	% dona	Home	% home	Jurídiques	% jurídiques	Total general
151 Cerealicultura (diferent d'arròs), oleaginoses i proteaginoses	9.032	33,92	15.915	59,77	1.680	6,31	26.627
152 Arròs	1.448	36,68	2.173	55,04	327	8,28	3.948
163 Horta fresca a l'aire lliure	928	24,77	2.385	63,67	433	11,56	3.746
166 Cultius generals variats	1.682	31,66	3.154	59,36	477	8,98	5.313
211 Hortícoles especialitzades	585	23,39	1.600	63,97	316	12,63	2.501
212 Floricultura i plantes ornamentals	63	15,11	218	52,28	136	32,61	417
233 Hortícoles amb cultius variats	27	17,53	100	64,94	27	17,53	154
350 Vitícoles	4.495	28,13	9.892	61,91	1.590	9,95	15.977
361 Fructícoles (diferent de cítrics i closca)	1.991	15,47	8.893	69,1	1.986	15,43	12.870
362 Cítrics	1.138	36	1.645	52,04	378	11,96	3.161
363 Fruits de closca	3.831	35,62	6.597	61,33	328	3,05	10.756
370 Oliveres	14.006	37,68	22.367	60,18	795	2,14	37.168
380 Combinacions cultius permanents	1.094	32,17	2.208	64,92	99	2,91	3.401
381 Fruits de closca i olivera	2.519	33,02	4.949	64,88	160	2,1	7.628
382 Fruits de closca i vinya	444	29,88	1.002	67,43	40	2,69	1.486
383 Olivera i vinya	276	23,77	830	71,49	55	4,74	1.161
384 Fruïtes i cítrics	34	27,87	83	68,03	5	4,1	122
450 Boví lleter	72	4,46	474	29,33	1.070	66,21	1.616
460 Boví de carn	679	18,41	1.582	42,88	1.428	38,71	3.689
470 Combinació de boví de llet i carn	4	6,78	34	57,63	21	35,59	59
481 Ovins	195	15,14	880	68,32	213	16,54	1.288
482 Combinat boví i ovins	23	17,83	62	48,06	44	34,11	129
483 Cabrum	122	21,9	360	64,63	75	13,46	557
484 Herbívors combinats	89	17,38	364	71,09	59	11,52	512
510 Porcí	598	9,12	3.742	57,07	2.217	33,81	6.557
520 Avícola	199	14,53	695	50,73	476	34,74	1.370
530 Combinacions granívors	52	11,61	264	58,93	132	29,46	448
610 Policultiu	1.655	21,48	5.262	68,28	789	10,24	7.706
611 Hortalisses i conreus permanents	12	35,29	21	61,76	1	2,94	34
612 Grans cultius i hortalisses	2	100	0	0	0	0	2
614 Grans cultius i conreus permanents	81	24,04	220	65,28	36	10,68	337
830 Combina grans cultius i herbívors	97	11,66	517	62,14	218	26,2	832
843 Apicultura	112	21,5	369	70,83	40	7,68	521
900 No classificat	3388	24,4	8.261	59,5	2.235	16,1	13.884
902 Conills	106	18,86	359	63,88	97	17,26	562
903 Èquids	61	21,79	184	65,71	35	12,5	280
Total general	51.140	28,92	107.661	60,89	18.018	10,19	176.819

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació

Mapa 16. Titularitat de la dona en les explotacions del sector porcí, 2016

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Servei d'Informació Ramadera (SIR), DARP

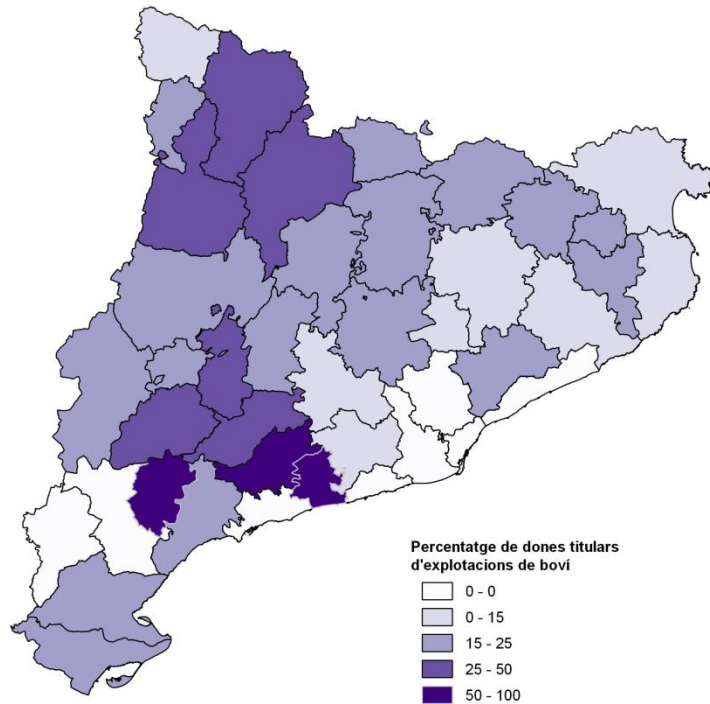
Dins de la producció final agrària catalana (PFA), la producció ramadera té un pes del 65%⁸ davant del 32% de les produccions agrícoles. Dins del sector ramader, la producció porcina és la que té més importància. Des d'un punt de vista de gènere, el sector porcí no té cap dona titular en 10 comarques i solament en 3 comarques (Ripollès, Pla de l'Estany i Alt Empordà) el percentatge d'explotacions porcínes amb dona titular és superior al 25%.

Un altre sector ramader important des del punt de vista econòmic però també territorial és el sector boví. És dels sectors que juntament amb el d'oví-cabrum tenen més presència de dones titulars amb una mitjana territorial que supera el 20%. Destaquen a les comarques de muntanya i a la zona del Segrià.

⁸ Dades bàsiques de l'agroalimentació a Catalunya 2016. DARP

Mapa 17. Titularitat de la dona en les explotacions del sector boví, 2016

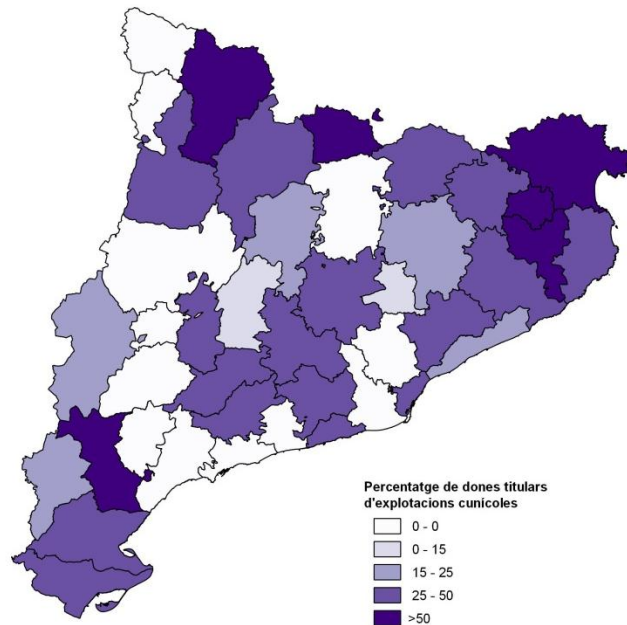

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Servei d'Informació Ramadera (SIR), DARP

Així mateix, tot i ser anecdòtic, la meitat de les explotacions bovines que hi ha a les comarques de l'Alt Camp, el Baix Penedès i el Priorat estan regentades per una dona.

Mapa 18. Titularitat de la dona en les explotacions del sector cunícola, 2016

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Servei d'Informació Ramadera (SIR), DARP

Tradicionalment, el sector cunícola era principalment de la dona, que en tenia cura i l'emprava com a complement de l'economia familiar. Actualment, el seu pes en la PFA és solament de l'1,23%. Quan això s'analitza des d'un punt de vista de gènere, s'observa que, en les comarques que hi ha explotacions cunícoles, moltes són de titularitat femenina. Destaquen el Bages, el Berguedà i Osona pel seu pes en el sector.

4.6.2.3 L'explotació agrària de producció ecològica i integrada

Una altra dada que pot ser d'interès és conèixer la presència de la dona en aquelles explotacions que empen sistemes de producció especialment respectuosos envers el medi ambient.

S'analitzen des del punt de vista de gènere on estan situades aquestes explotacions i qui n'és el titular a fi de buscar possibles diferències de gènere per tipus de sistema productiu ecològic i integrat, per cada comarca.

A primer cop d'ull, destaca el fet que la majoria d'explotacions ecològiques, ja siguin agrícoles o ramaderes, són a les comarques rurals, especialment a les zones de muntanya. Dins d'aquestes, les comarques amb més explotacions de ramaderia ecològica se situen al Pallars Jussà, el Pallars Sobirà, el Ripollès i l'Alta Ribagorça. Aquestes mateixes comarques presenten els majors nombres d'explotacions agrícoles ecològiques.

Per la seva banda, a les zones rurals intermèdies, destaca la presència d'explotacions agrícoles ecològiques a comarques gironines com l'Alt Empordà, la Cerdanya i la Garrotxa; a les comarques de Tarragona, com l'Alt Camp i l'Alt Penedès, i a les comarques centrals, com el Bages i el Berguedà. També val la pena fixar-se que a la plana de Lleida, i concretament al Segrià i a les Garrigues, es concentra la majoria d'explotacions de producció integrada.

Taula 35. Explotacions de producció ecològica i integrada per comarques, 2015

	Expl. agrària ecològica	Expl. ramadera ecològica	Expl. producció integrada
Comarques rurals			
Alta Ribagorça	46	46	1
Baix Ebre	25	1	85
Conca de Barberà	10	2	14
Garrigues	32	1	534
Montsià	9	3	52
Noguera	9	2	110
Pallars Jussà	80	72	2
Pallars Sobirà	95	93	0
Pla d'Urgell	9	5	1
Priorat	17	1	39
Ribera d'Ebre	18	3	129
Ripollès	89	88	0
Terra Alta	24	0	36
Urgell	11	1	60
Val d'Aran	13	13	1
Comarques rurals			
Alt Camp	30	1	90
Alt Empordà	38	22	74
Alt Penedès	74	3	107
Alt Urgell	27	27	0
Anoia	21	9	15
Bages	34	18	6
Baix Empordà	9	3	39
Berguedà	34	33	0
Cerdanya	40	38	0
Garrotxa	38	29	0
Osona	23	19	0
Pla de l'Estany	1	0	79
Segarra	6	3	1
Segrià	19	1	1.137
Selva	8	5	13
Solsonès	10	8	0
Comarques urbanes			
Baix Camp	10	3	171
Baix Llobregat	8	2	4
Baix Penedès	8	0	8
Barcelonès	0	0	0
Garraf	1	0	4
Gironès	12	7	5
Maresme	14	1	3
Tarragonès	3	0	61
Vallès Occidental	8	3	0
Vallès Oriental	15	8	0
Catalunya	978	574	2.889

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació

Si ens fixem en la taula 36, i fem una anàlisi segons la presència de la dona com a titular d'explotacions ecològiques, es pot apreciar que el 15,8% de les explotacions d'agricultura ecològica situades a territori rural corresponen a dones, mentre que el 57,17% a homes. En aquesta mateixa tipologia d'explotacions per zones urbanes, el percentatge de dones titulars disminueix fins al 13,92% i el d'homes fins al 49,37%, i el pes de les explotacions amb titularitat d'entitats jurídiques és més important. Per tant, les dones tindrien més pes com a titulars d'explotacions ecològiques a les zones rurals que a les urbanes, encara que en una proporció encara molt menor a la dels homes.

Un fet similar s'observa en l'anàlisi de les explotacions de ramaderia ecològica, ja que a les comarques rurals les dones representen un 15,27%, mentre que a les comarques urbanes aquest percentatge representa el 12,5%. En el cas dels homes, destaca que la proporció d'homes titulars d'explotacions de ramaderia ecològica a les zones rurals és força més gran que les zones urbanes, on predominen les explotacions d'entitats jurídiques que representen la meitat de les explotacions.

Això indica que la titularitat d'explotacions agràries ecològiques continua tenint un perfil majoritàriament masculí si ho comparem per gènere. De tota manera, en línies generals es pot deduir que a les comarques urbanes les diferències de gènere en la titularitat d'explotacions ecològiques es redueixen lleugerament si ho comparem amb els territoris més rurals.

Taula 36. Explotacions de producció ecològica i integrada segons titularitat, 2015

	Dones			Homes			Jurídiques		
	Agrària ecològica	Ramadera ecològica	Producció integrada	Agrària ecològica	Ramadera ecològica	Producció integrada	Agrària ecològica	Ramadera ecològica	Producció integrada
Rural	15,80	15,27	15,62	57,17	57,09	66,97	27,03	27,64	17,41
rural	14,78	12,69	18,8	60,16	60,12	68,98	25,05	27,19	12,22
rural intermedi	16,99	19,18	13,45	53,64	52,51	65,6	29,37	28,31	20,95
Urbà	13,92	12,5	16,41	49,37	37,5	65,23	36,71	50	18,36
Catalunya	15,64	15,16	15,69	56,54	56,27	66,82	27,81	28,57	17,49

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació

La taula 37 mostra els percentatges de cada tipus d'explotació ecològica segons els titulars siguin dones, homes o entitats jurídiques. Així, per exemple, en el cas d'Osona, el 60,87% de les explotacions ramaderes ecològiques tenen homes com a titulars, mentre que només un 13% correspon a dones titulars.

Hi ha una majoria d'explotacions ecològiques amb titularitat d'homes, excepte en casos puntuals com el Segrià, on totes les explotacions ramaderes ecològiques són de dones (possiblement perquè es tracti d'una minoria de model ecològic). Tot i així, també s'observa que hi ha més presència de la dona com a titular d'explotacions agràries ecològiques a les comarques rurals i rurals intermèdies que a les zones urbanes. Per exemple, destaca el 24% d'explotacions agrícoles ecològiques amb titularitat de dones al Baix Ebre, o més del 33% de les explotacions ramaderes ecològiques que tenen dones com a titulars a les comarques de l'Alt Penedès i el Baix Empordà.

Segons les dades del CCPAE, no s'observen diferències si analitzem els registrats sota l'epígraf de productor i transformador.

Taula 37. Pes de la dona a les explotacions agràries ecològiques i integrades per comarques, 2015

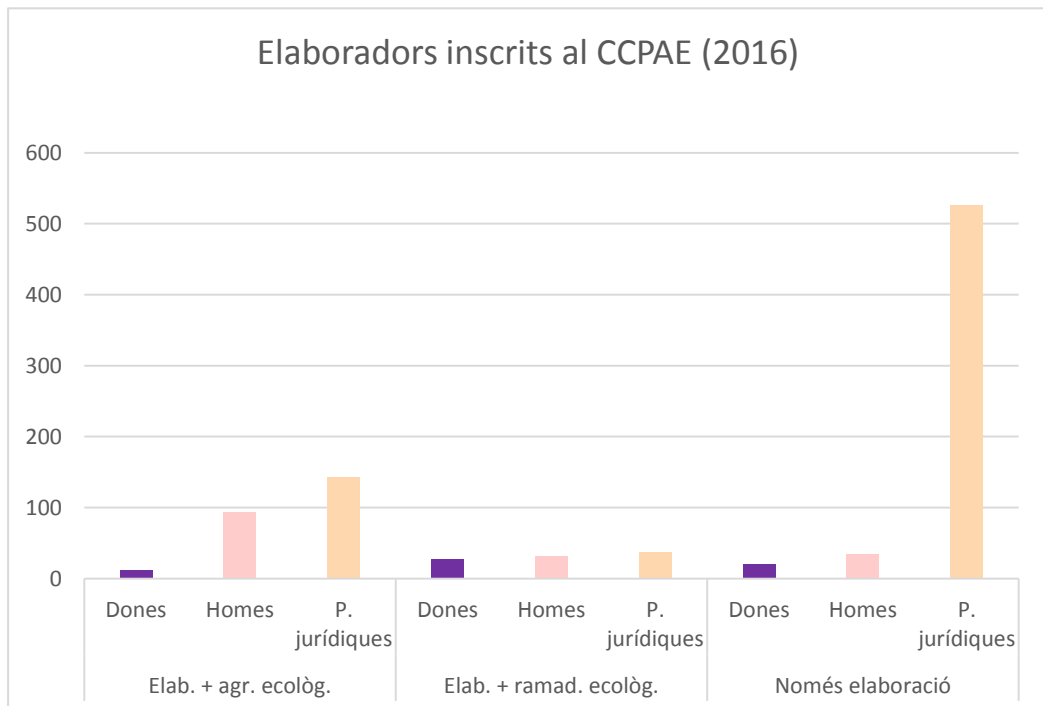
	Dones			Homes			Jurídiques		
	Agrària ecològica	Ramadera ecològica	Producció integrada	Agrària ecològica	Ramadera ecològica	Producció integrada	Agrària ecològica	Ramadera ecològica	Producció integrada
Comarques rurals									
Alta Ribagorça	10,87	10,87	0	67,39	67,39	0	21,74	21,74	100
Baix Ebre	24	0	21,18	56	0	48,24	20	100	30,59
Conca de Barberà	10	0	0	60	50	92,86	30	50	7,14
Garrigues	21,88	0	19,1	50	100	74,91	28,13	0	5,99
Montsià	11,11	33,33	19,23	77,78	66,67	48,08	11,11	0	32,69
Noguera	33,33	0	12,73	55,56	100	66,36	11,11	0	20,91
Pallars Jussà	13,75	12,5	0	57,5	56,94	100	28,75	30,56	0
Pallars Sobirà	14,74	15,05	0	51,58	51,61	0	33,68	33,33	0
Pla d'Urgell	11,11	0	0	55,56	60	100	33,33	40	0
Priorat	17,65	0	23,08	52,94	100	69,23	29,41	0	7,69
Ribera d'Ebre	5,56	0	20,16	77,78	100	68,99	16,67	0	10,85
Ripollès	13,48	13,64	0	60,67	60,23	0	25,84	26,14	0
Terra Alta	16,67	0	33,33	70,83	0	66,67	12,5	0	0
Urgell	18,18	0	15	72,73	100	63,33	9,09	0	21,67
Val d'Aran	7,69	7,69	0	92,31	92,31	100	0	0	0
Comarques rurals intermèdies									
Alt Camp	13,33	0	15,56	80	100	82,22	6,67	0	2,22
Alt Empordà	23,68	27,27	2,7	23,68	22,73	50	52,63	50	47,3
Alt Penedès	18,92	33,33	18,69	48,65	0	62,62	32,43	66,67	18,69
Alt Urgell	25,93	25,93	0	59,26	59,26	0	14,81	14,81	0
Anoia	4,76	0	13,33	71,43	88,89	53,33	23,81	11,11	33,33
Bages	11,76	16,67	0	55,88	50	50	32,35	33,33	50
Baix Empordà	11,11	33,33	0	33,33	66,67	23,08	55,56	0	76,92
Berguedà	20,59	21,21	0	55,88	54,55	0	23,53	24,24	0
Cerdanya	20	21,05	0	40	42,11	0	40	36,84	0
Garrotxa	15,79	10,34	0	60,53	65,52	0	23,68	24,14	0
Osona	13,04	10,53	0	60,87	63,16	0	26,09	26,32	0
Pla de l'Estany	0	0	16,46	100	0	59,49	0	0	24,05
Segarra	0	0	100	83,33	66,67	0	16,67	33,33	0
Segrià	10,53	100	13,37	63,16	0	68,16	26,32	0	18,47
Selva	12,5	20	46,15	37,5	40	30,77	50	40	23,08
Solsonès	30	25	0	60	62,5	0	10	12,5	0
Comarques urbanes									
Baix Camp	10	0	17,54	50	33,33	67,25	40	66,67	15,20
Baix Llobregat	25	0	0	50	100	50	25	0	50
Baix Penedès	12,5	0	12,5	75	0	62,5	12,5	0	25
Barcelonès	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Garraf	0	0	0	0	0	50	100	0	50
Gironès	0	0	0	58,33	42,86	40	41,67	57,14	60
Maresme	21,43	0	0	57,14	100	0	21,43	0	100
Tarragonès	0	0	18,03	66,67	0	67,21	33,33	0	14,75
Vallès Occidental	12,5	66,67	0	37,5	0	0	50	33,33	0
Vallès Oriental	20	12,5	0	26,67	25	0	53,33	62,5	0
Catalunya	15,64	15,16	15,68	56,54	56,27	66,81	27,81	28,57	17,51

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació

Si fem un cop d'ull al gràfic 6, hi trobarem la comparació entre homes i dones elaboradors de productes ecològics. Val la pena remarcar que el biaix entre homes i dones es redueix en aquest subsector i arriba a ser pràcticament inexistent en el cas dels elaboradors vinculats amb la ramaderia ecològica.

Gràfic 6. Elaboradors de productes ecològics, 2016

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Consell Català de la Producció Agrària Ecològica (CCPAE)

Idees clau

- A Catalunya, gairebé dues terceres parts de les explotacions són titularitat d'homes (60,67%) i un 28,64% de dones.
- De les explotacions que tenen com a titular una dona, el 25,12% correspon a territoris rurals, mentre que només el 3,53% correspon a zones urbanes.
- Com a titulars d'explotacions ecològiques, les dones tindrien més pes a les zones rurals que a les urbanes, tot i que en una proporció encara molt menor a la dels homes.
- Segons l'orientació agrària, encara que la majoria de les explotacions tenen homes com a titulars, s'observa com en els sectors de l'arròs, la vinya i el vitícola, la fruita (dolça i seca) i les hortalisses la dona pren una major importància en comparació amb el que passa en altres sectors.
- En les explotacions de producció ecològica i integrada, predomina la titularitat masculina.
- En el cas d'elaboradors de productes ecològics, el biaix entre homes i dones és menor.

4.6.3 La incorporació de la dona al sector agrari

El relleu generacional és un factor clau en el sector agrari. Tot seguit, analitzem la incorporació de joves a l'activitat agrària segons el gènere durant el període 2007-2015 a Catalunya.

A simple vista, s'observa que no hi ha hagut grans canvis, ja que el percentatge de dones que s'incorporen continua representant aproximadament una quarta part del total. L'any 2010, s'aprecia un lleuger augment de dones que es van incorporar, fins al 30% del total de joves, però aquest percentatge va decaure al 23,93% l'any 2011. Posteriorment, es torna a situar al voltant del 25%, exceptuant l'any 2014 on s'observa una baixada fins al 21,43% de dones joves que s'incorporen, dada segurament causada per la situació d'inici del PDR 2014-2020. Les darreres dades relatives a l'any 2015 indiquen un retorn a la tendència, ja que, del total de la incorporació de joves, un 75,9% correspon a homes i un 24,1% a dones.

Taula 38. Evolució de la incorporació de joves al sector agrari català per gènere

Any	Gènere	Sol·licituds	Aprovats	% aprovats
2015	Homes	615	589	75,9
	Dones	196	187	24,1
2014	Homes	23	22	78,57
	Dones	8	6	21,43
2013	Homes	399	355	73,96
	Dones	140	125	26,04
2012	Homes	286	263	74,29
	Dones	103	91	25,71
2011	Homes	267	248	76,07
	Dones	95	78	23,93
2010	Homes	226	211	69,41
	Dones	97	93	30,59
2009	Homes	176	153	75
	Dones	61	51	25
2008	Homes	212	164	72,57
	Dones	91	62	27,43
2007	Homes	77	64	73,56
	Dones	30	23	26,44

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació

Per copsar possibles diferències de gènere des d'un punt de vista territorial, fem l'anàlisi de la incorporació de joves per comarques. Es pot apreciar com es compleix una relació clarament majoritària d'homes, tret d'algunes comarques rurals on el percentatge de dones joves que s'hi incorporen ja representa el 45,83%, com és el cas de la Segarra, el 37,5% com és el cas del Pallars Sobirà i el 38,89% del total de joves a l'Alt Penedès. En altres comarques com el Solsonès i el Berguedà, aquests percentatges també superen la tercera part del total de joves.

A les zones urbanes, és molt més complicat trobar percentatges significatius de dones joves que s'hi incorporen, llevat de la comarca del Maresme, on sí que s'observa que una tercera part dels joves que s'hi incorporen són dones (33,33%).

Taula 39. Joves que es volen incorporar a l'activitat agrària per gènere i comarca, sol·licituds 2015

	Sol·licituds itinerari DUN	Gènere		Percentatge	
		Dones	Homes	Dones	Homes
Comarques rurals					
Alta Ribagorça	4	1	3	25	75
Baix Ebre	24	7	17	29,17	70,83
Conca de Barberà	23	5	18	21,74	78,26
Garrigues	41	8	33	19,51	80,49
Montsià	31	2	29	6,45	93,55
Noguera	76	13	63	17,11	82,89
Pallars Jussà	23	7	16	30,43	69,57
Pallars Sobirà	16	6	10	37,5	62,5
Pla d'Urgell	19	4	15	21,05	78,95
Priorat	9	1	8	11,11	88,89
Ribera d'Ebre	27	6	21	22,22	77,78
Ripollès	12	4	8	33,33	66,67
Terra Alta	33	9	24	27,27	72,73
Urgell	25	7	18	28	72
Val d'Aran	1	0	1	0	100
Comarques rurals intermèdies					
Alt Camp	21	4	17	19,05	80,95
Alt Empordà	23	6	17	26,09	73,91
Alt Penedès	18	7	11	38,89	61,11
Alt Urgell	12	3	9	25	75
Anoia	17	4	13	23,53	76,47
Bages	19	4	15	21,05	78,95
Baix Empordà	7	2	5	28,57	71,43
Berguedà	13	5	8	38,46	61,54
Cerdanya	9	3	6	33,33	66,67
Garrotxa	19	5	14	26,32	73,68
Osona	30	6	24	20	80
Pla de l'Estany	9	1	8	11,11	88,89
Segarra	24	11	13	45,83	54,17
Segrià	104	24	80	23,08	76,92
Selva	9	1	8	11,11	88,89
Solsonès	24	9	15	37,5	62,5
Comarques urbanes					
Baix Camp	12	2	10	16,67	83,33
Baix Llobregat	12	2	10	16,67	83,33
Baix Penedès	10	3	7	30	70
Barcelonès	1	1	0	100	0
Garraf	2	0	2	0	100
Gironès	10	2	8	20	80
Maresme	18	6	12	33,33	66,67
Tarragonès	7	1	6	14,29	85,71
Valles Occidental	4	1	3	25	75
Vallès Oriental	13	3	10	23,08	76,92
Catalunya	811	196	615	24,17	75,83

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació

A continuació, es pot observar com es distribueix aquesta incorporació de joves segons gènere i grau de ruralitat de cada zona. D'aquesta manera, podem veure com el percentatge de dones joves que s'incorporen a les comarques rurals és més important que a les zones urbanes. Cal recordar que les zones rurals intermèdies tenen més densitat de població, i, per tant, més possibilitats de concentrar serveis i altres infraestructures que incideixen directament en la qualitat, tots aspectes importants a l'hora de triar quedar-se al camp.

Taula 40. Sol·licituds d'incorporació per gènere i grau de ruralitat, 2015

	Sol·licituds itinerari DUN	Gènere		Percentatge	
		Dones	Homes	Dones	Homes
Rural	722	175	547	24,24	75,76
rural	364	80	284	21,98	78,02
rural intermedi	358	95	263	26,54	73,46
Urbà	89	21	68	23,60	76,40
Catalunya	811	196	615	24,17	75,83

Font: elaboració pròpia a partir de dades del Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació

Idees clau

- El percentatge de dones que s'incorporen a l'activitat agrària continua representant aproximadament una quarta part del total de joves, però mostra una certa tendència a l'alça.
- El percentatge de dones joves que s'incorporen a les comarques rurals és clarament més important que a les zones urbanes.
- Dins de les zones rurals, les comarques de grau intermedi presenten més dones.

4.6.4 Escoles de Capacitació Agrària (ECA)

La formació en l'àmbit agrari és clau a l'hora de gestionar una explotació. No solament pel que fa als aspectes tècnics més innovadors dels conreus i la ramaderia, sinó també pel que fa als coneixements de gestió empresarial que capaciten per fer viable qualsevol empresa.

Les peculiaritats del sector fan que calgui disposar de formació molt específica en aquests àmbits. És per això que el DARP disposa d'una xarxa de 14 Escoles de Capacitació Agrària.

Les ECA són centres de formació competents del DARP que tenen la consideració de centres educatius públics regits per la normativa vigent en matèria d'educació. Col·laboren amb el Departament d'Ensenyament en formació reglada per a l'establiment de cicles formatius relacionats amb el sector agrari, agroalimentari, forestal, rural i empresarial.

Tots els joves que s'incorporen a l'activitat agrària han d'acreditar aquests coneixements en el moment de rebre l'ajut d'incorporació o en els dos anys posteriors.

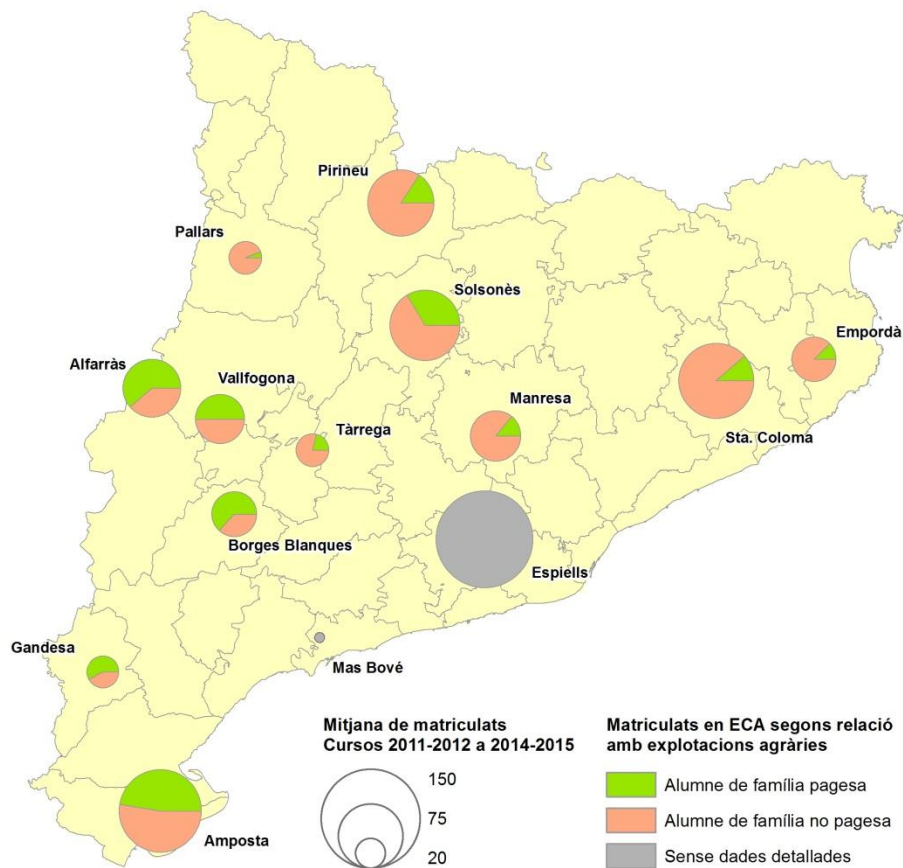
L'anàlisi de l'alumnat que cursa formació reglada a les ECA de Catalunya mostra en certa manera la capacitat de relleu generacional del camp català. I, des del punt de vista de gènere, ens aporta una idea de les expectatives professionals de les dones joves envers el sector i en cada zona territorial en concret.

Com es pot observar al mapa, destaca l'ECA d'Espiells amb gairebé 150 alumnes anuals per sobre de la resta d'escoles. Val a dir que el nombre d'alumnes a les escoles agràries s'ha mantingut força estable els darrers anys. Si ens fixem en l'origen de l'alumnat, es pot copsar que hi ha una important presència d'alumnes que no procedeixen de famílies pageses a la majoria d'escoles. De fet, a la majoria, més de la meitat dels alumnes procedeixen de famílies que no es dediquen a l'activitat agrària, exceptuant les escoles de les comarques de ponent i sud com les ECA d'Alfarràs, les Borges Blanques o la de Gandesa, on encara predomina l'alumnat procedent de famílies pageses. Tot i així, és important destacar aquesta presència significativa de nou alumnat procedent de famílies no pageses, ja que ens indica les expectatives que hi ha sobre el sector agrari.

Mapa 19. Matriculats a les Escoles de Capacitació Agrària i relació familiar amb el sector, 2015

Font: *Atles de la nova ruralitat, 2015*

Analizant els darrers anys i des del punt de vista de gènere, s'observa una tendència general a la baixa en el nombre de dones matriculades a les ECA en formació reglada, amb algunes excepcions com les ECA de Gandesa o de Manresa, on aquesta tendència s'inverteix i augmenta el nombre de dones matriculades respecte del total.

També cal ressaltar el cas de l'ECA de Santa Coloma de Farners, amb una evolució força constant i creixent de la proporció de dones matriculades respecte del total de nous alumnes (excepte els augments que s'observen en el període 2010-2012).

Si tenim en compte que, excepte en el cas de l'ECA del Pirineu, la resta d'ECA presenten més alumnes matriculats en el curs 2014-2015 que els totals de 2008-2009, es pot interpretar que, mentre augmenten el total de nous alumnes matriculats, el pes de dones matriculades és menys important.

D'altra banda, és interessant apuntar que les ECA amb uns percentatges més importants de dones (30% aproximadament) són l'Empordà, Gandesa, Manresa i Tàrrrega, totes en comarques situades en les zones rurals amb més dinamisme socioeconòmic. En el cas de l'ECA de Vallfogona de Balaguer, encara que va mantenir una relació de dones matriculades molt important (gairebé la meitat dels alumnes) durant el període 2008-2012, actualment aquest percentatge se situa al voltant del 20%. Altrament, les ECA de ponent (Alfarràs i les Borges Blanques) i de la zona del Pirineu (Pirineu i Pallars) són les que actualment presenten una relació de dones matriculades més baixa (inferior al 10%).

Taula 41. Evolució de l'alumnat de formació reglada a les ECA per gènere

Escola	Curs	Total matriculats	Homes	Dones	% dones
Alfarràs	2014-2015	61			0
Alfarràs	2013-2014	69	65	4	5,8
Alfarràs	2012-2013	56	51	5	8,9
Alfarràs	2011-2012	51	41	10	19,6
Alfarràs	2010-2011	35	28	7	20
Alfarràs	2009-2010	27	20	7	25,9
Alfarràs	2008-2009	24	18	6	25
Amposta	2014-2015	83			0
Amposta	2013-2014	99	88	11	11,1
Amposta	2012-2013	141	125	16	11,3
Amposta	2011-2012	119	109	10	8,4
Amposta	2010-2011	110	94	16	14,5
Amposta	2009-2010	109	94	16	14,7
Amposta	2008-2009	77	62	15	19,5
Empordà	2014-2015	40			0
Empordà	2013-2014	31	20	11	35,5
Empordà	2012-2013	38	23	15	39,5
Empordà	2011-2012	39	23	16	41
Empordà	2010-2011	31	20	11	35,5
Empordà	2009-2010	26	16	10	38,5
Empordà	2008-2009	29	21	8	27,6
Espiells	2014-2015	147			0
Espiells	2013-2014	147	111	36	24,5
Espiells	2012-2013	145	145		0
Gandesa	2014-2015	27			0
Gandesa	2013-2014	23	15	8	34,8
Gandesa	2012-2013	21	17	4	19
Gandesa	2011-2012	12	10	2	16,7
Gandesa	2010-2011	12	8	4	33,3
Gandesa	2009-2010	12	9	3	25
Gandesa	2008-2009	9	8	1	11,1
Les Borges	2014-2015	30			0
Les Borges	2013-2014	31	31		0

Escola	Curs	Total matriculats	Homes	Dones	% dones
Les Borges	2012-2013	44	43	1	2,3
Les Borges	2011-2012	48	45	3	6,3
Les Borges	2010-2011	42	47	5	11,9
Les Borges	2009-2010	45	29	2	4,4
Les Borges	2008-2009	24	21	3	12,5
Manresa	2014-2015	53			0
Manresa	2013-2014	53	37	16	30,2
Manresa	2012-2013	37	27	10	27
Manresa	2011-2012	43	43		0
Manresa	2010-2011	41	32	9	22
Manresa	2009-2010	37	33	4	10,8
Manresa	2008-2009	41	35	6	14,6
Pirineu	2014-2015	64			0
Pirineu	2013-2014	80	74	6	7,5
Pirineu	2012-2013	72	69	3	4,2
Pirineu	2011-2012	84	73	11	13,1
Pirineu	2010-2011	80	69	11	13,8
Pirineu	2009-2010	78	65	13	16,7
Pirineu	2008-2009	86	69	17	19,8
Santa Coloma	2014-2015	89			0
Santa Coloma	2013-2014	94	85	9	9,6
Santa Coloma	2012-2013	89	80	9	10,1
Santa Coloma	2011-2012	104	91	13	12,5
Santa Coloma	2010-2011	100	81	19	19
Santa Coloma	2009-2010	101	90	11	10,9
Santa Coloma	2008-2009	114	102	12	10,5
Solsonès	2014-2015	90			0
Solsonès	2013-2014	75	64	11	14,7
Solsonès	2012-2013	87	70	17	19,5
Solsonès	2011-2012	82	67	15	18,3
Solsonès	2010-2011	69	51	18	26,1
Solsonès	2009-2010	88	70	18	20,5
Solsonès	2008-2009	89	71	18	20,2
Tàrraga	2014-2015	25			0
Tàrraga	2013-2014	18	13	5	27,8
Tàrraga	2012-2013	24	15	9	37,5
Tàrraga	2011-2012	20	13	7	35
Tàrraga	2010-2011	22	16	6	27,3
Tàrraga	2009-2010	29	19	10	34,5
Tàrraga	2008-2009	13	6	7	53,8
Pallars	2013-2014	31	28	3	9,7
Pallars	2012-2013	25	24	1	4
Pallars	2009-2010	20	14	6	30
Talarn	2014-2015	20			0
Talarn	2011-2012	12	12		0
Talarn	2010-2011	42	37	5	11,9
Talarn	2008-2009	24	20	4	16,7
Vallfogona	2014-2015	60			0
Vallfogona	2013-2014	44	35	9	20,5
Vallfogona	2012-2013	34	28	6	17,6
Vallfogona	2011-2012	40	20	20	50
Vallfogona	2010-2011	65	33	32	49,2
Vallfogona	2009-2010	62	36	26	41,9
Vallfogona	2008-2009	55	27	28	50,9

Font: Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació

Idees clau

- El nombre d'alumnes a les escoles agràries s'ha mantingut força estable els darrers anys.
- L'origen d'aquest alumnat és divers, però hi ha una important presència d'alumnes que no procedeixen de famílies pageses. Aquest fet ens dóna una idea de les expectatives que hi ha sobre el sector agrari.
- Mentre a la majoria d'ECA hi ha una tendència creixent d'alumnes matriculats, la relació de dones matriculades és cada vegada menys important. En el cas d'algunes ECA, com en el cas de les ECA de Gandesa o la de Manresa, això no succeeix.
- Les ECA amb uns percentatges més importants de dones matriculades en estudis reglats (30% aproximadament) estan situades en les zones rurals amb més dinamisme socioeconòmic: l'Empordà, Gandesa, Manresa i Tàrraga.
- Les ECA de la zona del Pirineu (Pirineu i Pallars) són les que actualment presenten una relació de dones matriculades més baixa (inferior al 10%).

4.6.5 La dona a les cooperatives agràries

Actualment, Catalunya té un total de 214 cooperatives agràries distribuïdes pel territori. 201 són de primer grau i 13 de segon grau. Facturen imports superiors als 1.500 M€ anuals, ocupen més de 4.500 persones i agrupen la producció de més de 33.000 socis productors.

Per sectors, l'oli d'oliva és el que concentra més cooperatives amb 109, seguides pel sector de la fruita seca amb 89 i les cooperatives del sector del vi i raïm amb un total de 66.

La cooperativa agrària és un model empresarial que es caracteritza pel seu arrelament estructural al territori i per la dinamització de l'economia local que suposa. La presència de la dona en els seus òrgans de direcció és, per tant, una dada que il·lustra la posició que ocupa la dona en el sector i mostra una vegada més la invisibilització a què està sotmesa fins i tot avui.

Analitzant l'evolució de la presència de la dona en les cooperatives agràries, podem observar com hi ha un lleuger increment (2,6% en el període 2013-2015) del percentatge de dones sòcies, que és del 21,04% l'any 2015. El nombre de dones als

consells rectors de les cooperatives es manté força constant i desequilibrat respecte del pes de les dones a les assemblees. L'any 2013, representaven el 4,29%, mentre que, segons les dades més recents de l'any 2015, aquest percentatge augmenta lleugerament. Pel que fa a les tasques de la dona a les cooperatives, no s'aprecien canvis significatius ni en el nombre de presidentes, ni de gerents o en tasques d'administració general.

Taula 42. Evolució del pes de la dona a les cooperatives agràries

	2013	2014	2015	Variació 2015 - 2014	Variació 2015 - 2013
Nombre total de cooperatives + SAT federades (total)	227	221	214	-3,2%	-5,7%
Nombre total de cooperatives primer grau + SAT federades	214	208	201	-3,4%	-6,1%
Nombre total de cooperatives (segon grau)	13	13	13	0%	0%
Nombre total de cooperatives + SAT federades (total)	227	221	214	-3,2%	-5,7%
Nombre total de persones sòcies (cooperatives primer grau + SAT federades)	77.117	79.781	80.212	0,5%	4%
Nombre total de persones sòcies productores (cooperatives primer grau + SAT federades)	35.139	33.956	33.005	-2,8%	-6,1%
Percentatge de dones a l'assemblea (cooperatives primer grau + SAT federades)	20,51	20,52	21,04	2,5%	2,6%
Percentatge de dones al Consell Rector (total)	4,29	4,33	4,63	6,9%	7,9%
Nombre de dones presidentes	4 (1,76%)	3 (1,36%)	4 (1,87%)	33,3%	0%
Nombre de dones en tasques de gerència	13	13	12	-7,7%	-7,7%
Nombre de dones en tasques d'administració general de la cooperativa (sense ser gerència)	39	39	38	-2,6%	-2,6%

Font: Federació de Cooperatives Agràries de Catalunya

Taula 43. Pes de la dona a les cooperatives agràries per comarques, 2015

	Percentatge de dones al consell rector	Percentatge de dones sòcies
Comarques rurals		
Alta Ribagorça	0	0
Baix Ebre	8,99	21,49
Conca de Barberà	1,75	26,04
Garrigues	5,35	21,31
Montsià	7,74	16,67
Noguera	0	15,69
Pallars Jussà	0	0
Pallars Sobirà	18,18	30
Pla d'Urgell	1,15	14,74
Priorat	5,84	25,11
Ribera d'Ebre	10,23	39,77
Ripollès	12,5	18
Terra Alta	2,75	44,04
Urgell	0	2,15
Comarques rurals intermèdies		
Alt Camp	6,96	33,48
Alt Empordà	2,17	26,64
Alt Penedès	2,22	44,44
Alt Urgell	0	15
Anoia	0	10
Bages	4,88	6,62
Baix Empordà	0	0
Berguedà	0	0
Garrotxa	10,34	18,07
Osona	4,55	3,04
Pla de l'Estany	7,14	1,98
Segarra	0	0
Segrià	2,2	15,45
Selva	0	0
Solsonès	0	0
Comarques urbanes		
Baix Camp	5,11	20,16
Baix Llobregat	0	11
Baix Penedès	2,8	20,72
Barcelonès	0	0
Garraf	0	20
Gironès	8	22,88
Maresme	6,9	8,47
Tarragonès	0	22,06
Vallès Occidental	11	6
Vallès Oriental	4	12,52

Font: Federació de Cooperatives Agràries de Catalunya

Observant la taula 43, es pot apreciar com a les comarques rurals se solen trobar més dones com a sòcies que a les comarques urbanes. Destaquen comarques com la Terra Alta (44,04% de dones sòcies) o la Ribera d'Ebre (39,77%) quant a la presència de dones sòcies de cooperatives. Per la seva banda, destaca el 18,18% de dones al consell rector de les cooperatives agràries al Pallars Sobirà o el 12,5% del Ripollès, comarques on la dona té més presència als consells rectors. A les comarques urbanes, les dones no tenen tanta presència als consells rectors, però, en canvi, sí que tenen un paper important com a sòcies en comarques com el Gironès, el Baix Penedès, el Baix Camp o el Tarragonès.

Idees clau

- Lleuger increment del percentatge de dones sòcies de cooperatives (2,6% en el període 2013-2015); l'any 2015, és del 21,04%.
- Escassa presència de dones al consell rector, desequilibrada respecte de la composició social de les cooperatives. Hi ha poques dones en tasques de presidència o gerència, que es mantenen constants els darrers anys.
- A les comarques rurals, se solen trobar més dones com a sòcies que a les comarques urbanes.

4.7 La dona al sector marítim

Les dones al sector pesquer, aquícola i maritimorecreatiu representen una clara minoria.

A fi de conèixer la realitat de la dona en xifres en aquest sector, s'empraran dades desagregades per gènere procedents de l'afiliació al Règim Especial del Mar (REM) de la Seguretat Social, els censos actualitzats de les 32 confraries de pescadors existents actualment a Catalunya i dades sobre alumnes matriculats en formació professional reglada i altres titulacions de l'àmbit marítim.

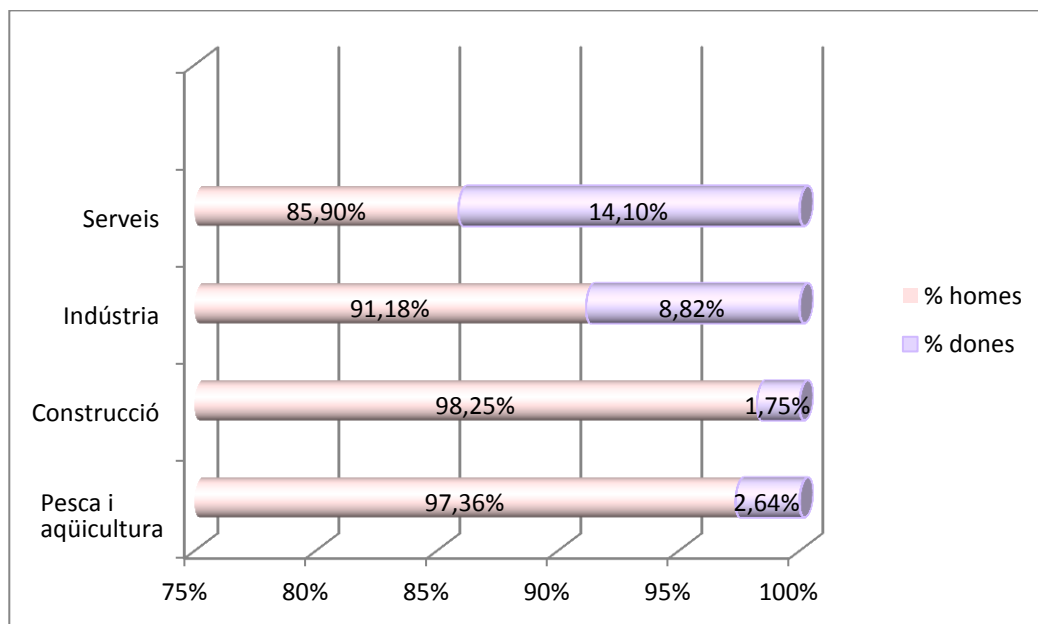
REM

Analitzant les afiliacions al REM, s'observa que les dones solament representen el 2,6% en el sector de pesca i aquicultura, mentre que el 97,4% correspon a homes. Si ho comparem amb el que passa en altres sectors econòmics, veiem que és un

dels percentatges més baixos, tret d'aquells sectors on podem dir que la dona no és present (seria el cas de la construcció o el transport terrestre).

Gràfic 7. Afiliacions al Règim Especial del Mar per grans sectors i gènere, 2016

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat

La taula 44 desglossa els anteriors grans sectors en cadascun dels epígrafs corresponents als subsectors econòmics en què es classifica el REM. S'hi constata que la presència de la dona en el sector de mar és molt minoritària. Solament en 2 subsectors s'arriba al 25% de dones del total d'afiliats: la reparació d'equipaments, les activitats esportives o el que s'anomena activitats associatives.

Taula 44. Evolució 2013-2016 dels afiliats al Règim Especial del Mar segons divisió econòmica i gènere

Epígraf de divisió econòmica/ subsector	Homes	Dones	Total	% homes	% dones
Pesca i aqüicultura	2.544	69	2.613	97,4	2,6
Extracció de petroli brut i de gas natural	59	5	64	92,2	7,8
Reparació i instal·lació de maquinària i equips	3	1	4	75	25
Construcció d'immobles	18	1	19	94,7	5,3
Construcció d'obres d'enginyeria civil	22	0	22	100	0
Activitats especialitzades de la construcció	16	0	16	100	0
Comerç a l'engròs i intermediaris del comerç,	29	3	32	90,6	9,4
Comerç al detall, excepte el comerç de	11	3	14	78,6	21,4
Transport terrestre; transport per canonades	4	0	4	100	0
Transport marítim i per vies de navegació	648	94	742	87,3	12,7
Emmagatzematge i activitats afins al transport	1.942	177	2.119	91,6	8,4
Activitats de les seues centrals; activitats de	1	0	1	100	0
Serveis tècnics d'arquitectura i enginyeria;	4	0	4	100	0
Recerca i desenvolupament	29	3	32	90,6	9,4
Activitats de lloguer	11	2	13	84,6	15,4
Activitats relacionades amb l'ocupació	2	0	2	100	0
Serveis a edificis i activitats de jardineria	18	2	20	90	10
Activitats administratives d'oficina i altres	1	1	2	50	50
Educació	21	0	21	100	0
Activitats sanitàries	16	3	19	84,2	15,8
Activitats de serveis socials sense allotjament	3	0	3	100	0
Activitats esportives, recreatives i d'entreteniment	523	215	738	70,9	29,1
Activitats associatives	137	55	192	71,4	28,6
Total 2016	6.062	634	6.696	90,5	9,5
Total 2013*	6.194	613	6.807	91	9

Font: elaboració pròpia a partir de dades de l'Idescat

* Dada extreta del Programa de dones del món rural i marítim 2013-2015 a partir del REM 2013

Destaca l'àmbit nauticoesportiu, recreatiu i d'entreteniment amb un 29% de pes i on més dones trobem, amb un increment tímid però sostingut en els darrers anys.

Formació

La formació en el sector marítim es classifica en:

- formació professional reglada on les dones tenen un pes que passa del 7% l'any 2014 al 8% l'any 2015,
- formació nauticopesquera amb una mitjana de dones matriculades del 9,7%, i
- formació per adquirir les titulacions de patrona d'esbarjo, on el pes de les dones representa un 14,58% l'any 2015.

Taula 45. Percentatge de dones matriculades en formació d'àmbit marítim

Dones en formació en l'àmbit marítim	2014	2015
Formació professional reglada	7%	8%
Obtenció de titulacions nauticopesqueres	7,27%	9,17%
Obtenció de titulacions d'esbarjo	9,91%	14%

Font: Escola de Capacitació Nauticopesquera, DG de Pesca i Afers Marítims

4.7.1 Sector pesquer i aquícola

Si ens centrem en el sector de la pesca i l'aqüicultura exclusivament, per conèixer-hi en profunditat la presència de la dona, cal analitzar les entitats en què està organitzat el sector: les confraries de pescadors.

El fet que s'apuntava es confirma si ens fixem en els percentatges de persones treballadores, clarament majoritaris d'homes a les confraries de pescadors.

Segons la Llei 22/2002, la pesca costanera a Catalunya s'organitza a l'entorn de les confraries de pescadors, institucions amb una profunda tradició històrica que són les entitats associatives successores dels pòsits de pescadors i de les antigues associacions i gremis de marejants, navegants i pescadors, molt vives en el sector pesquer, del qual són, també, un òrgan de participació democràtic conjunt dels diversos sectors, arts i activitats extractives i productives d'un mateix àmbit territorial.

L'antiguitat d'aquest model associatiu, la seva permanència en el temps i la seva capacitat d'adaptació han donat a aquestes entitats el valor representatiu que tenen actualment. En formen part tots els professionals del sector pesquer extractiu català, tant els armadors com els treballadors, però, com es desprèn de les dades dels censos, la presència de la dona és realment residual, a l'entorn de solament un 1%.

Taula 46. Evolució de la presència de les dones a les confraries de pescadors com a confreres

Anys	Homes	% homes	Dones	% dones	Nombre total de treballadors
2009	2.942	99,36%	19	0,64%	2.961
2010	2.967	99,30%	21	0,7%	2.988
2011	2.747	99,14%	24	0,86%	2.771

Font: DG de Pesca i Afers Marítims, Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació

Analitzant les dades del cens 2016 per a les properes eleccions als òrgans rectors de les confraries, s'observa un increment en el nombre de dones confreres que passa de 19 l'any 2009 a 24 l'any 2011, i a 33 l'any 2016. Això suposa una presència actual de la dona a les confraries de Catalunya de l'1'1%.

Taula 47. Pes de la dona en el cens per a les eleccions als càrrecs de govern de les confraries de pescadors de Catalunya i càrrec de secretària de Confraria

Confraria	2016		Dona en càrrec de secretària	
	homes	dones	2013	2016
CP d'Arenys de Mar	74	0		
CP de Badalona	14	3		
CP de Barcelona	319	1		X
CP de Blanes	154	0		
CP de Cadaqués	6	0	X	X
CP de Calafell	10	0	X	X
CP de Calella de la Costa	7	0		
CP de Cambrils	140	0		
CP de Deltebre	125	1		
CP de l'Ametlla de Mar	199	4		X
CP de l'Ampolla	26	1		
CP de les Cases d'Alcanar	16	0		
CP de l'Escala	71	1	X	X
CP de l'Estartit	18	0	X	X
CP de Lloret de Mar	0	0		
CP de Malgrat de Mar	1	0		
CP de Mataró	8	1		
CP de Montgat	17	0	X	X
CP de Palamós	187	2		X
CP de Roses	195	2		
CP Sant Carles de la Ràpita (Verge del Carme)	263	12		
CP Sant Carles de la Ràpita (Sant Pere)	43*	1	X	X
CP de Sant Feliu de Guíxols	53	2		
CP de Sant Pol de Mar	10	0		
CP de Sitges	10	0		X
CP de Tarragona	206	0	X	X
CP de Torredembarra	8	0		
CP de Tossa de Mar	3	0		
CP de Vilanova i la Geltrú	167	2		
CP del Port de la Selva	36	0		
CP del Port de Llançà	50	0		
CP de Pineda	2	0		
Total	2.438	33	7	11

* dada sense confirmar. No obstant, cal indicar que la CP de Sant Carles de la Ràpita (Sant Pere) disposa d'un total de 584 socis.

Font: Cens 2016 per a les eleccions per a la provisió dels càrrecs als òrgans de govern de les confraries de pescadors, de les seves federacions territorials i de la Federació Nacional Catalana de Confraries de Pescadors (Ordre ARP/237/2016, de 29 d'agost).

Com en l'àmbit rural, la presència de la dona en càrrecs de presa de decisions és gairebé inexistent. De fet, en l'àmbit de la pesca aquesta situació s'agreuja, ja que actualment cap dona ocupa un càrrec amb veu i vot en els òrgans de govern de cap confraria de Catalunya, que són la junta general, el capítol i el patró major.

No obstant això, hi ha el càrrec de secretari/ària de la Confraria, que és un càrrec amb veu però sense vot, on sí que hi trobem, cada cop més, la presència de dones tal com reflecteix la taula 47. El càrrec de secretari/ària de Confraria forma part del que s'anomena la Junta General de la Confraria, que n'és l'òrgan superior de representació. La Junta està formada pel patró major, el president de l'agrupació d'armadors, el president de l'agrupació de treballadors, vocals i el/la secretari/ària. Com hem dit, s'hi observa un increment de dones en els darrers anys. Actualment, en 11 de les 32 confraries catalanes hi ha una dona. L'any 2013, aquesta xifra era de 7 dones.

Instal·lacions aquícoles

A Catalunya, actualment hi ha 191 instal·lacions aquícoles distribuïdes al llarg del litoral català i en les seves aigües continentals. 175 es troben en la zona del delta de l'Ebre i 16 a la resta del territori i litoral català.

Des del punt de vista de gènere, del total indicat, hi ha 12 dones titulars de muscleres. 9 en són titular única i 3 en són titular compartida.

Així mateix, hi ha una instal·lació d'aqüicultura d'aigua dolça amb titularitat femenina a Alfara de Carles.

Per tant, en total a Catalunya són 13 les dones titulars d'instal·lacions d'aqüicultura, xifra que suposa el 6,8% del total.

4.7.2 Sector maritimorecreatiu

Com s'observa en les afiliacions al REM, l'àmbit nauticoesportiu, recreatiu i d'entreteniment mostra un augment de dones professionals, que passen de 191 afiliades l'any 2013 a 215 afiliades l'any 2016, amb una presència del 29% sobre el total.

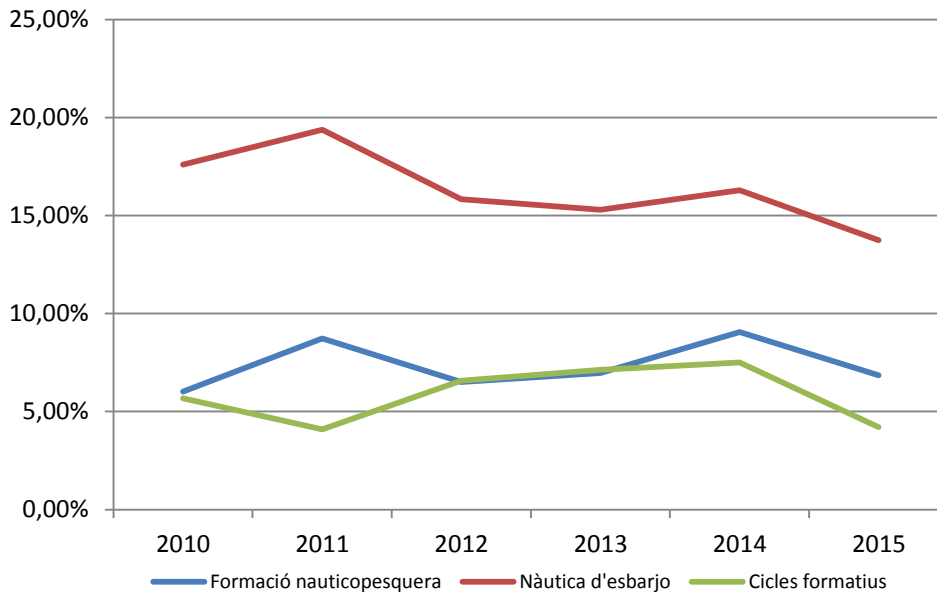
Pel que fa a l'expedició de titulacions nàutiques d'esbarjo durant els anys 2014-2015, les dones representen gairebé el 22% de les llicències de navegació atorgades. Destaca el 19,85% de dones com a patrones de motos aquàtiques i el 15,78% d'embarcacions d'esbarjo.

Taula 48. Titulacions nàutiques d'esbarjo anys 2014-2015

	Capità/ana de iot	Patrò/ona de iot	Patrò/ona d'embarcacions d'esbarjo	Patrò/ona de navegació bàsica	Patrò/ona de moto nàutica A	Patrò/ona de moto nàutica B	Llicència de navegació	Total
Homes	363	713	6.897	1.863	109	1	4.222	14.168
Dones	36	73	1.293	177	27	0	813	2.419
% dones	9,02%	13,69%	15,78%	8,67%	19,85%	0	21,86%	14,58%

Font: Escola de Capacitació Nauticopesquera de Catalunya, DG de Pesca i Afers Marítims

Pel que fa a l'anàlisi de l'evolució de la presència de dones respecte de la formació reglada en el sector nàutic i pesquer, s'observa una tendència a la baixa. També són més presents en la formació nàutica d'esbarjo que no pas en els cicles formatius o el nauticopesquer.

Gràfic 8. Evolució 2010-2015 de la presència de dones en la formació del sector pesquer i la nàutica d'esbarjo

Font: Escola de Capacitació Nauticopesquera de Catalunya

La publicitat en el sector maritimorecreatiu

Tot i que aquest aspecte està recollit en l'anterior programa de manera més àmplia, no es pot oblidar que la imatge de la dona en l'entorn maritimorecreatiu o nàutic està realment impregnada d'estereotips de caire masculista.

En aquest sentit, tot i que les dades del REM evidencien que l'increment de dones en aquest àmbit marítim és el més nombrós, és imperatiu un canvi en la visió publicitària a fi de trencar certes imatges publicitàries de la dona en la nàutica d'esbarjo i donar un valor lliure d'estereotips a la seva presència en aquesta activitat.

Idees clau

- Les dones al sector pesquer, aquícola i maritimorecreatiu són una clara minoria.
- Malgrat ser una minoria, s'observa un augment del 9 al 9,5% en el nombre de dones afiliades al REM de la Seguretat Social, tot i la disminució en el total d'afiliats respecte de l'any 2013.
- No hi ha cap dona en els càrrecs de govern amb veu i vot de les confraries de Catalunya.
- Solament hi ha 7 confraries, sobre 32, amb una dona com a secretària de confraria, càrrec amb veu però sense vot a la junta de govern.
- L'àmbit nauticoesportiu, recreatiu i d'entreteniment mostra un augment de dones professionals, que passen de 191 afiliades l'any 2013 a 215 afiliades l'any 2016, amb una presència del 29% sobre el total.
- En les titulacions nàutiques d'esbarjo, la dona es manté respecte dels darrers anys i representa gairebé el 22% de les llicències.

5 Detecció de necessitats i DAFO

5.1 Detecció de necessitats: conclusions de la Jornada participativa de treball i l'enquesta Participa.gencat.cat

5.1.1 Conclusions del grup de treball 1: qualitat de vida

5.1.2 Conclusions del grup de treball 2: visibilitat i reconeixement

5.1.3 Conclusions del grup de treball 3: emprenedoria, activitat econòmica i lideratge

5.1.4 Conclusions del grup de treball 4: participació

5.1.5 Conclusions del grup de treball 5: transversalitat

5.2 DAFO

5.1 Detecció de necessitats: conclusions de la Jornada Participativa de treball i l'enquesta Participa.gencat.cat

Durant la Jornada de treball participativa amb el sector que va tenir lloc el 25 de maig de 2016 amb empresàries i representants d'entitats associatives de dones, organitzacions professionals agràries i de l'àmbit de les polítiques de dones dels departaments de la Generalitat i entitats públiques (annex 7.1), es van constituir 5 grups de treball conduïts per experts/es que van donar com a resultat les conclusions detallades en l'apartat següent.

Així mateix, a fi de copsar l'opinió de la ciutadania en general sobre la política de dones del DARP, es va publicar una enquesta a través del portal virtual Participa.gencat.cat que gestiona el Departament d'Afers Exteriors, Relacions Institucionals i Transparència. Els resultats obtinguts es poden trobar a l'annex 7.2 d'aquest Programa, i també s'han tingut en compte a l'hora d'elaborar-ne el DAFO i els objectius estratègics i operatius.

5.1.1 Conclusions del grup de treball 1: qualitat de vida

Idees generals

- ▶ Les necessitats de qualitat de vida de les dones en el món rural són més elevades que les dels homes; hi ha més handicaps.
- ▶ Cal visibilitzar la veu i l'opinió de les dones.
- ▶ Cal diferenciar entre ruralitats pel que fa a la participació territorial.
- ▶ Cal facilitar específicament l'accés de la dona a tasques del sector primari.
- ▶ Coresponsabilitat en la cura de la vida. En el món rural, aquesta tasca recau encara més exclusivament en la dona.

Accessibilitat

- ▶ Manca de serveis i infraestructures (no és el mateix emprendre al medi rural que fer-ho a la ciutat).
- ▶ Millorar les infraestructures del transport.
- ▶ Millorar el transport escolar i per a formació en general.
- ▶ Promoure el transport a la demanda (empreses portades per dones).

TIC

Millorar la cobertura de les TIC en les àrees rurals per a formació a distància, formació en TIC, accés a la formació, teleassistència...

Habitatge

- ▶ Millorar accés a l'habitatge.
- ▶ Posar en moviment el parc d'habitatges.
- ▶ Ajudes específiques per a dones en situacions especials per a lloguer o rehabilitació.

Salut

- ▶ Conèixer la ràtio i adaptar-la a les necessitats del territori pel que fa a serveis especialitzats (psicològics, rehabilitació, etc.).
- ▶ Millorar la teleassistència en les zones rurals.
- ▶ Millorar la mobilitat dels especialistes.
- ▶ Millorar la perspectiva de gènere en general.
- ▶ Formació de cuidadores.

Educació

- ▶ Potenciar el model de les escoles rurals. Facilitar l'accés a les escoles rurals de fora del seu àmbit.
- ▶ Accions formatives específiques al món pesquer.
- ▶ Millorar la formació a distància.
- ▶ Formació en TIC.
- ▶ Accessibilitat a llars d'infants.
- ▶ Formació innovadora en temes de rols de gènere.
- ▶ Formació a agents locals en gènere.

Vida familiar

- ▶ Accessibilitat a llars d'infants per a conciliació familiar.
- ▶ Coresponsabilitat en la cura de la vida.
- ▶ Millorar integració de nouvingudes.
- ▶ Cura d'infants privada.

Seguretat

- ▶ Especificitat en protocols d'intervenció en violència de gènere en àrees rurals.
- ▶ Visibilitzar la violència de gènere (sensibilització, educació i formació, prevenció) en centres educatius i de salut.
- ▶ Millorar el reflex i la presència de la violència de gènere en mitjans de comunicació.
- ▶ Punts d'informació mòbil (model bibliobús).
- ▶ Millorar l'assistència i l'acompanyament a dones víctimes de violència masclista.
- ▶ Promoure protocols de prevenció a l'assetjament al sector primari.

Qualitat de vida en l'àmbit laboral

- ▶ Accés a la feina en igualtat d'oportunitats (salaris, responsabilitats, etc.).
- ▶ Perspectiva de gènere en els convenis laborals.
- ▶ Infraestructures del món pesquer inadaptades.
- ▶ Regulació de les tasques al món pesquer.
- ▶ Cura d'infants privada.

Voluntat política i participació

- ▶ Voluntat política en gènere i en desenvolupament territorial.
- ▶ Participació de les dones en l'àmbit polític, activitats culturals i moviments socials (adaptar horaris per a la conciliació).

Recerca

Promoure la recerca sobre necessitats de les dones en el món rural.

5.1.2 Conclusions del grup de treball 2: visibilitat i reconeixement

- ▶ Cal visibilitzar el paper que tenen els pagesos i pageses que viuen al medi rural i els serveis que presten a la resta de la societat, especialment a les ciutats.
- ▶ Millorar i tenir accés a més formació en aquestes àrees
- ▶ Major pes de les dones en la titularitat de les explotacions
- ▶ Representativitat en els càrrecs de decisió tant a nivell polític com en empreses
- ▶ Impacte de la publicitat en mitjans i xarxes socials on les imatges de la dona al medi rural i marítim continuen corresponent a estereotips
- ▶ Conciliació familiar i potenciar el teletreball
- ▶ Educació a les escoles: per exemple donar més exemples de dones pioneres/inventores, etc.
- ▶ Visibilitzar les tasques que fa la dona i que no es tenen en compte (fins i tot comptabilitzant l'aportació econòmica i de temps)
- ▶ A part dels factors externs també cal treballar la pròpia autoestima com a dona i trencar amb estereotips com "darrera d'un gran home hi ha una gran dona", cal que la dona passi al davant
- ▶ Emfatitzar les condicions d'igualtat entre homes i dones i normalitzar la realitat en la que hi ha 50%-50% homes i dones.

5.1.3 Conclusions del grup de treball 3: emprenedoria, activitat econòmica i lideratge

- ▶ Hi ha colls d'ampolla que cal treballar per activar l'emprenedoria:
  - Manca de mentalitat col·laboradora entre les dones.
  - Conciliació de la vida personal/laboral.
- ▶ Acompanyament/formació: activitats emprenedores amb el suport de la Generalitat.
- ▶ Creació d'una "xarxa" de dones rurals treballadores.
- ▶ Fomentar l'accés a l'ocupació: que les dones que volen treballar puguin tenir l'oportunitat de fer-ho sense abandonar els seus pobles = millorar infraestructures i serveis.
- ▶ Estimular el desenvolupament de competències digitals a les zones rurals.
- ▶ Fomentar l'emprenedoria femenina des de l'educació bàsica.
- ▶ Discriminació positiva a la dona de més de 40 anys.
- ▶ Donar més visibilitat a la dona treballadora del món rural i/o marítim.
- ▶ Detecció de nínxols de mercat: Innovació Social.
- ▶ Transformar el món rural en una destinació turística sostenible i de qualitat.
- ▶ Nova regulació de turisme, com pot ser el càmping *à la Ferme* (terreny d'acampada a la granja).
- ▶ Potenciar el comerç de proximitat a les zones urbanes.
- ▶ Millorar la senyalització de les carreteres rurals.

5.1.4 Conclusions del grup de treball 4: participació

- ▶ Necessitat d'incorporar en l'àmbit públic els valors de l'empatia, la col·laboració, l'organització i la gestió de la quotidianitat.
- ▶ Promoure la interacció home-dona i la coresponsabilitat masculina mitjançant formació, grups, concursos i activitats d'oci.
- ▶ Crear/reforçar grups de participació, associacions i tot tipus de xarxes de col·laboració.
- ▶ Visibilització dels casos reals que aportin els valors de la col·laboració i l'intercanvi d'experiències.
- ▶ Proposar la creació de càrrecs compartits, no unipersonals.
- ▶ Formació per a l'apoderament i per augmentar l'autoconfiança i la consciència que poden triar.
- ▶ Formació professional
- ▶ Continuar posant de manifest la necessitat de la participació.

5.1.5 Conclusions del grup de treball 5: transversalitat

Normativa

- ▶ Cal implementar la normativa legal: decrets, reglaments, ordres...
- ▶ Cal un règim sancionador.
- ▶ Més mitjans i informació a les empreses per donar suport a la incorporació de dones.
- ▶ Difusió dels mitjans ja existents en matèria de conciliació.

Representativitat

- ▶ Significativa/proporcional en els òrgans representatius i de decisió adaptats a cada sector, sense oblidar l'objectiu final de paritat.
  - En sectors amb prou presència: paritat
  - En sectors amb baixa presència: garantir-ne la representació.
- ▶ Definir objectius i indicadors concrets, realistes i fàcilment avaluable.

Màrqueting

- ▶ Canvi d'orientació publicitària.
- ▶ Acabar amb el màrqueting sexista.
- ▶ Proposem una campanya: Per què no ho puc fer jo?
- ▶ Tallers de trencament d'estereotips a secundària.
- ▶ Accions adreçades també als homes (perquè valorin també el paper de les dones com a motor social i econòmic).

Dones referents

- ▶ Identificar les dones referents i proactives.
- ▶ Donar suport a aquestes dones referents i proactives.
- ▶ Identificar i trencar barreres.
- ▶ Cal treball de camp: creació d'una xarxa de dones referents al territori.
- ▶ Redistribuir els recursos públics disponibles.

5.2 DAFO

Recollides les anteriors aportacions, s'elabora la matriu DAFO següent sobre la situació de les dones del món rural i marítim de Catalunya.

El conjunt de línies que formen aquesta DAFO ha servit de base per definir els objectius del Programa i orientar les actuacions anuals que potenciïn les fortaleses, minimitzin les debilitats, aprofitin les oportunitats i contribueixin a reduir les amenaces detectades.

Taula 49. DAFO

Debilitats

1. Invisibilitat estructural de la tasca de la dona en el sector agrari i pesquer.
2. Poca participació de les dones en els àmbits de presa de decisions empresarials, polítics i socials.
3. Dificultat en la conciliació de la vida professional amb la familiar.
4. Desigualtats en el mercat de treball pel que fa principalment a salaris i llocs qualificats.
5. Escassa conscienciació i sensibilització encara pel que fa a polítiques d'igualtat en l'àmbit rural i marítim.
6. Manca de coresponsabilitat home-dona en les tasques familiars que dificulta la participació de les dones en els àmbits cooperatius i laborals.
7. Manca d'estadístiques disponibles del sector rural i marítim desagregades per gènere i territorialitzades.
8. Manca de paritat en els òrgans tècnics i de decisió del sector.
9. Desequilibri entre dones i homes a la plantilla de les empreses del sector rural i marítim.
10. Invisibilitat de la dona en el sector primari; no són titulars o no estan donades d'alta, cosa que perpetua el caràcter tradicional de les estructures productives, especialment la propietat de la terra.
11. Menys oportunitats per a les dones i joves a les zones rurals.
12. Mancances de la població rural en matèria de qualificació i habilitats per adaptar-se a la noves situacions.
13. Debilitats en la qualitat i l'accessibilitat a les infraestructures, instal·lacions i serveis per a la vida quotidiana (principalment, serveis assistencials i de cura d'infants) a les zones rurals.

Amenaces

1. Regressió poblacional en les comarques més rurals i manteniment d'alts nivells d'envelliment.
2. Manca de formació en matèria d'igualtat.
3. Vulnerabilitat de la dona a la pobresa per les diferències laborals i salarials.
4. Baixa representació de la dona en determinades professions i sectors.
5. Manca de lideratge femení en el món rural i marítim.
6. Visió tradicionalista i estereotipada lligada al gènere en el món rural i marítim.
7. Dificultat d'accés de la dona a càrrecs de decisió.
8. No-titularitat de la terra i dels drets lligats a la propietat per part de les dones.
9. Associacionisme femení feble en àmbits laborals.
10. Alta dependència del transport privat atès que el transport públic és limitat.
11. Manca de relleu generacional.
12. Dificultat per atraure inversions a causa de l'absència de condicions bàsiques per a la implantació d'empreses.

Fortaleses

1. Importància del sector agrari i marítim a Catalunya com a generador d'activitat econòmica i de llocs de treball.
2. Talent i aptitud inherent a la dona rural i marítima per fer front a la complexitat i diversitat de l'entorn.
3. Capacitat del sector agroalimentari per reconvertir-se cap a noves activitats, diversificar-se i generar externalitats positives, on la dona n'és una gran coneixedora i des de sempre n'ha format part.
4. Existència de dones i joves rurals cada vegada més formades. Augment del nombre de dones titulades universitàries.
5. Lleuger augment de l'índex de retorn de joves al món rural en els darrers anys.
6. Existència d'un creixent teixit d'associacions de dones en zones rurals i marítimes.
7. Catalunya disposa d'un medi rural i marítim de qualitat consolidat i lligat a l'agroalimentació i als valors naturals.
8. Alt nivell d'implementació del Programa de desenvolupament rural de Catalunya que impulsa el món rural.
9. Forta i cohesionada xarxa de Grups d'Acció Local, que suposa una eina de gran valor a l'hora de dinamitzar i posar en marxa projectes que sorgeixen del territori mateix.
10. Interès de la dona rural i marítima per participar en la presa de decisions.
11. Paper clau de les dones molt vinculat al ric patrimoni gastronòmic, cultural i ambiental lligat al medi rural.
12. Important impuls i sinergies de les polítiques d'igualtat d'oportunitats de les administracions públiques.

Oportunitats

1. Multifuncionalitat de les activitats agràries en el marc del desenvolupament rural.
2. Possibilitats de desenvolupament del sector de serveis ambientals i assistencials a les zones rurals.
3. Major sensibilitat dels temes d'igualtat en els mitjans de comunicació.
4. Paper rellevant de la dona en els projectes d'excel·lència empresarial, tendents a la diferenciació dels productes (artesanía, turisme rural i pesquer, productes agroalimentaris...).
5. L'accés a la xarxa i els espais per a usos múltiples pot potenciar l'intercanvi d'experiències i fomentar la coresponsabilitat a fi de permetre l'apoderament de dones al territori amb nous lideratges.
6. Creixent interès social pels productes locals de qualitat, venda de proximitat i km 0.
7. Creixent interès per l'ecologia i l'alimentació saludable, amb un augment de la demanda de productes procedents de l'agricultura i la ramaderia ecològiques.
8. Revalorització de la vida rural.
9. Progressiva implantació de les TIC en el medi rural, que permetrà millorar la qualitat de vida i les oportunitats de treball.
10. Efectes positius de les actuacions i inversions de conservació del medi natural i del patrimoni rural amb un impacte sobre la qualitat de vida.

6 Estructura del Programa

6.1 Principis rectors

6.2 Objectius estratègics i objectius operatius

6.3 Actuacions

6.3.1 Tipologia d'actuacions

6.3.2 Contingut de les actuacions

6.3.3 Indicadors de seguiment

6.4 Governança del Programa

6.4.1 Elaboració

6.4.2 Instruments de coordinació

6.4.3 Execució, seguiment i difusió

6.4.4 Avaluació

El Programa de dones del món rural i marítim 2016-2020 és el marc a partir del qual s'aplica la política de gènere per a promoure la igualtat efectiva de dones i homes en el sector rural i marítim.

A continuació, se'n detallen els principis rectors, l'enfocament estratègic, el desplegament mitjançant actuacions anuals i la seva governança.

6.1 Principis rectors

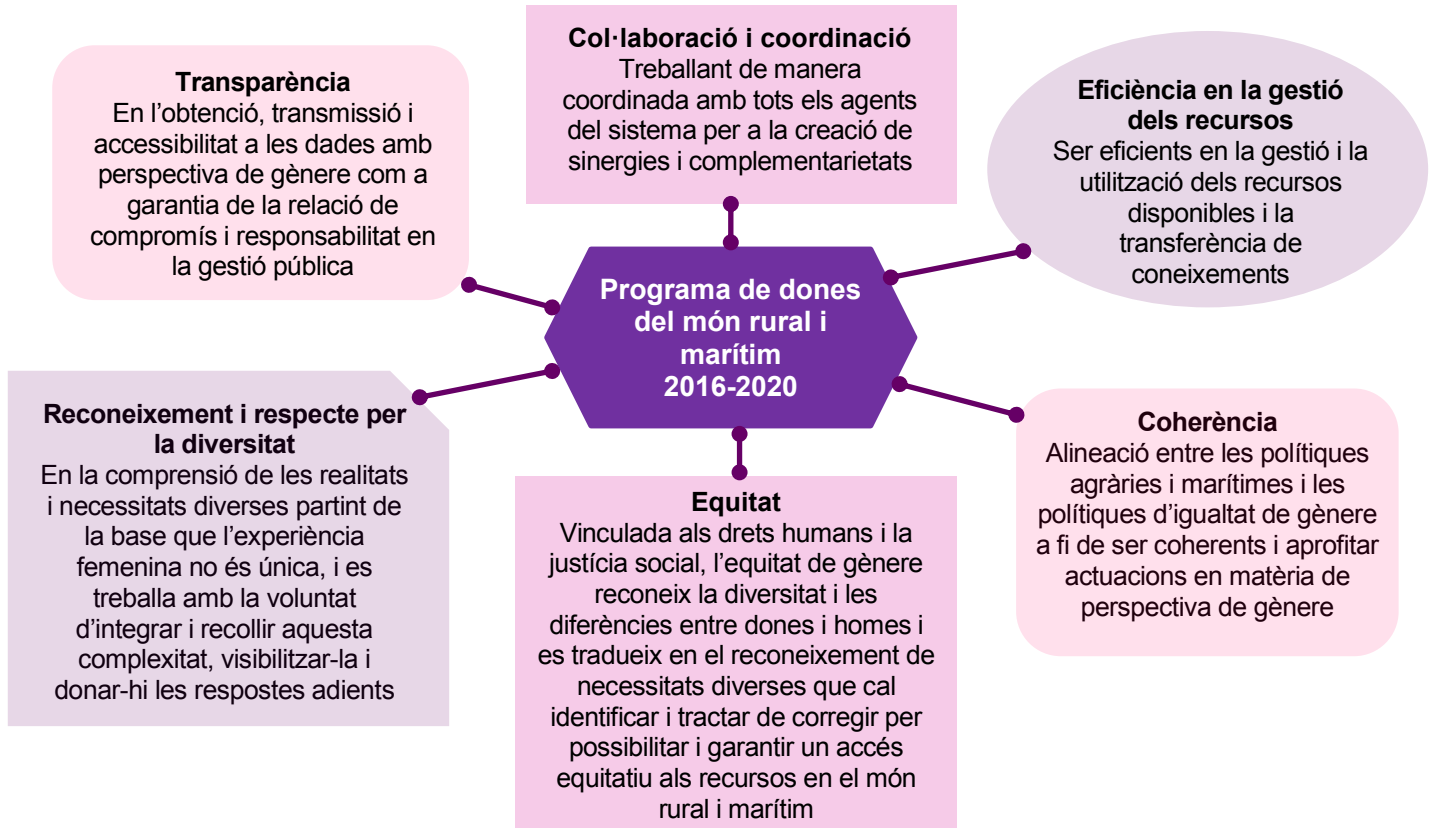
Els principis que orienten aquest Programa coincideixen amb els que van regir el període 2013-2015.

En concret, són els següents:

- ▶ Col·laboració i coordinació en l'aplicació del criteri de transversalitat de la perspectiva de gènere.
- ▶ Eficiència en la gestió dels recursos.
- ▶ Coherència entre les polítiques sectorials que es promouen en l'àmbit europeu, estatal i de l'Administració de la Generalitat de Catalunya mateixa i les d'igualtat.
- ▶ Equitat en l'accés als recursos.
- ▶ Reconeixement i respecte envers la diversitat, mitjançant la reflexió compartida i participada del sector públic, el sector rural i el sector marítim.
- ▶ Transparència, en l'accés i la difusió de les dades que permeten conèixer i reconèixer la realitat de la dona.

Gràfic 9. Principis rectors del Programa de dones del món rural i marítim 2016-2020

Per a aquest nou període, cal destacar, per la seva rellevància, l'aposta del Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació per reforçar el principi rector de col·laboració i coordinació en matèria de gènere.

Per fer-ho, s'obre la participació al Programa a la resta de departaments de la Generalitat a fi de dur a terme actuacions sinèrgiques en el marc de competències pròpies en els territoris rurals i en l'àmbit marítim, sempre que això sigui possible. L'ampliació de l'abast del Programa a un context més col·laboratiu és el resultat de l'aprofundiment en el coneixement de la realitat de la dona en aquests sectors i la necessitat de donar-hi una resposta més efectiva.

6.2 Objectius estratègics i objectius operatius

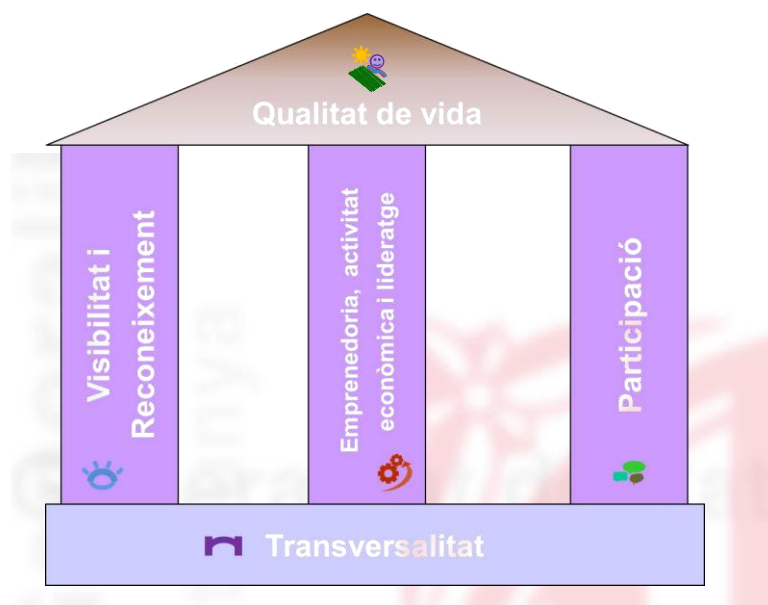
Com a resultat de la detecció de necessitats i el DAFO elaborat, es defineixen els objectius estratègics i operatius específics que han d'articular les actuacions per fer front als reptes plantejats en matèria de gènere al món rural i marítim en els pròxims anys.

Es confirma la idoneïtat de continuar treballant en les grans línies estratègiques definides en l'anterior període. No obstant, s'hi afegeix un nou eix estratègic, la Qualitat de vida, que ha de permetre donar cabuda a totes aquelles actuacions que tinguin un impacte directe o indirecte en la millora de les condicions de vida en les zones rurals vist l'impacte que aquest aspecte intrínsecament territorial té en la decisió de romandre o no en aquests territoris. Amb aquest nou eix de treball, es vol intervenir, en la mesura que sigui possible, en la lluita contra la despoblació, l'escassa presència de dones i l'empobriment de l'àmbit rural.

Cal recordar, però, que l'enfocament estratègic d'aquest Programa té com a finalitat última l'apoderament de les dones del món rural i marítim en tots els seus vessants per assolir quotes majors d'igualtat i d'oportunitats entre dones i homes del nostre sector perquè el sector agrari i marítim sigui un sector atractiu on poder-se desenvolupar.

És per tot això que es defineixen els 5 objectius estratègics següents i els objectius operatius corresponents que els despleguen:

Gràfic 10. Objectius estratègics 2016-2020

Objectiu estratègic 1: transversalitat

L'objectiu consisteix a promoure una política activa i visible d'integració de la perspectiva de gènere en totes les polítiques i els programes del Departament, perquè s'analitzin, abans d'adoptar decisions, els possibles efectes en les dones i els homes.

S'identifiquen els requisits necessaris següents que facilitaran la consecució d'aquest objectiu:

- ▶ Voluntat i compromís polític. Mitjançant l'aprovació del II PDMMR per Resolució i l'impuls per incorporar la resta de departaments de la Generalitat a fi que esdevingui un programa de col·laboració entre els diferents departaments de la Generalitat que creï sinergies en funció de les respectives àrees competencials en els àmbits rural i marítim.
- ▶ Instaurar la perspectiva transversal de gènere en la cultura organitzativa del Departament, de manera que l'Administració mateixa s'erigeixi com un model de respecte envers la igualtat d'oportunitats a fi de crear una cultura de treball sensible a les diferències de gènere.
- ▶ Els mecanismes de treball transversal es reforcen amb mecanismes de coordinació i cooperació; generació i transferència de coneixement; desplegament normatiu; canals d'informació i comunicació; procediments de treball conjunt, i seguiment i avaluació.

S'identifiquen els **objectius operatius** següents

- OO 1.1: Implementar la transversalitat de gènere en les polítiques del sector agrari i marítim
- OO 1.2: Promoure la millora de la formació de les dones de les zones rurals i marítimes
- OO 1.3: Millorar la formació del personal del DARP en matèria de de gènere

Objectiu estratègic 2: visibilitat i reconeixement

L'objectiu consisteix a impulsar actuacions que ajudin a fer visibles i reconèixer les tasques que les dones exerceixen dins del marc de l'explotació familiar agrària i de l'àmbit marítim, els coneixements i les experiències de les quals són imprescindibles per a la cohesió social i el desenvolupament sostenible d'aquests sectors.

Davant la conjuntura socioeconòmica actual, cal sumar esforços i iniciatives perquè els sabers i les capacitats de les dones puguin ser incorporats al procés de (re)construcció social i de creixement econòmic del nostre territori. Les dones del món rural acumulen moltes experiències fruit de la seva trajectòria professional vinculada a les explotacions, i això els ha atorgat múltiples capacitats i habilitats que la societat fins ara no ha tingut prou en compte.

Cal incrementar la visibilitat de l'emprenedoria, la carrera professional, la trajectòria vital i el talent femení en el mercat de treball i en les esferes que es considerin adients vinculades al sectors rurals i marítics.

S'identifiquen els **objectius operatius** següents

OO 2.1 Incrementar la visibilitat de les dones dels sectors rural i marítim i el reconeixement a la tasca que duen a terme.

OO 2.2 Avançar en el coneixement sobre les situacions que condicionen la qualitat de vida de les dones de l'entorn rural i marítim.

OO 2.3 Millorar l'accés a informació, recursos i serveis existents per a les dones de l'entorn rural i marítim.

Objectiu estratègic 3: emprenedoria, activitat econòmica i lideratge

Els estudis rurals més recents des de la perspectiva de gènere se centren en l'anàlisi del rol de les dones en el marc de la reestructuració econòmica i la diversificació de les rendes familiars. Aquests estudis posen de manifest el protagonisme creixent de les dones i les seves estratègies per fer compatible la seva activitat professional i la domèstica.

La política de desenvolupament rural que s'implementa mitjançant el Programa de desenvolupament rural de Catalunya 2014-2020, i més concretament la metodologia Leader, ofereixen bones oportunitats per a les dones en diferents àmbits: la qualitat alimentària, el turisme rural sostenible, la conservació del paisatge i la biodiversitat, i la innovació en els processos de transformació i comercialització de béns i serveis. En molts d'aquests casos, les dones ja no exerceixen un rol complementari de l'home, sinó un paper principal.

Objectiu concret: impulsar l'emprenedoria femenina i donar suport a les dones en llurs iniciatives productives, comercials i de gestió com una eina fonamental per afavorir la gestió i l'equilibri territorials.

S'identifiquen els **objectius operatius** següents

- OO 3.1 Fomentar el desenvolupament de projectes empresarials promoguts per dones.
- OO 3.2 Promoure la participació de la dona en la diversificació de les activitats econòmiques de l'entorn rural i marítim.

Objectiu estratègic 4: participació

És important enfortir les organitzacions de dones per poder considerar llurs aportacions en el moment de prendre decisions, ja que llur participació fa possible la pràctica de polítiques públiques d'una manera més equitativa i equilibrada.

Cal, per tant, fomentar la participació en associacions de dones, però també promoure la presència i participació en el món associatiu en general, a fi de visibilitzar l'apoderament i el lideratge femenins en tots els àmbits de la vida pública.

En aquest sentit, les xarxes socials i Internet es configuren com a eines i espais on les dones haurien de tenir la possibilitat de participar activament per crear i generar opinió i influència múltiple, i propiciar una trobada intergeneracional, tant per compartir coneixements i necessitats com per traçar llaços de valor afectius.

Objectiu concret: impulsar actuacions que afavoreixin la participació de les dones del món rural i marítim en espais públics i de presa de decisions en els àmbits sindical, professional, cooperatiu i polític.

S'identifiquen els objectius operatius següents

- OO 4.1 Fomentar la presència de dones en el teixit associatiu del món rural i marítim.
- OO 4.2 Incrementar la presència de dones en els òrgans de decisió del món rural i marítim.

Objectiu estratègic 5: qualitat de vida

Les desigualtats de gènere no són patrimoni rural ni són més intenses en aquestes àrees que en les urbanes, però sí que són més visibles, ja que els efectes es potencien en combinació amb les altres desigualtats i handicaps que caracteritzen les zones rurals o el sector marítim.

La majoria dels marcs teòrics que analitzen la realitat de les dones rurals en relació amb la seva qualitat de vida es basen en factors com els usos del temps, la mobilitat, les infraestructures de comunicació, els serveis o la seguretat, i també en l'accés a l'ocupació i mesures que permetin afavorir la mobilitat, o polítiques socials que afrontin des d'una òptica rural l'atenció a la dependència, l'educació, la cura dels menors i la conciliació de la vida laboral i familiar. En deriven algunes idees per fer més sostenible el món rural i augmentar la qualitat de vida de les persones que hi viuen.

A continuació, es recullen els reptes que cal afrontar en el món rural i marítim que afecten directament o indirectament la Qualitat de Vida de les dones que hi viuen. Es van recollir durant la Jornada Participativa de Treball amb Associacions Rurals d'arreu de Catalunya i mitjançant la participació virtual a través del portal Participa.cat.

S'identifiquen els **objectius operatius** següents

OE 5.1 Infraestructures i mobilitat

- ▶ Millorar les infraestructures del transport
- ▶ Millorar el transport escolar i per a formació
- ▶ Promoure el transport a la demanda (empreses portades per dones)

OE 5.2 Educació

- ▶ Potenciar el model de les escoles rurals
- ▶ Millorar l'accés a la formació, la formació a distància, la formació sobre TIC...
- ▶ Formar els agents locals en gènere

OE 5.3 TIC

Millorar la cobertura de les TIC en les àrees rurals

OE 5.4 Salut i benestar

- ▶ Conèixer la ràtio per a serveis especialitzats i adaptar-la a les necessitats del territori (psicològics, rehabilitació, etc.)
- ▶ Millorar la teleassistència
- ▶ Millorar la mobilitat dels especialistes
- ▶ Millorar la perspectiva de gènere en general
- ▶ Formar cuidadores

OE 5.5 Serveis

- ▶ Accessibilitat a llars d'infants i centres de cura per a la gent gran
- ▶ Coresponsabilitat en la vida familiar i laboral
- ▶ Millorar la integració de les nouvingudes
- ▶ Cura d'infants privada

OE 5.6 Seguretat

- ▶ Visibilitzar la violència masclista existent en les àrees rurals (sensibilització, educació i formació, prevenció en centres educatius i de salut)
- ▶ Millorar els protocols específics per a àrees rurals i l'assistència i acompanyament a dones víctimes de violència masclista
- ▶ Reforçar la seguretat en les àrees rurals

OE 5.7 Laborals

- ▶ Accedir a la feina en igualtat d'oportunitats (salaris, responsabilitats, etc.)
- ▶ Introduir la perspectiva de gènere en els convenis laborals
- ▶ Infraestructures al món pesquer inadaptades
- ▶ Regular les tasques al món pesquer

OE 5.8 Habitatge

- ▶ Millorar l'accés a l'habitatge i la propietat de l'habitatge
- ▶ Posar en moviment el parc d'habitatges tancats
- ▶ Ajudes específiques per a dones en situacions especials per a lloguer o rehabilitació

OE 5.9 Esports, cultura i lleure

- ▶ Incrementar la participació de la dona en l'esport
- ▶ Facilitar l'accés a la cultura en les àrees rurals. Punts informació mòbil (model bibliobús)

OE 5.10 Recerca

Incrementar el nombre de dones en l'àmbit de la recerca i la innovació

OE 5.11 Voluntat política i participació

- ▶ Voluntat política en gènere i en desenvolupament territorial
- ▶ Participació de les dones en l'àmbit polític, en activitats culturals i en moviments socials (adaptar horaris per a la conciliació)

6.3 Actuacions

Les actuacions que despleguen el present programa es definiran i aprovaran anualment coincidint amb l'exercici pressupostari i les prioritats de cada unitat executora. Es podran consultar al web del DARP.

6.3.1 Tipologia d'actuacions

En el context del PDMRM 2016-2020, una actuació es defineix com l'acció concreta que es desenvolupa per aconseguir un objectiu. Ha de tenir associat un calendari i un elevat grau de definició, i també entitat per si mateixa (no ha de necessitar altres actuacions per a ser explicada). Una actuació ha de respondre a un objectiu estratègic i a un objectiu operatiu, i podrà pertànyer també a un o diversos plans o programes del Departament.

Les actuacions han de tenir una formulació clara i ser verificables. Duen associats diferents atributs que permeten conèixer-ne contingut, planificació, cost econòmic, grau de materialització, documentació complementària i altres informacions. Les actuacions es poden desplegar en activitats i en fases.

Les actuacions s'associaran a la tipologia següent:

- a) Actuacions relacionades amb la creació i/o gestió de prestacions de serveis, econòmiques o tecnològiques
- b) Actuacions de caire normatiu
- c) Actuacions de difusió i sensibilització
- d) Accions formatives
- e) Actuacions de coordinació, seguiment i avaluació

6.3.2 Contingut de les actuacions

D'acord amb els principis que regeixen el Programa i en el marc de l'enfocament estratègic presentat en l'apartat anterior, la Llei 17/2015, de 21 de juliol, d'igualtat efectiva entre dones i homes, orienta les actuacions que es desplegaran anualment cap a l'adopció d'accions positives en diferents àmbits de la realitat social, especialment rural i marítima, de manera que es vagin desplegant progressivament els mandats expressats a l'article 50 de la Llei.

En concret, el Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació vetllarà perquè les actuacions que es proposin permetin avançar en els àmbits següents:

- a) Incorporar la perspectiva de gènere en les actuacions sobre desenvolupament rural.

- b) Fomentar el desenvolupament d'activitats que generin ocupació, afavoreixin la incorporació de les dones del món rural a l'àmbit laboral i contribueixin a evitar-ne el despoblament.
- c) Facilitar a les dones del món rural l'accés a la formació.
- d) Contribuir a eliminar la bretxa digital de gènere i territorial amb mecanismes que facilitin i impulsin l'accés de les dones del món rural a les tecnologies de la informació i la comunicació.
- e) Vetllar per aconseguir la plena participació social de les dones del món rural, i també perquè participin plenament en els òrgans de direcció d'empreses i associacions.
- f) Incentivar la cotitularitat de dones i homes a les explotacions agràries.
- g) Promoure la representació paritària de dones i homes en els càrrecs de decisió de les organitzacions agràries.

Així mateix, el Programa comparteix i incorpora plenament el principi que les polítiques agrícoles, ramaderes, agroalimentàries, forestals i pesqueres han de:

- a) Fomentar la transmissió dels sabers tradicionals de les dones en aquests àmbits, reconèixer i fer visible llur contribució al manteniment de les explotacions familiars, i promoure les xarxes de proximitat i de serveis socials per a atendre els infants, la gent gran i les persones dependents.
- b) Potenciar les iniciatives empresarials d'emprenedores i les actuacions de desenvolupament agrari i pesquer promogudes per dones.
- c) Facilitar la incorporació de dones joves als sectors agrícola, ramader, agroalimentari, forestal i pesquer.

Val a dir que les necessitats recollides en les conclusions de la jornada participativa de treball amb el sector i l'enquesta del portal Participa.gencat.cat coincideixen plenament amb les orientacions del mandat parlamentari de l'article 50 de la Llei 17/2015.

6.3.3 Indicadors de seguiment

Pel que fa als indicadors, elements clau de tot programa per poder mesurar-ne el progrés i valorar en quina mesura els objectius s'assoleixen, cal que tinguin les característiques següents: ser rellevants, clars, verificables i consistents i no ambigus.

Pel que fa a la tipologia dels indicadors, atesa la naturalesa del programa de dones, s'ha optat per simplificar-la al màxim i establir si es tracta d'indicadors quantitatius o qualitius. En el primer cas, es relacionarà el nom, la unitat i el valor de l'indicador, i en el segon cas es farà una descripció o relat de les actuacions que es duren a terme.

Els indicadors per al seguiment anual de cada actuació s'establiran juntament amb la descripció de l'actuació en concret.

6.4 Governança del programa

6.4.1 Elaboració

Aquest Programa sectorial ha estat impulsat pel DARP com a continuació del Programa de dones del món rural i marítim 2013-2015, en resposta al mandat de la Llei 17/2015, de 21 de juliol, d'igualtat efectiva de dones i homes de la Generalitat de Catalunya, en concret al manament fet en l'article 50 sobre l'Apoderament de les dones del món rural i marítim, i sota el marc del Pla estratègic de polítiques d'igualtat de gènere del Govern de la Generalitat.

Per a la seva elaboració, s'ha partit, en primer lloc, d'un procés de participació pública efectuada mitjançant dues vies. D'una banda, la realització d'una Jornada Participativa de Treball amb empresàries i representants d'organitzacions del sector i de l'Administració mateixa que va tenir lloc el 25 de maig de 2016 on es van recollir conclusions de cinc grups de debat (annex 7.1). I, d'altra banda, recollint les opinions de la ciutadania sobre la necessitat que Catalunya disposi d'un programa específic de gènere en aquests sectors mitjançant una enquesta virtual a través del portal Participa.gencat.cat que gestiona el Departament d'Afers Exteriors, Relacions Institucionals i Transparència (annex 7.2).

En segon lloc, s'ha elaborat en col·laboració amb la Fundació del Món Rural i l'IDESCAT un diagnòstic actualitzat de la situació de la dona en l'àmbit rural i marítim que es presenta al capítol 4 d'aquest Programa.

I, finalment, s'han tingut en compte les recomanacions resultants de l'avaluació del Programa de dones del Món Rural i Marítim 2013-2015.

6.4.2 Instruments de coordinació

Sota la direcció i el lideratge del DARP, el Programa de dones del món rural i marítim s'articula tècnicament per mitjà del Gabinet Tècnic i d'Estudis Sectorials que, a partir del Decret 336/2011, de 10 de maig, de reestructuració del Departament, integra en les seves funcions la de "supervisar l'execució de les actuacions en matèria de polítiques transversals de dones en l'àmbit del Departament, d'acord amb les directrius recollides en els plans aprovats pel Govern". Així doncs, el Gabinet Tècnic i d'Estudis Sectorials aporta la capacitat tècnica i executiva per impulsar, executar i dur a terme el seguiment i l'avaluació del Programa.

Així mateix, l'Institut Català de les Dones és l'organisme del Govern de la Generalitat de Catalunya, adscrit al Departament de la Presidència, que dissenya, impulsa,

coordina i avalua les polítiques per a l'equitat de gènere que desenvolupa l'Administració de la Generalitat, a partir de les competències exclusives que atorga l'Estatut d'Autonomia de Catalunya.

En aquest sentit, es concreta en l'article 8 de la Llei 17/2015, d'igualtat efectiva de dones i homes, que "els òrgans responsables de la implementació de la transversalitat de la perspectiva de gènere han de complir, en coordinació amb l'Institut Català de les Dones, la funció, entre altres, d'executar els programes transversals de polítiques d'igualtat de gènere en l'àmbit funcional del departament d'acord amb les directrius i les mesures establertes en els plans de polítiques d'igualtat de gènere aprovats pel Govern".

D'acord amb tot l'anterior, i atès el format col·laborador d'aquest programa sectorial, els òrgans que intervenen en la seva coordinació i seguiment són:

- ▶ El grup de treball de transversalitat de gènere del DARP, creat per a la formulació i el seguiment del Programa, que integra representants del conjunt d'unitats directives del Departament. Aquestes unitats estan implicades plenament en la formulació del Programa, despleguen les actuacions acordades anualment i en fan el seguiment i són l'enllaç amb les entitats públiques del Departament a les quals estiguin vinculades per raó de les matèries.
- ▶ La Comissió Interdepartamental per a la Igualtat Efectiva de Dones i Homes és l'òrgan col·legiat de l'ICD que té per objecte coordinar les actuacions en matèria de polítiques d'igualtat de gènere a l'Administració de la Generalitat; en concret, impulsar i coordinar els programes operatius sectorials.
- ▶ La Comissió Tècnica Interdepartamental per a la Igualtat Efectiva de Dones i Homes, que s'integra en la Comissió interdepartamental de l'ICD com a interlocutora tècnica de suport tècnic i operatiu, acompanyament i canalització de les polítiques d'igualtat de gènere dels departaments de l'Administració de la Generalitat i de la resta d'institucions amb què es relaciona.
- ▶ L'Observatori de la Igualtat de Gènere, que s'adscriurà a l'Institut Català de les Dones, actualment en vies de creació seguint el mandat de l'article 58 de la Llei 17/2015, d'igualtat efectiva de dones i homes.

6.4.3 Execució, seguiment i difusió del programa

L'execució anual de les actuacions que despleguen el Programa es durà a terme amb els mitjans personals i materials disponibles o amb tots aquells que els departaments considerin necessaris.

Pel que fa a les actuacions que desenvolupa el Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació, cadascuna de les unitats del DARP les executa i en fa el

seguiment en el marc del Grup de Treball de Transversalitat de Gènere del DARP sota el tutoratge i impuls del Gabinet Tècnic i d'Estudis Sectorials, que elabora els informes anuals d'execució segons la informació que li facilita cada unitat.

Pel que fa al seguiment de les actuacions que no són executades pel DARP, cada Administració serà, en conseqüència, responsable de les mesures que es comprometi a executar en el marc de les seves competències. No obstant això, i atès el caràcter sinèrgic del Programa, les actuacions seran objecte de seguiment i avaluació conjunts. Aquest procés serà coimpulsat pel DARP i l'ICD d'acord amb els criteris generals de seguiment i avaluació que s'estableixin al respecte en el marc del nou Pla estratègic de polítiques d'igualtat de gènere del Govern de la Generalitat i els instruments de coordinació disponibles.

La difusió del Programa, les actuacions que se'n derivin i els informes de resultats es faran principalment mitjançant els webs del DARP i de l'ICD. Per aquest motiu, es potencien aquests espais creats a l'inici del procés d'elaboració del Programa, i s'incentiva també l'ús de les xarxes socials per a la difusió de continguts de gènere en el sector.

La prioritat de la difusió es farà segons el principi de transparència amb l'objectiu de donar visibilitat a la tasca de les dones, informar el públic en general i els beneficiaris potencials de la política de gènere, augmentar la participació de les dones en els processos de planificació i execució de les polítiques públiques del sector, i difondre la informació, els fòrums i les jornades temàtiques d'interès per a les dones del sector i casos d'èxit i Bones Pràctiques durant el període d'execució del Programa.

6.4.4 Avaluació

D'acord amb el sistema d'indicadors elaborat ad hoc en el marc del Programa i de les actuacions anuals que el despleguin, es durà a terme una avaluació d'execució anual i una avaluació final una vegada transcorreguda la vigència del Programa.

Aquestes avaluacions seran dutes a terme pel DARP d'acord amb la informació aportada per cada unitat o departament responsable d'executar mesures, sens perjudici d'externalitzar aquesta tasca sota la coordinació del Gabinet Tècnic i d'Estudis Sectorials del DARP i de l'ICD.

7 Annexos

7.1 Jornada de treball participativa d'elaboració del II PDMRM 2016-2020

7.2 Informe de retorn a les aportacions fetes al portal Participa.gencat.cat

7.3 Glossari de termes

7.1 Jornada de treball participativa d'elaboració del II PDMRM 2016-2020

A fi de conèixer l'opinió del sector i elaborar aquest Programa, el 25 de maig de 2016 va tenir lloc una jornada de treball participativa a la seu dels Serveis Centrals del DARP.

La jornada va ser inaugurada per l'Honorable Senyora Meritxell Serret, consellera d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació, acompanyada de la senyora Maria Teresa Pitarch, presidenta de l'Institut Català de les Dones, i la senyora Mireia Mata, directora general d'Igualtat del Departament de Treball, Afers Socials i Família. Hi van assistir o van fer-hi aportacions les persones que es detallen a continuació, totes coneixedores del sector rural i marítim des de la seva posició d'empresàries, agents rurals i representants d'entitats associatives de dones, d'organitzacions professionals agràries i del mar, i de departaments de la Generalitat i entitats públiques amb coneixements en matèria de gènere.

La consellera d'Agricultura, Meritxell Serret, presentant la jornada

Es van constituir 5 grups de treball conduïts pels experts/es següents que van donar com a resultat les conclusions detallades a l'apartat 5 d'aquest Programa.

A continuació, s'especifiquen les persones participants i alguns moments de la jornada.

Eix 1. *Qualitat de vida*

Conductor: Eduard Trepal. Fundació del Món Rural

Organitzacions i representants amb aportacions al grup de treball de l'eix 1

Cognoms i nom

Agúndez Acosta, Trinidad
Alemany Grau, Anna M.
Mañas Rodríguez, Carmen
Marimón Ferrer, Eva
Martí Climent, Josep Maria
Navarro Cardenete, Carne
Osúa Quintana, Soco
Pérez García, Lorena
Roca Bach, Montse
Rovira Duran, Maria
Sánchez Varela, Raquel
Ysanda Barón, Mónica

Entitat / Associació

Federació de Confraries de Pescadors de Girona
Assessoria Jurídica, DARP
Departament de Treball, Afers Socials i Famílies
Direcció General d'Agricultura, DARP
Servei de Programació i Dinamització Rural, DARP
Departament d'Interior
Departament de Salut
ICD. Departament de la Presidència
Empresària del sector del cereal (Urgell)
Unió de Pagesos de Catalunya
Oficina Comarcal de l'Anoia, DARP
Servei d'Innovació Alimentària, DARP

Eix 2. *Emprenedoria, activitat econòmica i lideratge*

Conductora: Àngels Guiteras, GAL Ripollès-Ges-Bisaura

Organitzacions i representants amb aportacions al grup de treball de l'eix 2

Cognoms i nom

Bacardí Baldrich, Núria
 Bech, Cristina
 Bejarano Gómez, M. Jesús
 Botargues, Teresa

Cervera Zaragoza, Teresa
 Cortada Torrent, Gemma
 Costa Escalé, Immaculada
 Ferran Closa, Iolanda
 Galindo Pinos, Mercé
 Marín Tovar, Diana
 Mora Alsina, Lourdes
 Seró Prior, Adolf

Entitat / Associació

Empresària viticultora (Urgell)
 CERESCAT (JARC)
 Direcció General d'Alimentació, DARP
 Associació de Cooperació Rural per al Desenvolupament ACORD
 Centre de la Propietat Forestal
 Consorci Gal Noguera-Segrià Nord LEADER
 Empresària del sector terciari (Osona)
 Oficina Comarcal a l'Alta Ribagorça, DARP
 Departament d'Empresa i Coneixement
 Federació Catalana de Pesca Esportiva i Càsting
 Empresària del sector de l'educació ambiental (Pla d'Urgell)
 DG de Desenvolupament Rural, DARP

Eix 3. *Visibilitat i reconeixement*

Conductora: Gemma Estany, ARCA

Organitzacions i representants amb aportacions al grup de treball de l'eix 3

Cognoms i nom

Canals Vila, Àngels

Carbonell Farrés, Genoveva

Castanyer Monteis, Isabel

Dalmau Colomer, Carme

Moliné Salvat, Montserrat

Orpinell Vilarroig, Ramon

Pasanau, Pilar

Pont Bancell, Mònica

Salamaña Serra, Isabel

Sanchís Sampol, Jordi

Seira Sanmartín, Àngela

Vizcarro, Inés

Entitat / Associació

Cooperació Local, Departament de Governació,
Administracions Públiques i Habitatge

Empresària del sector terciari (Osona)

Empresària del sector primari (Osona)

CERESCAT (JARC)

Servei d'Organització, DARP

Associació de Cooperació Rural per al
Desenvolupament ACORD

Esportista, navegant en solitari

Empresària del sector primari (Berguedà)

Universitat de Girona

Servei de Programació i Dinamització Rural, DARP

DG de Pesca i Afers Marítims, DARP

Federació Catalana de Vela

Eix 4. *Participació*

Conductora: Joana Martínez, Institut Català de les Dones

Organitzacions i representants amb aportacions al grup de treball de l'eix 4

Cognoms i nom

Abelló Olivé, Francesca
 Casamitjana Aguilà, Magda
 Fernández López, Andrés
 Fortuny Espin, Violant
 Márquez Ramos, Rosario
 Martínez Pérez, Emelina
 Mundi Mas, Montserrat

 Pou Pujol, Mireia
 Romans Vergés, Maria
 Sendrós Rius, Núria
 Urdillo Ruiz, Carme
 Van Ginkel, Àstrid

Entitat / Associació

Unió de Pagesos de Catalunya - Dones
 Parlament de Catalunya
 DG de Desenvolupament Rural, DARP
 FCAC - Federació de Cooperatives Agràries de Catalunya
 Servei d'Organització, DARP
 Confraria de Pescadors d'Arenys de Mar
 Administració Local, Departament de Governació,
 Administracions Públiques i Habitatge
 Empresària del sector primari (Osona)
 CERESCAT (JARC)
 Departament de Territori i Sostenibilitat
 DG d'Alimentació, Qualitat i Indústr. Agroalim., DARP
 Consultora de productes naturals (Segarra)

Eix 5. *Transversalitat*

Conductora: Rosabel Arbó, cap de l'Oficina Comarcal del Montsià, DARP

Organitzacions i representants amb aportacions al grup de treball de l'eix 5

Cognoms i nom

Alcoverro Pedrola, Francesc
Bollo Ribé, Carme
Casanovas Font, Paquita
Colell Rulo, Teresa
Galián Espín, Gemma
García Ciudad, Visitación
Jiménez Gusi, Lluïsa
Jordana de Simón, Ramon
Nualart Barba, Blanca
Rius Robres, Marian
Rodríguez Muñoz, Ma Dolors
Romero Burillo, Ana María
Valls Vilaespasa, Frederic
Aguinaga Soler, Marisa
Tornos, Esther

Entitat / Associació

Gabinet Tècnic i d'Estudis Sectorials, DARP
Assessorament i Innovació, DARP
ASAJA
Escola de Capacitació Agrària de l'Empordà, DARP
Empresària del sector primari (Ripollès)
Servei d'Innovació Alimentària, DARP
Departament de Treball, Afers Socials i Famílies
Direcció General de Forests, DARP
Secretaria de l'Esport, Departament de la Presidència
Consorci Leader Pirineu Occidental
Departament de Territori i Sostenibilitat
Universitat de Lleida
Escola Nauticopesquera, DARP
Agents Rurals, el Priorat
Agents Rurals, el Vendrell

7.2 Informe de retorn a les aportacions fetes al portal Participa.gencat.cat Valoració de les aportacions fetes per la ciutadania

La proposta en el portal **participa.gencat.cat** va qüestionar la necessitat del **II Programa de dones del món rural i marítim 2016-2020** que elabora el Departament d'Agricultura, Ramaderia, Pesca i Alimentació i els reptes que cal encarar. La proposta també pretenia que la ciutadania valorés els possible eixos del II Programa de dones del món rural i marítim i aportar-ne de nous, i també propostes i accions per poder-los dur a terme.

Es van rebre un total de 64 respostes.

Taula 50. Distribució de les respostes per gènere i edat

			Dones		
			21 - 49	50 - 69	% total
Dones	50	78%	21 - 49	29	58%
			50 - 69	21	42%
Homes	14	22%	21 - 49	7	50%
			50 - 69	7	50%

Sobre la distribució comarcal, es van rebre respostes de 26 de les 42 comarques de Catalunya. Cal destacar que el Segrià i el Barcelonès és d'on s'han rebut més respostes (8 respectivament), i 5 des del Montsià.

Taula 51. Distribució de les respostes per sector econòmic a què pertanyen les persones participants a l'enquesta

Sector econòmic d'activitat	Nombre de persones	% total
Primari (agricultura, ramaderia, pesca, forestal)	17	26,56%
Secundari (indústria, indústria agroalimentària)	5	7,81%
Terciari (serveis, turisme rural, nàutica recreativa)	13	20,31%
Sector públic	26	40,63%
Universitats	1	1,56%
Desocupat/da	0	0%
Jubilat/da	1	1,56%
No determinat	1	1,56%

A la pregunta **Creieu necessari que el món rural i marítim català disposi d'un Programa específic per a les dones d'aquests sectors?**, s'han rebut 63 respostes, **totes positives**. Només una resposta va quedar en blanc, però cal entendre que la resposta és afirmativa, ja que hi afegeix un comentari positiu.

A la pregunta **Per què?**, s'han rebut diverses respostes, algunes de les quals es mostren a continuació, on s'indiquen els motius pels quals les persones participants valoren positivament la necessitat de disposar d'un Programa de dones del món rural i marítim:

1. *Perquè són un agent clau per a aquestes polítiques i el seu rol s'ha de promoure i posar en valor.*
2. *La situació és realment desigual i calen polítiques que l'equilibrin.*
3. *Sí, perquè, malgrat haver avançat força en aquest sentit, hi continua havent desigualtat i no es pot abaixar la guàrdia.*
4. *Hi ha moltes dones que ajuden els seus marits en les tasques del camp i en la venda dels productes obtinguts, i majoritàriament duen la gestió de les empreses agràries, i totes aquestes tasques no queden reflectides enlloc.*
5. *Hi ha més dificultats per a les dones que ens dediquem a aquest sector.*
6. *La dona és un teixit humà molt import en el sector agrari al qual cal donar-hi el valor que té.*
7. *Per fomentar-ne la participació.*
8. *Perquè estem molt poc representades.*
9. *Un programa significa assumir des de la gestió pública que els rols socials cap a la igualtat s'han d'incentivar, que l'apoderament de la dona ajuda a mantenir el desenvolupament rural i que línies de suport econòmic propi són necessàries per al creixement econòmic i el benestar social.*
10. *Les dones accedeixen molt menys als ajuts que el DARP posa a disposició de la ciutadania, i cal veure què és el que ho impedeix o fa que en siguin menys beneficiades.*
11. *L'escassa presència visible de dones en el sector rural i marítim necessita d'actuacions concretes que ajudin a augmentar-la.*
12. *La planificació és l'instrument més adequat per facilitar les actuacions i les respostes a les problemàtiques de les dones en general i a les dones del món rural i marítim en particular.*
13. *Perquè reforça les accions.*
14. *Les dones, per variar i ni que siguem al segle XXI, patim en primera persona el sexisme en un món molt de mascle com és el del mar....*
15. *Per motivar les dones a treballar en el món rural i que coneguim de primera mà les actuacions que s'hi fan.*
16. *Com a punt de trobada i com a eina perquè les dones puguin treballar en comú per millorar la seva situació i problemàtiques específiques en aquests sectors.*
17. *Perquè les casuístiques i condicionants laborals de la dona en el món rural són marcadament diferents de les dels homes, quan el col·lectiu femení ha estat i és imprescindible per a l'equilibri territorial, sobretot en l'àmbit rural.*
18. *La feina i el paper de la dona rural ha estat sempre real, però no sempre reconegut ni tampoc regulat per un programa específic per a les seves necessitats que potenciï tots els valors afegits que pot aportar el col·lectiu de dones.*
19. *Perquè no se'ns reconeix en aquest sector.*

20. *Perquè les dones són el futur de la pagesia catalana.*
21. *Les dificultats a les zones rurals són més nombroses, i encara més per a les dones. Cal que l'Administració vetlli per fer un país més igual per a tothom, començant per les dones.*
22. *Les dones encara al segle XXI tenim menys oportunitats que els homes.*
23. *Perquè és realment necessari.*
24. *Tot i que crec que les situacions de desigualtat entre homes i dones és un tema cultural i es troba tant a les zones rurals com urbanes.*
25. *Per equilibrar desigualtats calen dades i estratègies, amb un criteri i uns objectius, és a dir, sense improvisació i amb un programa clar.*
26. *Cal donar a conèixer la situació de les dones que vivim d'aquests sectors on hi ha molta feina a fer.*
27. *No hi ha prou dades de gènere que ens permetin conèixer el territori i poder definir polítiques públiques que millorin la situació.*
28. *Perquè som massa poques.*
29. *Perquè hi ha molta desigualtat.*
30. *Cal actualitzar la informació, fer-la més interactiva i fer xarxa.*
31. *Perquè no existeix la paritat; la dona està clarament en situació desfavorida i això no ens ho podem permetre en una societat que diem avançada.*
32. *Per ajudar les dones d'aquesta zona, ja que moltes treballen a casa i no poden aportar diners a l'economia familiar.*
33. *Perquè hi hagi un futur per a les dones més joves, ja que moltes (gairebé totes) marxen a treballar a ciutats més grans, ja que aquí és difícil trobar feina. També tenim un problema, i és que, si volem fer formació per millorar la nostra professió, tenim moltes dificultats (especialment econòmiques), ja que molts màsters i cursos es fan a Barcelona, i això suposa una gran inversió de temps i diners.*

A la pregunta **Quins àmbits estratègics creieu que hauria de contenir un programa de dones adreçat als sectors rural i marítim?**, les respostes són les següents:

1. Qualitat de vida => 42 votacions
2. Participació de la dona en l'àmbit sindical, professional i cooperatiu => 40 votacions
3. Visibilització i reconeixement de la tasca de la dona => 41 votacions
4. Emprenedoria, activitat econòmica i lideratge => 52 votacions
5. Transversalitat => 29 votacions
6. Altres: => 1 vot: Ajudes a la formació

D'acord amb les puntuacions atorgades en les enquestes, l'ordre de prioritats dels àmbits estratègics proposats és el següent: **4 - 1 - 3 - 2 - 5 - 6**.

A continuació, es proposaven **uns reptes** i es demanava la valoració entre 1 (gens d'acord) i 5 (molt d'acord). Amb les respostes rebudes, s'ha construït la taula següent per poder valorar les respostes:

Taula 52. Escala de valoració dels reptes. Enquesta **Participa.gencat.cat**

Repte	Nombre de votacions	Punts totals rebuts	Puntuació mitjana
1. Millora de les infraestructures i l'accés als recursos i serveis en les zones rurals.	61	290	4,75
2. Promoure la participació de la dona en la diversificació de les activitats econòmiques de l'entorn rural i marítim.	63	300	4,76
3. Incrementar la titularitat i la cotitularitat de les explotacions agràries, pesqueres i aquícoles de dones.	63	286	4,54
4. Incrementar la participació de les dones en els òrgans de decisió de l'entorn rural i marítim en l'àmbit sindical, professional, cooperatiu i polític.	64	305	4,77
5. Promoure la millora de la formació de les dones de les zones rurals i àmbit marítim.	64	302	4,72

D'acord amb les puntuacions atorgades en les enquestes, l'ordre de prioritats dels **reptes proposats** és el següent: **4 - 2 - 1 - 5 - 3**.

A la pregunta **Com donaríeu resposta a aquests reptes?**, es recullen a continuació les respostes rebudes (text recollit sense modificar les respostes rebudes).

- *Fomentar el canvi de mentalitat. Tots som iguals publicitat.*
- *Si no hi ha un canvi de mentalitat, la situació home-dona no canviarà.*
- *Vincular el turisme de Catalunya als pagesos. Referents turístics en l'àmbit de Catalunya: botigues BCN-turístics producte agrari.*
- *Incorporar ajudes a la incorporació de dones de 40-50 anys (Pla específic de la Generalitat-Extra Europees).*
- *Potenciar destinacions turístiques d'interior > eix dona pagesa.*
- *Disposant d'un equip d'expertes amb capacitat d'influir en les decisions polítiques perquè es tinguin en compte les necessitats de les dones del nostre sector.*
- *Amb mesures molt concretes i amb reformes normatives que hi incideixin.*
- *Posant a treballar tota l'Administració i que els polítics ho tinguin com una prioritat.*
- *Més inversió de l'Administració i facilitats per a les dones.*
- *Primer de tot, disposant d'informació, dades d'homes i dones, donar a conèixer la situació real.*
- *No hi ha dades relatives a l'edat, sexe, comarca i sector econòmic.*
- *Donant ajudes perquè puguem iniciar/continuar la nostra professió i els nostres estudis sense por; ja que, cada vegada que penso a estudiar alguna cosa, veig que, si vull estudiar, viure al Pallars suposa un problema gegant (i alguna vegada m'ha fet pensar si faig bé de viure aquí).*

A la pregunta **Quins altres reptes creieu que encaren les dones en els àmbits rural i marítim?**, es recullen a continuació les respostes rebudes:

- *La conciliació de les tasques domèstiques dones-homes.*
- *Conciliació vida laboral/personal.*
- *Per als àmbits de gestió de les explotacions agrícoles i ramaderes, per la diversificació de les explotacions; cases rurals, venda de proximitat, etc.*
- *També falten dones per als llocs de direcció. Gairebé no trobem cap dona directora o gerent d'una empresa, administradores, etc.*
- *La conciliació de la vida laboral i familiar.*
- *La utilització de noves tecnologies.*
- *Disposar de millors infraestructures de TIC.*
- *Bàsicament el seu posicionament respecte dels aspectes relacionals i de comunicació amb l'entorn. Caldria basar-los en dos aspectes:*
  - *Facilitar la xarxa de contactes amb les noves tecnologies*
  - *Fomentar la interrelació amb dones d'altres països de la UE.*
- *Els estereotips estan més marcats.*
- *Tot allò relacionat amb prejudicis i estereotips.*
- *Dificultat de conciliar les tasques domèstiques amb les professionals.*
- *Les dones han de demostrar sempre que són capaces de fer una tasca mentre que, en els homes, aquesta capacitat se'ls pressuposa ni que no la tinguin.*
- *A les dones, hi ha moltes feines que per natura els surten més bé que als homes com són dirigir, coordinar i gestionar, i també tasques que demanen més finor de treball...*
- *L'accés a càrrecs de decisió i representació.*
- *Vinculació treball-família, que no ens deixa independència.*
- *Més dificultats que en altres zones.*
- *La conciliació.*
- *Internet.*
- *Els reptes que hi ha, els engloben tots.*
- *La dificultat de conciliar la vida personal amb la feina, per exemple, o l'accés a algunes facilitats.*
- *Si es millorés en aquests que proposeu, ja estaria bé.*
- *Tenen menys oportunitats.*
- *Crec que el repte més important és veure-hi un futur. És molt difícil viure aquí.*
- *Una bona xarxa de TIC.*

A la pregunta **Per a aquests nous reptes, quines accions duríeu a terme?**, es recullen a continuació les respostes rebudes (text recollit sense modificar les respostes rebudes):

- *Campanyes publicitàries.*

- *Algun premi "econòmic" a dones emprenedores.*
- *Acompanyament en el creixement d'empresa (tant en la gestió com en la comercialització...).*
- *Fomentar l'accés de la dona al món rural i també a les empreses, i poder participar amb total normalitat en el dia a dia del món rural.*
- *Sembla que últimament es veu el món rural com quelcom que no té a veure amb la dona; crec que cal formació i informació per a les dones ja des de la infantesa.*
- *Compartir xarxes de contactes en primer lloc entre els treballadors públics mateixos; fer una aproximació comarcal, sectorial i d'entitats per crear un sociograma aproximatiu i, a posteriori, valorar com interactuar amb aquest grup poblacional.*
- *Tasques d'informació i formació.*
- *Difondre casos d'èxit (i de fracàs, que ensenyen molt!).*
- *Facilitar una xarxa social d'experiències i d'intercanvi (virtual i presencial).*
- *Promoure la dona dins els àmbits laborals marítics amb una reducció en la cotització als empresaris o el que sigui...*
- *Trobades, organització, treball comú per assolir certs canvis, canvis organitzatius laborals, millores culturals i educatives, transparència, accés als càrrecs per mèrits, etc.*
- *Més serveis en les zones rurals.*
- *Més inversió en les zones rurals.*
- *Inversió real de les administracions públiques i no només bones intencions.*
- *Cal marcar objectius assumibles amb indicadors que siguin avaluable per veure si es millora i com.*
- *Més bonificacions en la declaració de renda, millora dels transports.*
- *Aposta política real per la igualtat; inversions econòmiques en els àmbits on la dona està poc representada.*
- *Els que he comentat anteriorment. Buscar línies d'ajudes econòmiques per facilitar-nos a les dones emprenedores que apostem per viure aquí.*

Comentaris i accions que es duran a terme a partir de les propostes

Totes les aportacions rebudes s'han de poder estudiar i incorporar en la redacció del II Programa de dones rurals i marítics, que inclou, molt esquemàticament, les tasques següents:

- *Avaluació interna del I PDMRM 2013-2015.*
- *Reunions del grup de treball de transversalitat de gènere (GTTG) amb l'ICD i d'altres departaments de la Generalitat per veure quines accions de les proposades es poden dur a terme i qui les podria executar.*
- *Actualització de dades demogràfiques, socials i laborals des d'un punt de vista de gènere, actualització del DAFO, definició de la nova estructura del Programa que ha de donar resposta als nous reptes, objectius estratègics i operatius.*
- *Definició de les actuacions concretes a dur a terme l'any 2016.*

D'entrada, es treballaran els 5 eixos següents:

1. Qualitat de vida: accessibilitat, educació, salut, seguretat, TIC, laboral, etc.
2. Emprenedoria, activitat econòmica i lideratge: facilitar informació, formació i acompanyament, fomentar l'accés a l'ocupació, etc.
3. Visibilitat i reconeixement: millora del reconeixement i valoració social i econòmica.
4. Participació: crear i reforçar grups de participació, associacions i tot de xarxes col·laboradores.
5. Transversalitat: treballar en la representativitat i les orientacions publicitàries, identificar dones referents i proactives, etc.

7.3 Glossari de termes

Aquest annex és l'actualització i ampliació del glossari del Programa de dones del món rural i marítim 2013-2015.

Acció positiva: mesures específiques que han d'adoptar els poders públics a favor de les dones per corregir situacions patents de desigualtat de fet respecte dels homes. Aquestes mesures seran temporals, raonables i proporcionades en relació amb l'objectiu perseguit en cada cas. Són mesures que corregeixen situacions socials discriminatòries preexistents, utilitzades per assegurar el gaudi efectiu del dret a la igualtat per part de les dones.

Hi ha molts tipus d'accions positives: entre les més conegudes, destaca el sistema de quotes, que té per objectiu corregir la minsa representació de les dones a la presa de decisió i establir-ne una presència mínima en determinats àmbits, com les llistes electorals. També hi ha les mesures promocionals amb la finalitat de fer visibles les aportacions de les dones en el desenvolupament socioeconòmic; les mesures transformadores que pretenen incidir sobre els rols i estereotips de gènere i modificar les pràctiques socials discriminatòries, i les mesures de conscienciació per crear un estat d'opinió o sensibilització del problema. En definitiva, no hi ha una recepta universal, sinó que cal analitzar cada cas concret. La discrecionalitat dels poders públics està en l'elecció de l'acció positiva per al problema concret, no en l'obligació d'adoptar mesures en els supòsits d'existència de situacions de desigualtat.

Agent d'igualtat: professional que ofereix assessorament especialitzat en matèria d'igualtat efectiva de dones i homes. Amb aquesta finalitat, informa, proposa, dissenya, impulsa, coordina i avalua les actuacions de les organitzacions en matèria de transversalitat de gènere i accions positives per a l'avenç cap a la igualtat de dones i homes en l'exercici i gaudi dels seus drets socials.

Androcentrisme: forma de sexisme que considera el masculí com a centre de l'univers, paràmetre d'estudi i anàlisi de la realitat, i a les dones éssers dependents i subordinats als homes. Referir-se a "l'home" quan es pretén parlar de tota la Humanitat és un exemple de pensament androcèntric.

Apoderament: traducció literal del terme anglès *empowerment* que significa "guanyar poder". En el context de la igualtat efectiva de dones i homes, fa referència al procés de presa de consciència individual i col·lectiva de les dones que els permet augmentar la seva participació en els processos de presa de decisions i d'accés a l'exercici de poder i a la capacitat d'influir.

Assetjament per raó de sexe: qualsevol comportament que, per motiu del sexe d'una persona, s'exerceix amb la finalitat d'atemptar contra la seva dignitat o la seva integritat física o psíquica o de crear-li un entorn intimidador, hostil, degradant, humiliant, ofensiu o molest, o que provoca aquests mateixos efectes, segons el que disposa l'article 5 de la Llei 5/2008, de 24 d'abril, del dret de les dones a eradicar la violència masclista.

Assetjament sexual: qualsevol comportament verbal, no verbal o físic, de naturalesa sexual, que s'exerceix amb el propòsit o l'efecte d'atemptar contra la dignitat d'una persona, especialment si li crea un entorn intimidador, hostil, degradant, humiliant o ofensiu, sens perjudici del que estableix el Codi penal i segons el que disposa l'article 5 de la Llei 5/2008.

Avaluar: Aplicar un model o una metodologia d'intervenció capaç de produir informació vàlida i fiable que permeti establir judicis sobre quins són els resultats d'una determinada actuació.

- ▶ Aquesta metodologia implica l'ús d'un o més criteris d'avaluació:
  - a. Eficàcia: mostra si la intervenció ha aconseguit els objectius previstos.
  - b. Eficiència: mostra la relació entre els recursos utilitzats i els resultats obtinguts.
  - c. Equitat: determina la contribució de la intervenció en el benestar social de dones i homes.
  - d. Pertinència: mostra en quina mesura la intervenció s'ajusta a les prioritats de la comunitat.
  - e. Sostenibilitat: valora si els resultats de la intervenció perduren malgrat que es puguin produir canvis tècnics o de l'entorn.

- ▶ Segons el moment en què es dugui a terme l'avaluació, es distingeixen els tipus següents:
  - a. *Ex-ante* o prèvia: es realitza abans de prendre la decisió; per tant, es relaciona amb la identificació de necessitats, el disseny del programa i la seva planificació.
  - b. *On-going* o intermèdia: subministra informació sobre el funcionament de la intervenció amb l'objectiu d'adoptar dos tipus bàsics de decisió:
    - i. determinar la continuïtat del programa,
    - ii. en el supòsit que la continuïtat quedi justificada, acordar si es manté la formulació inicial o bé es redefeixen els objectius i els reptes proposats.
  - c. *Ex-post* o posterior: valora els efectes i els resultats aconseguits i en quina mesura aquests efectes són atribuïbles a la intervenció, i, finalment, permet d'extreure experiències per a projectes futurs.
  - d. Impacte: mesura el manteniment dels efectes i els resultats de la intervenció a mitjà i llarg termini.

- ▶ Segons qui s'encarregui d'avaluar, es distingeix:

- a. **Avaluació externa:** aquella produïda per persones expertes que no pertanyen a l'organització.
- b. **Avaluació interna:** es produeix per persones especialistes que pertanyen a l'organització promotora o gestora.

Avaluació de gènere: verificació de l'aplicació i impacte de les qüestions de gènere en els procediments. L'objectiu principal d'una avaluació de gènere és valorar l'efecte que una proposta d'actuació té sobre les dones i els homes, per neutralitzar els efectes discriminatoris i fomentar la igualtat.

Coeducació: l'acció educadora que potencia la igualtat real d'oportunitats i valora indistintament l'experiència, les aptituds i l'aportació social i cultural de dones i homes, en igualtat de drets, sense estereotips sexistes, homofòbics, bifòbics, transfòbics o androcèntrics, ni actituds discriminatòries per raó de sexe, orientació sexual, identitat de gènere o expressió de gènere.

Comunicació amb enfocament de gènere: acció de transmetre informació amb la intenció de crear expectatives i plantejar exigències a la persona interlocutora. Els processos de comunicació són eines socials en què homes i les dones, per raons de gènere, estableixen relacions diferents i desiguals tant en l'accés com en l'ús i el control dels mitjans i dels missatges.

Desigualtat: situacions de manca d'igualtat social entre dones i homes que només poden ser explicades a partir del sistema de valors determinat pel gènere.

Diferència: diversitat que presenta la vida humana, les diferències entre les persones, dones i homes i dins de les dones i els homes. Diferència i igualtat no són conceptes oposats, perquè a la diferència s'oposa la identitat (semblança total) i, a la igualtat, la desigualtat. No totes les diferències són injustes ni tenen per què produir desigualtats ni molt menys dominacions. El concepte de diferència té un caràcter positiu i ha de considerar-se una potencialitat i una riquesa.

Discriminació: acte d'aplicar de manera arbitrària una distinció, exclusió, restricció, preferència o segregació sobre una persona o un col·lectiu que atempta contra la igualtat a partir de criteris determinats com el sexe, la ideologia, l'edat, l'orientació sexual, la religió o la discapacitat, entre d'altres.

Discriminació directa: la situació en què es troba una persona que és, ha estat o pot ésser tractada, per raó de gènere o de circumstàncies directament relacionades amb la seva condició biològica, d'una manera menys favorable que una altra en una situació anàloga. No són mesures discriminatòries per raó de gènere les que, encara que plantegin un tractament diferent per a homes i dones, tenen una

justificació objectiva i raonable, com ara les que es fonamenten en l'acció positiva per a les dones, en la necessitat d'una protecció especial per motius biològics o en la promoció de la coresponsabilitat de dones i homes en el treball domèstic o en el de cura de persones.

Discriminació indirecta: la situació discriminatòria creada per una disposició, un criteri, una interpretació o una pràctica pretesament neutres que poden causar un perjudici més gran a les persones d'un dels sexes, excepte si resulten adequats i necessaris i es poden justificar amb criteris objectius que no tinguin cap relació amb qüestions de gènere.

Discriminació múltiple: desavantatge social produït en una persona o en un grup per la suma de més d'un factor que pot donar lloc a discriminació. En el context de la igualtat de dones i homes, la discriminació múltiple està relacionada amb la connexió entre el gènere i factors com l'ètnia, l'edat, l'estatus socioeconòmic, l'orientació sexual, la diversitat funcional, la localització geogràfica, el nivell educatiu o models de socialització al país d'origen. La situació en què una dona, pel fet de pertànyer a altres grups que també solen ésser discriminats, pateix formes agreujades i específiques de discriminació.

Discriminació per embaràs o maternitat: qualsevol tracte desfavorable a les dones relacionat amb l'embaràs o la maternitat té la consideració de discriminació directa per raó de sexe.

Diversitat: la igualtat efectiva s'ha d'aconseguir garantint els drets de les dones i dels homes sense exclusions, de manera que s'atengui llur singularitat i diversitat, que es facin visibles, es nomenin i reconeixin les diferències i les particularitats territorials, culturals, ètniques, religioses, personals, d'edat, estat de salut, socioeconòmiques, i d'orientació i identitat sexual.

Equitat de gènere: la distribució justa dels drets, els beneficis, les obligacions, les oportunitats i els recursos sobre la base del reconeixement i el respecte de la diferència entre dones i homes en la societat.

Estudis de les dones: suposen la creació i el desenvolupament d'un corpus teòric que tingui en compte l'existència de les dones. Pretenen la incorporació de la perspectiva feminista als estudis i les investigacions. Inicialment, això es va produir en les Ciències Socials, és a dir, es va tractar d'incorporar les preocupacions, les reivindicacions i els interessos de les dones als estudis jurídics i literaris, a la sociologia, a l'antropologia i a la història, principalment. Aquests estudis van intentar trencar el predomini del punt de vista masculí que estava generalitzat en tots els camps científics i van pretendre, sobretot, superar l'absència de les dones

de les institucions universitàries. Els Estudis de les Dones no haguessin existit sense el moviment feminista, i van aconseguir col·locar el tema de la igualtat entre els homes i les dones a l'agenda política de la majoria dels països.

Estereotips de gènere: les imatges simplificades que atribueixen uns rols fixats sobre els comportaments pretesament «correctes» o «normals» de les persones en un context determinat segons el sexe al qual pertanyen. Els estereotips de gènere són a la base de la discriminació entre homes i dones i contribueixen a justificar-los i a perpetuar-los.

Conjunt de clixés, concepcions i opinions sobre els comportaments que es consideren adequats per a homes i per a dones. Són idees preestablertes, simplificades i rígides que situen les dones en un pla menys valorat. Donen lloc a expectatives diferents per a dones i a homes, i limiten la construcció de la personalitat d'unes i altres.

Feminisme: corrent de pensament i pràctica política, que en el seu moment es va anomenar moviment d'alliberament de les dones, per denunciar la desigualtat social de gènere i la situació que pateixen les dones com a grup, i l'opressió, dominació i explotació a què han estat sotmeses per part dels homes, i exigeix canvis polítics per transformar la societat.

Gènere: construcció social i cultural basada en les diferències biològiques entre els sexes que assigna diferents característiques emocionals i intel·lectuals, rols i comportaments a homes i dones. El gènere s'aprèn, i s'educa de manera diferent des dels diferents agents socialitzadors. No pot entendre's com un element estàtic i universal, ja que allò que es considera femení i masculí canvia amb el temps i en els entorns culturals.

Igualtat de gènere: la condició d'ésser iguals homes i dones en les possibilitats de desenvolupament personal i de presa de decisions, sense les limitacions imposades pels rols de gènere tradicionals, per la qual cosa els diferents comportaments, aspiracions i necessitats de dones i d'homes són igualment considerats, valorats i afavorits.

Igualtat efectiva de dones i homes: situació social que inclou una quàdruple significació:

- a. Igualtat formal, com a afirmació de la igualtat de drets entre dones i homes a la normativa.
- b. Igualtat de tracte, com a absència de tota discriminació directa i indirecta per raó de sexe.
- c. Igualtat d'oportunitats, com a compensació de les desigualtats existents en les condicions i posicions de dones i homes.

- d. Equitat de gènere, com a valoració i presa en consideració de la diversitat i les diferències entre dones i homes.

Indicador de gènere: mesura, nombre, fet, opinió o percepció que mostra la situació específica de les dones i dels homes, i també els canvis socials que es produeixen en les relacions de gènere a través del temps i l'evolució cap a la igualtat efectiva en els diferents camps de l'activitat humana.

Informació útil des de la perspectiva de gènere: conjunt de dades que mostren les diferències, desigualtats i similituds entre dones i homes. Això implica que s'ha de treballar tenint en compte de manera permanent la variable sexe i la categoria gènere.

Informe d'impacte de gènere: document escrit que recull de manera sistemàtica una avaluació de gènere. Es poden identificar i classificar els continguts que ha de tenir un informe d'impacte de gènere en quatre blocs bàsics d'informació:

- a. Diagnòstic sobre la situació de partida de dones i homes.
- b. Previsió de com incidirà el projecte sobre la situació de partida identificada.
- c. Valoració dels efectes del projecte respecte de l'avenç de la igualtat.
- d. Formulació de propostes de millora per garantir els resultats del projecte.

Necessitats segons el gènere: els papers que desenvolupen els homes i les dones a les societats i institucions existents són, en general, diferents; això implica que les seves necessitats també difereixen. Habitualment, es distingeixen dos tipus de necessitats:

- a. Necessitats estratègiques, enteses com tot allò a què cal posar remei per superar la posició subordinada de les dones als homes en la societat. Tenen a veure amb la potenciació de les dones. Aquestes necessitats varien segons el context social, econòmic i polític en el qual es formulen. Normalment, afecten problemes d'igualtat tals com capacitar les dones perquè tinguin accés igual a les oportunitats de treball i de formació, a una remuneració igual que la dels homes per un treball d'igual valor, al dret a la propietat de la terra i a altres béns d'importància capital, a la prevenció de l'assetjament sexual en el treball i de la violència masclista, i a la llibertat d'elecció sobre la seva maternitat. Remeiar-les comporta una lenta transformació dels costums i els convencionalismes tradicionals d'una societat.
- b. Necessitats pràctiques, que neixen de les condicions reals que les dones i els homes experimenten a causa dels rols que tenen assignats en la societat. Solen estar lligades a les dones com a mares, mestresses de casa i proveïdores de les necessitats bàsiques de la família, i afecten deficiències en els mitjans de vida i les condicions de treball, com ara aliments, aigua, habitatge, ingressos, atenció sanitària, etc. Per a les dones que es troben en els nivells socioeconòmics inferiors, aquestes necessitats estan lligades sovint a estratègies de supervivència. Atendre aquestes necessitats i prou només perpetua els factors que mantenen

les dones en una posició desavantajosa en les seves societats, i no promou la igualtat entre els gèneres.

Ordre de discriminar: qualsevol instrucció que impliqui la discriminació, directa o indirecta, per raó de sexe.

Paritat o representació equilibrada: participació d'homes i dones de manera que la presència d'un o un altre sexe no sigui inferior al 40% ni superior al 60%.

Patriarcat: sistema social, encara vigent, en què està institucionalitzat el domini dels homes sobre les dones. El que anomenem societat patriarcal solament és l'arrelament de les idees de jerarquia i poder vinculades a allò masculí, a la figura del pare. Aquest sistema social estableix una assignació jerarquitzada de rols i espais, i atribueix a dones i a homes diferents treballs, responsabilitats i obligacions. Aquesta atribució diferenciada produeix:

- a. Una divisió sexual de l'espai públic, privat i domèstic. Els homes disposen d'un espai privat, que és un temps propi, que els permet projectar en l'espai públic, mentre que l'espai privat de les dones es confon amb l'espai domèstic.
- b. Una divisió sexual de funcions per a la producció i reproducció. Aquesta distinció produeix una jerarquització del treball entre el treball domèstic i de cura (sense valor social i no retribuït) i el treball productiu (amb reconeixement social i remunerat).

Perspectiva de gènere: la presa en consideració de les diferències entre dones i homes en un àmbit o una activitat per a l'anàlisi, la planificació, el disseny i l'execució de polítiques, tenint en compte la manera en què les diverses actuacions, situacions i necessitats afecten les dones. La perspectiva de gènere permet de visualitzar dones i homes en llur dimensió biològica, psicològica, històrica, social i cultural, i també permet de trobar línies de reflexió i d'actuació per eradicar les desigualtats.

Pla d'igualtat: conjunt de mesures que adopta una organització en un període de temps determinat per assolir l'objectiu de la igualtat de dones i homes, i eliminar la discriminació per raó de sexe.

Polítiques de dones: conjunt de mesures que adopta una organització que incorpora la visió, els valors i el saber fer de les dones, i també accions específiques adreçades a les dones a fi de promoure la transformació de la societat i posar en valor les habilitats més vinculades a les dones.

Pressupostos amb enfocament de gènere: representen una iniciativa recent que té per objectiu analitzar els pressupostos d'un govern o institució per establir l'impacte diferenciat dels ingressos i les despeses sobre les dones i els homes. Els pressupostos de gènere no són elaborats separant dones i homes, sinó que són un intent de desglossar i desagregar els pressupostos generals d'una institució d'acord amb el seu

impacte sobre els homes i les dones, tenint en compte les relacions de gènere que s'estableixen en la societat. Els pressupostos de gènere permeten avaluar si les organitzacions compleixen els seus compromisos sobre polítiques d'igualtat.

Recursos: es defineixen com els mitjans per a l'assoliment d'objectius. Segons la perspectiva de gènere, es pot analitzar com dones i homes decideixen, utilitzen i es distribueixen els diferents recursos de temps, treball, diners, espai, etc. De cada recurs que anem a analitzar, hem de donar resposta a les preguntes següents:

- a. Qui fa què?
- b. Qui té accés a què?
- c. Qui té el control sobre què?
- d. Quines diferències hi ha i per què?

Representació equilibrada: la situació que garanteix la presència de les dones en una proporció adequada en cada circumstància.

Representació paritària: la situació que garanteix una presència de dones i homes segons la qual cap sexe no supera el 60% del conjunt de persones a què es refereix ni és inferior al 40%, i que ha de tendir a assolir el 50% de persones de cada sexe.

Rols de gènere: conjunt de tasques i funcions assignades a les persones segons el seu gènere. Representen les diferents funcions que s'exerceixen quotidianament. El gènere o l'expectativa social es concreta a través dels rols.

Sexisme: conjunt d'actituds i comportaments que mantenen en situació d'inferioritat i subordinació al sexe femení. És present en les manifestacions de la vida social i en tots els àmbits de les relacions humanes.

Sexe: diferències biològiques entre dones i homes. Conjunt de característiques biològiques, físiques i anatòmiques que diferencia els éssers humans en dones i homes. El sexe no determina necessàriament el comportament de les persones. En els processos de producció d'informació, el sexe és una variable d'anàlisi que mostra el percentatge de dones i homes per a una variable respecte de la població.

Sistema sexe-gènere: conjunt de pràctiques, símbols, representacions, normes i valors que les societats elaboren a partir de les diferències sexuals. Representa la manera en què se socialitzen les persones segons el sexe de pertinença. El sistema sexe-gènere ens ajuda a pensar i a entendre millor les diferències entre els homes i les dones perquè ajuda a conèixer i a destruir l'aspecte natural dels estereotips més arrelats. Ajuda a elaborar, també, un coneixement que tingui en compte aquestes diferències, però que entengui quins en són els orígens, i adverteixi que aquests orígens són socials, no són naturals ni biològics.

Socialització de gènere: transmissió de les diferències construïdes socialment de manera constant i arrelada de tal manera que són apreses des de la infantesa i per això apareixen com a naturals. En la socialització, intervenen diferents agents socials amb papers diversos: la família, el sistema educatiu, els mitjans de comunicació, el sistema econòmic, etc.

Transversalitat de gènere: metodologia d'actuació que implica l'aplicació de les polítiques d'igualtat a les polítiques generals. Cerca d'incorporar la perspectiva de gènere en la presa de decisions, la planificació, la posada en marxa i l'avaluació del conjunt de les polítiques i intervencions públiques, i que sigui transversal en tots i cadascun dels sectors, els àmbits o les actuacions en què incideixen. El punt de partida de l'elaboració de l'estratègia de la transversalitat de gènere és la convicció que les desigualtats de gènere deriven d'unes estructures socials i culturals modelades sobre estàndards neutres-masculins. Per això, aquesta estratègia pretén introduir a totes les polítiques la consciència que la societat està formada per homes i dones que no sempre tindran les mateixes necessitats, expectatives ni preferències.

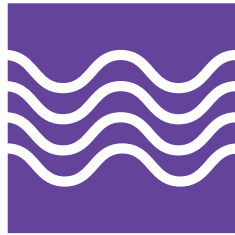
Treball domèstic i de cura de persones: conjunt d'activitats no remunerades relacionades amb el treball domèstic i amb l'atenció i la cura dels membres de la família, que és a la base del mercat de treball pel fet de fer possible que les persones es mantinguin en les millors condicions de salut i formació per poder ésser productives en el mercat de treball o per poder-ho ésser en el futur. El treball domèstic i de cura de persones, que tradicionalment s'ha assignat a les dones, comprèn, entre d'altres, les tasques d'higiene i manteniment de la llar; l'economia domèstica; la cura, entre altres, dels fills i de les persones dependents; la gestió dels afers mèdics i escolars o formatius, i, en general, totes les accions motivades pel benestar del nucli familiar.

Ús no sexista i inclusiu del llenguatge: implica visualitzar dones i homes en els missatges i continguts, tant en la comunicació escrita com en l'oral, a fi que unes i d'altres se sentin igualment reconegudes/uts. No podem parlar de llenguatge sexista, sinó de l'ús sexista del llenguatge.

Usos del temps: els estudis i les investigacions demostren que dones i homes usen el temps de maneres diferents. Elles i ells utilitzen diferents temps per a llurs treballs remunerats i no remunerats, l'estudi, el lleure i les necessitats personals. En termes generals, les dones dediquen més del seu temps personal a les tasques domèstiques i de cura i els homes al treball remunerat, la qual cosa sens dubte provoca, entre altres conseqüències, diferències en el nivell d'autonomia d'unes i d'altres.

Per saber-ne més - enllaços d'interès: *100 paraules per a la igualtat*. Comissió Europea. http://www.europarl.europa.eu/transl_es/plataforma/pagina/celter/glosario_genero.htm

Generalitat de Catalunya
**Departament d'Agricultura,
Ramaderia, Pesca i Alimentació**